

ВЕРХОВНОГО *Вісник* Суду України

Матеріали розширеного спільного засідання Президії Верховного Суду України, президії Ради суддів України та колегії Державної судової адміністрації України

Про стан здійснення судочинства у 2007 році та завдання на 2008 рік

У Раді суддів України

Порушення правил етики судді як дисциплінарний проступок

№ 5(93)'2008

ОФІЦІЙНЕ НАУКОВО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

ВИХОДИТЬ ДВАНДЦЯТЬ РАЗІВ НА РІК

Засноване 22 липня 1994 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 7710 від 12 серпня 2003 р.

Засновник — Верховний Суд України

Журнал включено до переліку наукових фахових видань
постановою Президії ВАК України від 9 лютого 2000 р. № 2-02/2

Голова редакційної колегії — П.П. Пилипчук

Редакційна колегія:

В.П. Барбара, В.В. Городовенко (к.ю.н.), О.Ф. Волков,
Н.О. Кирєєва (к.ю.н.), Л.М. Козаченко, Н.С. Кузнєцова (д.ю.н.),
В.П. Лакизюк, Ф.М. Марчук, М.І. Мельник (д.ю.н.),
С.М. Міщенко, В.П. Потапенко, З.В. Ромовська (д.ю.н.),
І.Л. Самсін, Ю.Л. Сенін, А.О. Селіванов (д.ю.н.),
В.В. Сердюк (к.ю.н.), О.О. Терлецький, М.І. Хавронюк (д.ю.н.),
В.І. Шакун (д.ю.н.), М.Є. Шумило (д.ю.н.),
А.Г. Ярема (заступник голови редколегії)

Редакція не завжди поділяє думку авторів статей.
За точність наведених у статтях даних, посилань на
нормативні акти й інші джерела відповідають автори

Передрук опублікованих у журналі матеріалів здійснюється
за письмовим дозволом голови редакційної колегії
з обов'язковим посиланням на джерело

Адреса редакції:
01024 Київ 24, вул. П.Орлика, 4^а,
кімн. 231, 516.

Телефони:
голова редакційної колегії (044) 253-3502,
відповідальний секретар (044) 253-1683,
редактори (044) 253-7081, 253-1683,
група технічного забезпечення
(044) 253-0687.

E-mail: editor@scourt.gov.ua

Редактори:
А.В. Гончарук, С.П. Когут, П.О. Мусієнко, К.С. Мусієнко,
Р.В. Парубець, Н.М. Федорівська

Комп'ютерний набір: І.П. Балан

Верстка: С.І. Самкова, В.М. Горобченко

Репрографія: В.М. Горобченко

Фото: П.О. Мусієнко

Переклад англійською: О.В. Гунько

Видавець: ТОВ «Видавництво «Істина»
04136 Київ 136, вул. Маршала Гречка, 13.
Телефони: (044) 434-8406, 449-9455, 502-0306.
E-mail: istina_bk@ukr.net
Віддруковано: ТОВ Друкарня «Літера»
03038 Київ 38, вул. Нововокзальна, 41.
Телефон (факс): (044) 502-6808.

Підписано до друку 22.05.2008. Формат 60×90/8. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 6,62. Умовн. друк. арк. 5,58. Зам. 02031і.
Наклад 5700 прим. Ціна договірна.

Анотована інформація про черговий номер журналу ще до
виходу його у світ подається на web-сайті
Верховного Суду України

<http://www.scourt.gov.ua>

© Верховний Суд України, 1996—2008

1 **Перемогою у Великій Вітчизняній Ви принесли щастя
майбутнім поколінням...**

*Зустріч Голови Верховного Суду України
Онопенка В.В. із ветеранами*

*By winning in the Great Patriotic War
you brought fortune to the future generations...
Meeting of the Chairman of the Supreme Court of Ukraine
Onopenko V.V. with the veterans*

2 **У Президії Верховного Суду України
У Раді суддів України**

*At the Presidium of the Supreme Court of Ukraine
At the Council of Judges of Ukraine*

2 **Проблеми у сфері правосуддя можна подолати лише
системними заходами**

*Матеріали розширеного спільного засідання Президії Верховного
Суду України, президії Ради суддів України та колегії Державної
судової адміністрації України, яке відбулося 18 квітня 2008 р.*

*Problems in the sphere of justice can only be removed by the complex
measures
Materials of the enlarged session of the Presidium of the Supreme Court
of Ukraine, Presidium of the Council of Judges of Ukraine and the Board of
the State Judicial Administration of Ukraine that was held on 18 April 2008*

18 **Про стан здійснення судочинства
у 2007 році та завдання на 2008 рік**

*Постанова розширеного спільного засідання Президії Верховного
Суду України, президії Ради суддів України та колегії Державної
судової адміністрації України від 18 квітня 2008 р.*

*On the state of administration of justice in 2007 and tasks in 2008
Resolution of the enlarged session of the Presidium of the Supreme Court
of Ukraine, Presidium of the Council of Judges of Ukraine and the Board
of the State Judicial Administration of Ukraine, of 18 April 2008*

23 **У Раді суддів України**

At the Council of Judges of Ukraine

26 **Судова практика
Judicial Practice**

35 **Точка зору**

Opinion

35 **Самсін І.Л. Порушення правил етики судді
як дисциплінарний проступок**

*Samsin I.L. Violation of the rules of the judicial ethics as a disciplinary
offence*

39 **Хливнюк А.М. Державна судова адміністрація України:
створення, діяльність, перспективи розвитку**

*Khlyvniuk A.M. The State Judicial Administration: establishment,
operation, outlook for the future development*

46 **Сторінки історії
Pages of History**

46 **Мигашко М.Д. Згадуючи минуле...**

Mygashko M.D. Thinking back to the past...

Перемогою у Великій Вітчизняній Ви принесли щастя майбутнім поколінням...

8 травня 2008 р. у залі засідань Президії Голова Верховного Суду України Василь Онопенко урочисто привітав ветеранів — суддів Верховного Суду у відставці та колишніх працівників апарату Верховного Суду України — з 63-ю річницею Перемоги у Великій Вітчизняній війні. «Ви на своїх плечах принесли щастя майбутнім поколінням... Ми раді бачити Вас живими і здоровими, — сказав Василь Васильович, звертаючись до присутніх і згадуючи з вдячністю тих, кому не судилося дожити до сьогодні. — День Перемоги — свято особливе: у ньому і радість, і сльози. Минають роки, та ціну, яку заплачено за Перемогу, не забути. Віддаючи данину пам'яті Переможцям, керівництво Верховного Суду України відроджує традиції проведеної зустрічей з ветеранами і надалі виявлятиме турботу про них і допомогати-ме у вирішенні ветеранських проблем».

З нагоди святкування чергової річниці великої Перемоги Голова Верховного Суду України вручив ветеранам державні нагороди. Згідно з Указом Президента України від 5 травня 2008 р. № 418/2008

«Про відзначення державними нагородами України ветеранів Великої Вітчизняної війни 1941—1945 років з нагоди Дня Перемоги 9 травня» за особисту мужність і самопожертву, виявлені в боротьбі з фашистськими загарбниками за свободу і незалежність Вітчизни, вагомий особистий внесок у розвиток ветеранського руху, патріотичне виховання молоді орденна Богдана Хмельницького II ступеня удостоєні А.Д. Гриненко, Г.І. Давиденко, П.М. Дятлов, М.Г. Костенко; орденна Богдана Хмельницького III ступеня — В.С. Ляскін; орденна княгині Ольги III ступеня — К.Ф. Кузьмічова, О.Г. Мелешко. Медаллю «За працю і звитягу» нагороджено К.П. Гульченка та Л.А. Цвіліховського.

Василь Онопенко також вручив ветеранам Великої Вітчизняної війни А.С. Вронському і Г.П. Тарану Почесні відзнаки Верховного Суду України «За вірність Закону», якими їх нагороджено за сумлінну багаторічну роботу в судовій системі держави та з нагоди 63-ї річниці Перемоги.

Теплі слова подяки ветеранам, а також запевнення у продовженні їхніх традицій

висловили Перший заступник Голови Верховного Суду України, голова Ради суддів України Петро Пилипчук та керівник апарату Верховного Суду України Іван Кучеріна. Дуже показово, що у заході взяли участь і ті представники колективу найвищого судового органу, які свого часу продовжили традиції ветеранів Великої Вітчизняної вже у статусі воїнів-інтернаціоналістів.

У відповідь ветерани висловили вдячність за такий прояв турботи про них, а також сподівання, що суддівський корпус і надалі обстоюватиме принципи побудови правової демократичної держави Україна. На цьому наголосили у своїх виступах А.С. Вронський, Г.П. Таран, М.Г. Костенко, О.Г. Мелешко, А.Д. Гриненко, В.І. Піскунова, В.О. Рябцев, Г.І. Давиденко та інші сивочолі учасники зібрання.

Ветеранів війни і суддівського корпусу, які за станом здоров'я не змогли бути присутні на цій урочистій зустрічі, представники Верховного Суду України привітали під час виїздів до їхніх помешкань.

(Продовження на с. 46)

Розширене спільне засідання Президії Верховного Суду України, президії Ради суддів України та колегії Державної судової адміністрації України

ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ МОЖНА ПОДОЛАТИ ЛИШЕ СИСТЕМНИМИ ЗАХОДАМИ

18 квітня 2007 р. відбулося розширене спільне засідання президій Верховного Суду України, Ради суддів України та колегії Державної судової адміністрації України.

Як і планувалося, його учасники обговорили підсумки минулорічної роботи судів загальної юрисдикції та завдання на 2008 р.

На засідання були запрошені: голови та заступники голів Конституційного Суду, вищих спеціалізованих судів України; судді Верховного Суду України; голови апеляційних судів загальної юрисдикції, голови рад суддів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя; голови кваліфікаційних комісій суддів загальних судів, адміністративних, господарських, військових судів України; голови господарських і адміністративних апеляційних судів; начальники територіальних управлінь державної судової адміністрації, представники засобів масової інформації та ін.

Відкрив засідання та першим виступив із доповіддю «Про здійснення судочинства у 2007 р. і завдання на 2008 р.» Голова Верховного Суду України **Василь ОНОПЕНКО**.

Шановні учасники засідання!
Шановні запрошені!

Сьогодні ми проводимо перше спільне засідання після VIII позачергового з'їзду суддів України, на якому було дано оцінку стану здійснення судочинства та обговорено нагальні проблеми, що мають бути вирішені найближчим часом.

Щороку при підбитті підсумків роботи ми констатуємо одні й ті ж причини недоліків у здійсненні правосуддя, які вже давно стали хронічними. Вжиті заходи щодо їх усунення виявляються недостатньо ефективними.

Очевидно, що проблеми, які накопичились у сфері правосуддя, є дуже серйозними і їх неможливо усунути, застосовуючи фрагментарні заходи. Цього можна досягти лише системними зрушеннями, а не частковим «латанням дір» в окремих інститутах.

Ми повинні проаналізувати судову владу як систему з її внутрішніми закономірностями. Належна взаємодія між її інстанціями повинна забезпечити досягнення спільної мети — здійснення оперативного, якісного та доступного судочинства.

Безперечно, необхідно констатувати, що перші кроки на шляху утвердження в Україні справедливого, незалежного та безстороннього суду вже зроблено і не слід применшувати наші досягнення. Незважаючи на постійне колосальне зростання навантаження на суди (минулого року у першій інстанції суди загальної юрисдикції розглянули 8,7 млн справ і матеріалів, що на 1,3 млн більше, ніж

у 2006 р.), вони забезпечують якісний розгляд переважної більшості справ у розумні строки.

Попри політичну кризу, прояви безпрецедентного втручання у здійснення судочинства, відверте ігнорування, у тому числі на найвищому державному рівні, конституційних положень щодо діяльності судів, неформованість суддівського корпусу через фактичне зупинення процедури призначення та обрання суддів на посади, політизацію і відхід від правових засад діяльності Вищої ради юстиції, нам разом вдалося запобігти руйнації судової системи, спробам приватизації, забезпечити її функціонування як реальної влади, а не маріонетки.

Шановні колеги! Хочу подякувати всім, хто доклав зусиль у захисті принципів верховенства права і законності в діяльності судової влади.

Нам також вдалося не допустити прийняття необґрунтованих, абстрактних від практики законопроектів, які часто базуються на механічному копіюванні не найкращих зразків зарубіжного досвіду, штучному створенні додаткових судових ланок. Ці проекти загалом спрямовані на боротьбу за судову владу, на встановлення контролю над нею, а не на запровадження справедливого правосуддя.

Будемо відверті — багато хто з тих, від кого реально залежить здійснення судової реформи, розглядають її як засіб для посилення свого впливу на суд, для перетворення його в залежний і ручний орган. Під гаслом проведення судової реформи вони люблять зміни, що вигідні їм особисто, і водночас усіяло протидіють змінам, які є нагальними для держави і суспільства. У поточному році судова реформа продовжує бути заручником політичних та особистих інтересів.

З огляду на це перед нами постала величезна кількість завдань.

Ключовою проблемою є внутрішній стан судової системи. Вона на сьогодні характеризується роз'єднаністю, застосуванням неоднакового принципу побудови загальних та спеціалізованих судів, безсистемними процедурами оскарження рішень судів різних юрисдикцій, наявністю диспропорцій у навантаженні на судів судів різних рівнів.

Це призводить до істотного затягування розгляду судових справ,

неодноразового скасування судових рішень з направленням справи на новий розгляд, створення перешкод для ухвалення остаточного судового рішення у справі.

Безперечно, належне функціонування судів залежить від багатьох позасудових факторів. Ми неодноразово їх обговорювали, пропонували відповідним органам вживати заходи для їх усунення.

Проте сьогодні маємо визнати, що основний потенціал підвищення ефективності судового захисту — в середині судової системи.

Сьогодні нам треба докласти значних зусиль для того, щоб розв'язати проблеми, які не вирішувалися роками.

У результаті судової реформи в Україні запроваджено три судові інстанції — розгляд справи по суті, апеляція та касація. Проте аналіз стану судочинства свідчить, що жодна з цих ланок повноцінно не виконує покладених на неї функцій. У зв'язку з цим реформа фактично не внесла змін по суті, а лише зумовила структурні перетворення та зміну назв судових інстанцій.

Діюча система судоустрою України є невиправдано громіздкою та складною щодо зв'язку між інстанціями, тому вдосконалення лише процесуального законодавства не дасть змоги повною мірою подолати окреслені проблеми. Вирішити їх можна також шляхом вдосконалення судової системи.

У самій побудові системи судоустрою повинен бути закладений механізм правильного та ефективного розгляду справ, причому основний акцент має бути зроблено на забезпечення доступу до правосуддя. Часто складні процедури фактично унеможливають звернення до суду за його формальної доступності.

У зв'язку з цим нам, передусім, необхідно подолати роз'єднаність судової влади, а також уніфікувати процедури здійснення правосуддя загальними та спеціалізованими судами.

Потребує оптимізації інстанційна взаємодія між ланками судової системи з метою уникнення нескінченного розгляду справ та втягування учасників процесу в надмірні витрати.

Одні лише показники навантаження на суддів судів різних рівнів свід-

чать про глибинні диспропорції в судовій системі, що виникли в результаті непродуманих, хаотичних спроб її реформування.

Так, на розгляд кожного судді місцевого загального суду торік щомісяця у середньому надходило 160 справ та матеріалів. У той же час до судді апеляційного загального суду — майже у 10 разів менше — 17,3. І це з урахуванням перегляду ними минулого року цивільних справ у касаційному порядку.

Для порівняння пропоную вашій увазі показники спеціалізованих судів:

– на розгляд кожного судді місцевого господарського суду щомісяця у середньому надходило 43,5 справ і матеріалів, судді апеляційного господарського суду — в чотири рази менше — 10,6, Вищого господарського суду — 20,5;

– в апеляційних адміністративних судах середньомісячне надходження справ та матеріалів на одного суддю становило приблизно 11,4, у той час як у Вищому адміністративному суді — майже 32.

Минулого року кожний суддя Верховного Суду в середньому щомісяця розглянув 57 справ та матеріалів, а суддя Судової палати у цивільних справах — 120.

Системні зміни на шляху до забезпечення ефективного правосуддя полягають (і я буду послідовно обґрунтовувати цю тезу) у зменшенні навантаження та підвищенні ефективності здійснення судочинства судами першої інстанції, а також реформуванні судів апеляційної та касаційної інстанцій.

Перша інстанція

У зв'язку зі стрімким зростанням навантаження, недосконалістю про-

цедури розгляду судових справ та неефективною діяльністю судів апеляційної і касаційної інстанцій суди першої інстанції перетворилися на «конвеєр» з розгляду колосальної кількості справ.

Це призводить до зниження оперативності та якості розгляду справ місцевими судами, у багатьох випадках спонукає суддів до пошуку різних причин для відмови у судовому розгляді спорів. Останній фактор є свідченням неприпустимої тенденції — йдеться про протиправне обмеження доступу громадян до правосуддя!

Так, місцеві суди торік залишили без розгляду майже кожну десятку заяву у справах позовного та окремого провадження (11,4%). Цифра особливо вражає, коли зважити, що в апеляційному порядку скасовано більше половини оскаржених ухвал про залишення заяви без розгляду.

Вочевидь назріла потреба включити цей показник для оцінювання якості здійснення судочинства, а подібні факти розцінювати як порушення конституційного права громадян на судовий захист.

За існуючого навантаження у багатьох випадках судді місцевих судів просто фізично не в змозі вчасно і належним чином виконати всі передбачені законом процесуальні дії. Як наслідок — неналежна підготовка справ до розгляду, неглибоке вивчення матеріалів справи на стадії підготовки до судового засідання, несвоєчасне повідомлення учасників процесу, неналежна організація судового процесу.

Все це переконливо свідчить, що на рівні судів першої інстанції істотні зміни в оперативності, якості

та доступності правосуддя можуть відбутися лише у разі радикального вирішення проблеми щодо їх переваженості.

У зв'язку із цим термінового прийняття потребують законодавчі зміни, що забезпечили б такий баланс, який би, з одного боку, дозволив знизити навантаження на суди першої інстанції, а з другого — зберегти належні процесуальні гарантії учасникам процесу. Такі зміни Верховний Суд розробив та ініціював ще минулого року.

У Верховному Суді також розроблено законопроект, спрямований на унеможливлення зловживань з боку третейських судів. У світовій практиці вирішення спорів третейськими судами є засобом зменшення навантаження на суди загальної юрисдикції. Проте на сьогодні в Україні третейські суди допускають численні зловживання, що дискредитує інститут третейського розгляду справ у цілому.

Слід виробити такі механізми, які б давали змогу уникнути збільшення кількості справ, що надходять на розгляд судів, особливо з питань, уже вирішених судами, адже це призводить, у тому числі, до прийняття взаємовиключних судових рішень. Таким механізмом може бути вироблення Верховним Судом правової позиції, яка дозволяла б однаково вирішувати численні однотипні справи. Тоді ми уникали б ситуацій, подібних до тих, що склалися, наприклад, з розглядом справ щодо соціальних виплат чорнобильцям, шахтарям, військовослужбовцям.

Наше процесуальне законодавство характеризується також наявністю процедурної надлишковості, існування якої не викликано необхідністю захисту прав учасників процесу. Зокрема, це стосується порядку розгляду судових справ про стягнення обов'язкових платежів та застосування санкцій, які не оспорується зобов'язаною особою, покладання на суддю окремих функцій, не пов'язаних безпосередньо зі здійсненням правосуддя.

Спрощені процедури розгляду окремих категорій справ, більш широке використання процедур примирення, ефективні засоби боротьби зі зловживаннями учасниками судового процесу процесуальними правами — це далеко

не повний перелік законодавчих змін, які дадуть змогу розвантажити суди. І проблема тут зовсім не в складності їх підготовки, а в наявності політичної волі до їх прийняття.

Апеляційна інстанція

Кардинальних змін потребує апеляційний перегляд судових рішень, що є основним внутрішнім резервом підвищення рівня здійснення правосуддя.

Необхідно відверто визнати, що в Україні не утвердився інститут апеляції у тому вигляді, в якому він існує в європейській судовій практиці.

На мій погляд, основне, що сьогодні перешкоджає утвердженню реальної апеляції, — небажання судів апеляційної інстанції ухвалювати судові рішення по суті, а натомість поширена практика направлення справ до місцевих судів.

Незважаючи на неодноразове обговорення цього питання, показники ухвалення апеляційними судами нових рішень і своїх вироків усе ще залишаються низькими.

Так, минулого року апеляційні суди постановили нові вироків зі скасуванням вироків місцевих судів лише стосовно 12,8 % осіб, щодо яких вироків було скасовано, а в цивільних справах апеляційні суди ухвалили 55,6 % нових судових рішень від усіх скасованих.

Минулого року увагу апеляційних судів було звернуто на те, що рішення про повернення справи на новий судовий розгляд до суду першої інстанції вони можуть ухвалювати лише з підстав, передбачених процесуальним законом. Проте вивчення Верховним Судом цього питання в апеляційних судах засвідчило, що мають місце непоодинокі факти скасування цими судами рішень судів першої інстанції з направленням справ на новий судовий розгляд взагалі без врахування вимог ст. 311 ЦПК, яка встановлює вичерпний перелік відповідних підстав.

Аналіз практики також засвідчив наявність непоодиноких випадків необґрунтованого скасування апеляційними судами рішень судів першої інстанції з направленням справи на новий судовий розгляд з надуманих підстав. Наприклад, з посиланням на те, що суд при розгляді справи вирішив питання про права та обов'язки

осіб, які не брали участі у справі, у той час як ухвалене судом першої інстанції рішення прав та обов'язків цих осіб не стосується. Допущена ж неповнота дослідження доказів, невідповідність висновків встановленим обставинам та інше, на що також посилаються апеляційні суди у своїх ухвалях, могли бути виправлені шляхом ухвалення нового рішення відповідно до вимог ст. 309 ЦПК, яка наділяє такими повноваженнями суди апеляційної інстанції.

Апеляційні суди мають стати основною інстанцією у виправленні правових помилок, допущених судами першої інстанції.

Це зумовлено повноваженнями судів апеляційної інстанції — фактично повторний розгляд справи (перевірка як юридичної, так і фактичної її сторони), можливість дослідження нових доказів і встановлення нових обставин, право ухвалення нового рішення.

Апеляційний суд не повинен бути проміжною ланкою між першою та касаційною інстанціями. Його рішення набирає законної сили негайно, і судді апеляційного суду мають дотримуватися тієї позиції, що це судові рішення є остаточним, а не сподіватися на те, що касаційний суд, у разі потреби, виправить помилку.

На відміну від касаційної інстанції, основним призначенням якої є забезпечення правильного й однакового застосування норм права, суд апеляційної інстанції, у разі такої необхідності, фактично розглядає справу повторно, таким чином забезпечуючи виправлення помилок судів першої інстанції. Зміст цієї процедури не в тому, щоб «перевірити» справу, а в тому, щоб підвищити, так

би мовити, рівень її розгляду — переглянути більш кваліфікованими суддями, колегіально.

Наше правосуддя не стане ефективнішим і оперативнішим доти, доки апеляційні суди не почнуть повною мірою виконувати функцію виправлення помилок судів першої інстанції.

Я вже неодноразово звертав увагу голів та суддів апеляційних судів на те, що суди апеляційної інстанції мають найбільший резерв поліпшення своєї діяльності та рівня правосуддя в цілому, оскільки в них найменше навантаження з розгляду справ порівняно із судами першої та касаційної інстанції.

Скажу більше: саме у поліпшенні діяльності апеляційних судів вбачається головний внутрішній резерв поліпшення функціонування усієї судової системи.

А поки що маємо протилежний ефект — за такого низького навантаження апеляційні суди ще й допускають порушення строків розгляду справ. Так, минулого року порушено строки розгляду 16,8 % цивільних справ за прийнятими до розгляду апеляційними скаргами.

Низькими залишаються і показники якості розгляду справ апеляційними судами.

Так, Верховний Суд України у 2007 р. в касаційному порядку скасував чи змінив 3,2 % судових рішень від кількості тих, що розглядалися в апеляційному порядку. І це при тому, що показник скасованих чи змінених судових рішень місцевих судів в апеляційному порядку становив 2,4 %. Тобто місцеві суди при своїй колосальній завантаженості «спрацювали» краще, ніж апеляційні!

У кримінальних справах Верховний Суд скасував чи змінив вироки апеляційних судів як судів першої інстанції стосовно 19,7 % осіб, щодо яких постановлено вирок. В адміністративних справах цей показник становить 10,1 %, у господарських — 10,3 %.

Неналежне виконання апеляційними судами своїх функцій зумовлено значною мірою і недосконалістю відповідних положень процесуальних кодексів. Зокрема, буквально застосування ст. 311 ЦПК, яка потребує істотного перегляду, призводить на практиці до затягування розгляду справ з абсурдних підстав.

Як засвідчили матеріали вивчення Верховним Судом стану здійснення судочинства, у численних випадках апеляційні суди скасовують з направленням справи на новий судовий розгляд рішення у справах, в яких вони самі не можуть виробити позицію. Як наслідок, новий розгляд справи у місцевому суді завершується або затвердженням мирової угоди, або залишенням заяви без розгляду.

Усунути подібну практику могло б, по-перше, внесення до процесуальних кодексів змін, що перешкоджатимуть такому «перекиданню» справ до судів першої інстанції; по-друге, зміна організації діяльності апеляційних судів (це, насамперед, залежить від голів апеляційних судів, голів судових палат та президій цих судів); по-третє, зміна судової практики розгляду справ в апеляційному порядку.

Касаційна інстанція

Вона також на сьогодні належним чином не виконує своїх завдань — це

стосується як вищих спеціалізованих судів, так і Верховного Суду.

Якщо говорити про Верховний Суд України, то у зв'язку із зазначеними недоліками функціонування судів першої та апеляційної інстанцій, існуючим розщепленням касації, недосконалістю процедури касаційного перегляду справ він з найвищого судового органу держави, яким має бути і яким практично є ця інстанція в усіх інших країнах, перетворився в суд з виправлення помилок місцевих, апеляційних та вищих спеціалізованих судів.

Нині існує подвійний касаційний перегляд судових рішень у господарському та адміністративному судочинстві. Верховний Суд переглядає судові рішення Вищого господарського та Вищого адміністративного судів фактично в порядку повторної касації. Таким чином, господарському та адміністративному судочинству надається статус виняткових щодо інших видів судочинства та вони виводяться за межі єдиної судової практики.

Уже сьогодні виникають досить серйозні проблеми з неоднаковим застосуванням законодавства, оскільки складається різна практика з розгляду окремих категорій справ апеляційними спеціалізованими та вищими спеціалізованими судами.

Із загальної кількості лише мізерний відсоток справ розглядається Верховним Судом з точки зору можливості забезпечення ним однакової практики (господарських — усього 1,5 % справ, розглянутих у першій інстанції, адміністративних — 1,4 %), а розгляд більшості справ завершується у вищих спеціалізованих судах. Що там відбувається — часто навіть ми не можемо довідатися. Я постійно

одержую скарги на те, що практика судових рішень у справах різко відрізняється. І диференціація судової практики ще більше розширюється. Фактично нині ми (йдеться і про Пленум Верховного Суду, і про його судові палати, і про Голову Верховного Суду та його заступників) не маємо дієвих важелів, щоб відстежувати ці процеси і забезпечувати однакову судову практику.

Існуюча в Україні система судострою не забезпечує принципу рівного правосуддя для всіх — фізичних і юридичних осіб та держави. Зокрема, загальні та господарські суди, застосовуючи при вирішенні справ одні й ті самі норми матеріального права, створюють можливість для формування різних, навіть протилежних, підходів до застосування і тлумачення законів. Існує небезпека ухвалення взаємовиключних судових рішень в аналогічних справах залежно від суб'єктного складу учасників спору — фізичних чи юридичних осіб.

Єдино доступний нам спосіб реагування — це узагальнення судової практики та прийняття постанов Пленуму Верховного Суду України. Проте цей процес є досить тривалим у часі.

Враховуючи наведене, давно назріла необхідність концентрування функції касаційного перегляду в найвищому судовому органі — Верховному Суді.

Хочу особливо наголосити: у цьому немає і не повинно бути жодних особистих мотивів у суддів Верховного та вищих спеціалізованих судів, нинішнього чи майбутнього їх керівництва. Треба розуміти, що це необхідно для забезпечення справедливого правосуддя, стабільності судової влади та єдиної судової практики. Цього вимагають правові засади функціонування державної влади, логіка суспільного життя та інтереси держави. Лише у цьому випадку Верховний Суд України як найвищий судовий орган встановлюватиме «істину в останній інстанції».

Так, Європейський суд з прав людини теж відзначав, що можливість неодноразового скасування судового рішення несумісна з принципом правової визначеності, який є одним з фундаментальних елементів принципу верховенства права.

Проблема полягає у тому, що розбудова судової системи України здійснювалася за хибною схемою: створили підсистему господарських судів — у Верховному Суді утворили відповідну палату, запровадили підсистему адміністративних судів — у нас з'явилася Судова палата в адміністративних справах. І вже під цей процес почали «підганяти» процесуальне законодавство шляхом вигадування невідомих світовій практиці процедур здійснення Верховним Судом фактично повторної касації та перегляду справ за винятковими обставинами.

Необхідно визнати, що розбудова спеціалізованих судів в Україні здійснювалась усупереч логіці. Як правило, утворення судової підсистеми розпочинається із місцевого рівня та чітко визначеного обсягу юрисдикції. А в Україні спочатку створили Вищий адміністративний суд, а потім під нього почали «підбудувати» відповідну юрисдикцію, що, зрештою, цілком логічно призвело до хаосу з розмежуванням юрисдикцій.

Тепер ідеологи хибного реформування пропонують іти далі — оскільки в їхньому баченні майбутньої судової системи України Верховного Суду як судового органу практично немає, то вони пропонують запровадити повну автономію спеціалізованих судів, а право касаційного перегляду справ надати лише вищим спеціалізованим судам.

Те, що це по суті буде крахом судової влади як цілісної системи, її фактичним розпадом, що за нинішніх умов супроводжуватиметься її політизацією, породить протистояння між різними системами судової влади і вкрай негативно відобразиться на судовому захисті усіх осіб, очевидно, їх не цікавить. Хочу сказати таким ідеологам — зупиніться, вгамуйте амбіції, подумайте про істинне правосуддя.

Проблема зниження навантаження касаційної інстанції досить просто може бути вирішена шляхом вдосконалення процесуального законодавства — встановлення критеріїв допуску справ до касаційного оскарження і закріплення за касаційним судом його основної місії — вирішення справ, які мають принципо-

ве значення для суспільства, сприяють розвитку права чи забезпеченню єдності судової практики.

Пропоноване деякими реформаторами механічне переміщення справ з Верховного Суду до вищих цивільного та кримінального судів, проблему не вирішить. Завантаженість існуючих вищих спеціалізованих судів — тому переконливий доказ.

Ще одним внутрішнім резервом підвищення рівня судового захисту є вдосконалення організаційного керівництва діяльністю судів.

Я вже неодноразово звертав увагу, що за однакового законодавчого регулювання і матеріального забезпечення результати роботи судів різних областей, оперативності та якості розгляду ними справ істотно різняться.

Для прикладу візьмемо статистичні дані щодо строків розгляду справ. Місцеві загальні суди м. Києва з порушенням строків розглянули 26,4 % цивільних справ, тоді як Закарпатської області — 0,7 %.

З порушенням строків признано до розгляду 9,2 % кримінальних справ судами Житомирської області, тоді як взагалі не порушують зазначені процесуальні строки суди Чернівецької області.

Як і в 2006 р., найбільший відсоток нерозглянутих понад один рік кримінальних справ у судах м. Севастополя — 5,4 %, тоді як суди Волинської та Чернігівської областей не мали жодної справи, не розглянутої понад один рік.

В адміністративних справах строки розгляду порушувалися в місцевих

загальних судах Автономної Республіки Крим — 26,1 %, у той час як у судах Волинської області — 1,4 %.

Щодо апеляційних судів

Питома вага нових судових рішень, ухвалених апеляційними судами Луганської області, становить 78 %, а, наприклад, Харківської — 39,1 %.

Скасувавши вирок місцевого суду, постановили свої вироки: Апеляційний суд м. Києва — у 42,2 % від кількості осіб, щодо яких вирок скасовано, а Одеської області — щодо 2 осіб, або 1,2 %.

В основі своєї причина такого стану справ пов'язана з організацією діяльності суду.

Я ще раз наголошую: ми маємо визнати, що багато причин негараздів у сфері правосуддя криється у нас самих — у несумлінному виконанні обов'язків судді і голови суду, зловживанні ними своїм статусом, непринціповій позиції стосовно суддів, які порушують закон.

Деякі голови судів неправильно розуміють свій статус і гіпертрофують його, впроваджуючи в практику здійснення правосуддя відносини влади — підпорядкування. Я добре розумію всі труднощі організаційного керівництва судом у нинішніх умовах, але хочу наголосити, що суддя не є підлеглим голови суду, від якого можна вимагати «потрібне» судове рішення.

З цим прямо пов'язана проблема розподілу справ між суддями. Усупереч законодавчим приписам, рекомендаціям з'їзду суддів та Ради суддів України цей процес здійснюється за істотного впливу суб'єктивного фактора. «Ручний ва-

ріант» розподілу справ продовжує превалювати і використовуватися багатьма головами судів як засіб впливу на суддів.

Таку практику необхідно припинити і запровадити в судах розподіл справ без будь-якого втручання голів судів. З початку цього року автоматизована система розподілу справ між суддями у порядку черговості почала працювати у Верховному Суді.

Ще одна важлива проблема — відповідальність суддів за порушення закону. У цьому питанні поки що більше нарікань, ніж реальних дій.

Я вже неодноразово звертався до голів апеляційних судів: ви в центрі суддівських подій, ви найкраще знаєте суддів області. Вносьте пропозиції про відповідальність тих, хто систематично і грубо порушує закон! Натомість таких обґрунтованих і належним чином оформлених пропозицій — одиниці.

Можливо, основним мотивом є небажання конфліктувати з відповідним судьєю? Тоді це помилкова позиція.

По-перше, суспільство довго терпіти зловживання суддів не буде. Посилений суспільний резонанс діяльності судів і суддів — тому підтвердження. По-друге, якщо самі судді не будуть ініціювати процеси утвердження законності і порядку у сфері правосуддя, процеси самоочищення, то це за них зроблять інші суб'єкти, але уже із зовсім іншими наслідками. Ви повинні це зараз відчувати по діяльності спецпідрозділів СБУ та МВС, а також органів прокуратури. Не ініціюючи своєчасно питання відповідальності судді, ми тим самим робимо «ведмежу послугу» йому, усьому суддівському корпусу, державі і суспільству. По-третє, у такому разі виникає питання щодо належного виконання повноважень голів судів, на яких покладено обов'язок організаційного керівництва судом, повноважень членів рад суддів і кваліфікаційних комісій.

Підсумовуючи, хочу ще раз наголосити на такому.

Механізм справедливого й ефективного правосуддя має бути закладений у правильній побудові судової системи та продуманій процедурі розгляду судових справ.

Ми повинні чітко усвідомлювати, що критерієм оцінки ефективності здійснення правосуддя є не кількість судових розглядів і рішень, а те, на-

скільки реально забезпечено конституційне право осіб на судовий захист і їхня оцінка ступеня такої захищеності.

За всіх обставин та існуючих в країні негараздів все ж визначальним для якості правосуддя є позиція самих суддів і максимальне використання ними внутрішніх резервів підвищення ефективності суддівської діяльності, а значить — і підвищення рівня судового захисту прав громадян.

Все це стане реальністю, якщо ми цього будемо прагнути і робити все, що в наших силах. Насправді кожний самостійно, а особливо — усі спільно ми зможемо зробити дуже багато.

Головне не зважати на перешкоди — як об'єктивні, так і створені нам свідомо — і вершити праведну справу.

Про роботу Ради суддів України у 2007 р. та завдання на 2008 р. учасникам засідання доповів Перший заступник Голови Верховного Суду України, голова Ради суддів України **Петро**

ПИЛИПЧУК.

— Стан здійснення судочинства в державі значною мірою залежить від того, наскільки ефективно і дієво працюють органи суддівського самоврядування.

Діяльність Ради суддів України та інших органів суддівського самоврядування у 2007 р. була спрямована на реалізацію конституційних гарантій незалежності судової влади та підвищення її авторитету, забезпечення захисту прав і свобод громадян. Рада суддів України провела 7 засідань, розглянула 128 питань, з яких 78 ініціювала Державна судова адміністрація України (ДСА), а також 6 засідань президії і комітетів Ради суддів, на яких було розглянуто приблизно 25 питань.

Рада суддів України розглянула 5 тис. 842 звернення, а ради суддів ре-

гіонів — 11 тис.

Як наголосив Петро Пилипчук, більша частина розглянутих питань стосувалась організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, кадрового забезпечення судової діяльності, соціального захисту суддів, здійснення контролю за організацією діяльності судів та інших структур у системі судової влади. Значна увага приділялася питанням визначення подальших шляхів судової реформи, необхідності внесення змін до чинних законів та опрацювання законопроектів щодо судоустрою, статусу суддів, процесуального законодавства.

Рішення Ради суддів України були спрямовані на вдосконалення судової системи, підвищення статусу суддів, посилення гарантій їх незалежності, забезпечення прозорого порядку добору кандидатів на посади суддів, формування професійного суддівського корпусу, реформування системи кваліфікаційних комісій суддів і підвищення ефективності їх роботи, удосконалення системи оплати праці суддів та працівників апаратів судів.

Не менш важливим завданням було вирішення питання належного фінансування судів, виконання Державної програми забезпечення судів належними приміщеннями на 2006—2010 рр., стану забезпечення суддів житлом і перспективи вирішення цього питання у 2007 р., страхування життя та здоров'я суддів, виконання вимог чинного законодавства щодо надання безкоштовної медичної допомоги суддям і членам їх сімей.

На засіданнях Ради суддів заслуховувалась інформація про стан професійної підготовки суддів, підвищення їх кваліфікації та якісний склад кандидатів на посаду судді, стан формування Єдиного державного реєстру судових рішень.

16 березня 2007 р. президія Ради суддів України спільно з Президією Верховного Суду України та колегією ДСА провели розширене засідання щодо стану здійснення судочинства у 2006 р. та завдань на 2007 р., де було проаналізовано тенденції, що впливають на стан здійснення правосуддя, а також заслухано інформацію про діяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та детально проаналізовано проблеми організаційного, матеріально-технічного і фінансового забезпечення судів.

За підсумками обговорення було

прийнято звернення до Президента України та народних депутатів України щодо законопроектів про судоустрій і статус суддів, стану кадрового, матеріально-технічного та фінансового забезпечення органів судової влади. З питань, що належать до компетенції Ради суддів України, прийняті рішення, відповідно до яких:

– рекомендовано членам Ради суддів, головам рад суддів за наявності достатніх даних щодо недотримання суддями вимог матеріального чи процесуального закону, недбалості, порушення присяги судді вживати всі необхідні заходи, за умови, що вони не впливатимуть на незалежність правосуддя;

– запропоновано розглянути питання щодо встановлення доплат суддям та працівникам апарату судів за виконання обов'язків відсутніх працівників;

– визнано необхідним скликати позачерговий з'їзд суддів України, на якому розглянути питання щодо стану реалізації конституційних засад незалежності судової влади, подальшого здійснення судової реформи, законодавчого та організаційного забезпечення розв'язання кадрових проблем.

Рішенням Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007 визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення ч. 5 ст. 20 Закону «Про судоустрій України», відповідно до якого голова суду, заступник голови суду призначаються на посаду та звільняються з посади Президентом України, та запропоновано Верховній Раді України вирішити це питання на законодавчому рівні.

Верховна Рада України для врегулювання зазначеного питання 30 травня 2007 р. прийняла не закон, а Постанову «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад», якою «тимчасово», до законодавчого врегулювання, Вищу раду юстиції уповноважено призначати і звільняти суддів з адміністративних посад.

Щоб не дати втягнути суди в політичне протистояння, запобігти заподіянням непоправної шкоди авторитету правосуддя і держави, Рада суддів на засіданні 31 травня 2007 р. прийняла рішення № 50 до врегулювання питання на законодавчому рівні про порядок призначення Радою суддів України суддів на адміністративні посади голів, заступників голів судів загальної юрис-

дикції та звільнення з цих посад (крім адміністративних посад у Верховному Суді України). Із прийняттям зазначеного рішення до Положення «Про Раду суддів України» були внесені зміни стосовно порядку розгляду питання про призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільнення з цих посад.

У 2007 р., з дати прийняття рішення Ради суддів № 50 щодо призначення на адміністративні посади суддів у судах загальної юрисдикції, було прийнято 17 рішень, якими призначено на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції понад 370 суддів.

У зв'язку з поширенням фактів втручання в судову діяльність та іншими негативними тенденціями обмеження незалежності судових органів, пов'язаними з політичною кризою в державі, Рада суддів України прийняла рішення про скликання 26 червня 2007 р. VIII позачергового з'їзду суддів України, який пройшов у два етапи. На першому були прийняті такі важливі рішення: рішення Ради суддів України № 50 «Щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільнення з цих посад»; про стан виконання в державі Конституції та законів України щодо забезпечення самостійності судів та незалежності суддів; щодо поліпшення організації діяльності судової системи, подальшого забезпечення належних умов діяльності судів загальної юрисдикції, кваліфікаційних комісій суддів. На засіданні з'їзду також було схвалено Заяву Ради суддів «Про концептуальні підходи Ради суддів України до подальшого здійснення судово-правової реформи в Україні» та Звернення до Президента України, Верховної Ради України тощо.

За результатами другого засідання

VIII позачергового з'їзду суддів України, яке відбулося 7 грудня 2007 р., були прийняті рішення щодо стану здійснення правосуддя в Україні, поліпшення стану фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, концептуальних засад подальшого здійснення судової реформи в Україні та виборів члена Вищої ради юстиції України.

Щодо забезпечення діяльності Ради суддів доповідач зауважив, що необхідно збільшити чисельність підрозділів (як у центральному апараті, так і в територіальних управліннях ДСА) з питань організаційного забезпечення діяльності органів суддівського самоврядування та розгляду звернень; забезпечити працівників цих підрозділів необхідною офісною технікою, електронною поштою, архівними приміщеннями для комплектування діловодства, звернень, що надходять до Ради суддів України та ради суддів в областях тощо.

Петро Пилипчук детально зупинився на розгляді звернень та скарг, що надходять до Ради суддів України, зазначивши, що такий розгляд здійснюється членами Ради суддів відповідного регіону, а також навів такі статистичні дані. Протягом 2007 р. до Ради суддів надійшло 5 тис. 842 звернення із пропозиціями, заявами і скаргами стосовно діяльності органів судової влади, що на 75 менше, ніж у 2006 р. (5 тис. 917). Більша частина звернень надходить повторно, причиною чого здебільшого є права невідомості громадян, адже такі звернення переважно не відповідають вимогам чинного законодавства.

Найбільша кількість звернень на дії суддів надійшла до Ради суддів України з таких регіонів: м. Києва — 561, Одеської — 341, Дніпропетровської —

309, Харківської — 276, Київської — 237, Донецької — 221, Львівської — 220, Луганської області — 177.

Громадяни та їх представники, керівники підприємств, установ, організацій, як правило, звертаються до Ради суддів України безпосередньо. У деяких випадках такі звернення надходять з державних органів влади та інших установ, куди громадяни звертаються за захистом своїх прав, а саме: із Секретаріату Президента України, комітетів Верховної Ради України, Міністерства юстиції України, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради юстиції, Секретаріату уповноваженого Верховної Ради з прав людини та від народних депутатів України.

Порівняно з попереднім у 2007 р. дещо зменшилася кількість звернень від народних депутатів України, Міністерства юстиції, Вищої ради юстиції, Генеральної прокуратури, а від Секретаріату Президента України, Верховного Суду України, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України навпаки — збільшилась.

За результатами розгляду звернень, що надійшли до Ради суддів України, найчастіше громадяни скаржаться у зв'язку з допущеними під час розгляду справ порушеннями норм матеріального та процесуального законодавства — 65,6 %; порушеннями строків розгляду справ — 15,8 %; упередженістю та неетичною поведінкою суддів — 9,3 %; неналежною організацією роботи суду — 4,9 %; неналежним повідомленням про час і місце розгляду справ — 1,9 %.

З метою активізації роботи зі скаргами, що надходять до Ради суддів України, потребує вирішення питання про введення до штатної чисельності в ДСА посад судових інспекторів з розгляду звернень громадян, залучення на ці посади суддів у відставці, а для забезпечення співпраці з радами суддів регіонів, взаємодії зі спеціалістами територіальних управлінь ДСА, які забезпечують діяльність ради суддів у відповідному регіоні, необхідно збільшити штатну чисельність відділів організаційного забезпечення діяльності органів суддівського самоврядування та організувати роботу зі зверненнями.

Підсумовуючи, Петро Пилипчук окреслив важливі завдання, які стосуються активізації діяльності органів суддівського самоврядування. На його думку, необхідно рекомендувати чле-

нам Ради суддів України, головам рад суддів та головам судів за наявності достатніх підстав у разі недотримання суддями вимог закону, порушення присяги ініціювати притягнення до встановленої законом відповідальності винних осіб.

Раді суддів, іншим органам суддівського самоврядування необхідно вжити дієвих заходів для зміцнення незалежності судів, захисту від втручання в їх діяльність, правового та соціального захисту суддів, вирішення нагальних питань з організаційного забезпечення діяльності судів.

Слід також активізувати роботу зі зверненнями громадян та затвердити Положення про порядок розгляду звернень Радою суддів України; забезпечити якісну перевірку скарг на діяльність суддів і неналежне виконання суддями своїх професійних обов'язків; ДСА розглянути питання щодо зміцнення існуючих підрозділів (відділів) із забезпечення діяльності органів суддівського самоврядування, введення до їх штатного розпису посад судових інспекторів з розгляду звернень громадян, забезпечення архівними приміщеннями.

Інформуючи учасників спільного засідання про підсумки роботи, Голова Державної судової адміністрації України (ДСА) **Іван БАЛАКЛИЦЬКИЙ** відзначив, що ДСА працює стабільно, запорукою чого є дотримання основного принципу прийняття всіх рішень, попередньо узгоджених з Радою суддів України та

керівництвом Верховного Суду України.

Проте, як зауважив доповідач, ситуація залишається непростою.

— Аби виконати поставлені завдання, необхідне належне фінансове забезпечення. А це вже визначальна і найбільша проблема, адже недофінансування судової влади з року в рік ста-

новить приблизно 50 %.

Про стан фінансового, організаційного, матеріально-технічного забезпечення правосуддя свідчить аналіз основних показників.

Бюджет на здійснення судочинства у 2007 р. загалом складав 1 млрд 586,5 млн грн (51,2 % від потреб судової системи): 81,3 % від загальної суми (1 млрд 289,4 млн грн) становили соціальні виплати (заробітна плата, інші нарахування на зарплату); 2,6 % (майже 41,3 млн грн) — комунальні послуги; 5,8 % (понад 92,3 млн грн) — капітальні видатки (будівництво, придбання житла, капітальний ремонт, реконструкція приміщень) і лише 10,3 %, що становить близько 163 млн грн, — це видатки безпосередньо на здійснення судочинства.

Недофінансування видатків на утримання судів у 2006 р. становило майже 108 млн грн, що призвело до вкрай негативних наслідків для подальшої роботи судової системи у 2007 р.: утворення кредиторської заборгованості, зриву Державної програми забезпечення судів належними приміщеннями на 2006—2010 рр. тощо.

Бюджет на забезпечення правосуддя у 2008 р. складає 2 млрд 448,6 млн грн, що на 862,2 млн грн більше від минулорічної суми, проте навіть такі кошти складають близько 50 % від бюджетного запиту.

Структуру видатків на 2008 р. розподілено таким чином: 83,1 % від загальної суми (2 млрд 34,6 млн грн) становлять соціальні виплати (заробітна плата, довічне утримання тощо); 2,3 % (55,3 млн грн) — комунальні послуги; 6,1 % (148,9 млн грн) — капітальні видатки (будівництво, придбання житла, капітальний ремонт, реконструкція приміщень) і лише 8,6 % (209,8 млн грн) — це видатки безпосередньо на здійснення судочинства.

Судова система в Україні налічує 780 судів, у яких за штатом передбачено 8 тис. 585 посад суддів, а фактично укомплектовано 6 тис. 726 посад (вакантними залишаються 1 тис. 859).

Найбільше вакантних посад в окружних та апеляційних адміністративних судах — більше як по 80 %, апеляційних господарських судах — 22 %, апеляційних загальних судах — 20 %,

місцевих господарських судах, військових апеляційних судах — по 13 %, місцевих загальних судах — 10 %.

Необхідно зазначити, що завдяки спільним зусиллям керівництва Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Ради суддів України та ДСА чисельність суддівського корпусу зростає на 913 осіб, а працівників апаратів — на 5 тис. 188 осіб.

За пропозицією ДСА у 2007 р. відповідно до указів Президента України збільшено чисельність суддів місцевих загальних судів на 37 та 88 одиниць, суддів місцевих і апеляційних адміністративних судів — на 743 одиниці, місцевих та апеляційних господарських судів — на 45 одиниць.

Стосовно заробітної плати суддів та працівників апарату судів, варто відзначити, що держава зробила значні кроки для її збільшення. З 1 січня 2008 р. фонд заробітної плати збільшено на 517,1 млн грн (62 %) — до 1 млрд 360,7 млн грн. Одночасно зросли нарахування на заробітну плату — до 202,6 млн грн.

Іван Балаклицький навів дані про оплату праці суддів місцевих, місцевих спеціалізованих, апеляційних та апеляційних спеціалізованих судів і преміювання суддів, а також поінформував, що з метою вдосконалення і більш чіткого розмежування видатків з оплати праці суддів та працівників апаратів судів ДСА неодноразово зверталася до Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів України з пропозицією внести зміни до наказу Міністерства фінансів України від 27 грудня 2001 р. № 604 «Про бюджетну класифікацію та її запровадження» і доповнити назву «Грошове утримання військовослужбовців» словами «та заробітна плата суддів» або доповнити перелік кодів окремим кодом — «Заробітна плата суддів». Міністерство фінансів України листом від 21 березня 2008 р. повідомило ДСА, що зазначене питання буде опрацьовано при формуванні Державного бюджету України на 2009 р.

Отже, зауважив доповідач, важливо прийняти спільне рішення та визначити єдиний підхід у нарахуванні заробітної плати суддям, аби усунути викривлення у цій сфері та запобігти використанню недоліків у чинному законодавстві.

Як зазначив Іван Балаклицький, у

2007 р. ДСА першочергову увагу приділяла питанню забезпечення судів приміщеннями. Зокрема, він наголосив, що, незважаючи на зусилля, які доклала ДСА, обсяги бюджетних асигнувань на будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт приміщень судів, починаючи з 2006 р., зменшуються. Для порівняння: 2006 р. — 82,1 млн грн (23 % від потреби); 2007 р. — 44,9 млн грн (9 % від потреби); 2008 р. — 48,2 млн грн (5 % від потреби). При цьому у 2007 р. із виділених на ці потреби 44,9 млн грн 9,4 млн були спрямовані на погашення кредиторської заборгованості, що виникла у 2006 р. у зв'язку із значним недофінансуванням Державним казначейством України видатків державного бюджету.

Із зазначених 44,9 млн грн у 2007 р. 32 млн грн виділено на бюджетну програму «Забезпечення судів належними приміщеннями». Інші кошти з бюджетних програм, передбачених на здійснення правосуддя судами, були спрямовані на погашення заборгованості.

Враховуючи такий стан справ, ДСА спільно з Радою суддів України домоглися внесення змін до Закону «Про Державний бюджет України на 2007 рік», результатом яких було збільшення на 12 млн грн видатків за цією програмою. У той же час передбачені спеціальним фондом державного бюджету 10 млн грн за цією ж бюджетною програмою, як і в попередні роки, не були профінансовані Державним казначейством України.

Такий рівень фінансування дозволив у 2007 р. лише виділяти кошти (мінімум) на найбільші об'єкти, а також фінансувати роботи, пов'язані з

ліквідацією конструкцій будівель або інженерних мереж, що перебувають у аварійному стані.

Із зазначених 32 млн грн кошти були розподілені таким чином: місцеві загальні суди — 15,1 млн грн (47,2 % від загальної суми); апеляційні загальні суди — 10,2 млн грн (31,9 %); місцеві господарські суди — 3 млн грн (9,3 %); апеляційні господарські суди — 2,3 млн грн (7,1 %); місцеві адміністративні суди — 1,2 млн грн (3,8 %); апеляційні адміністративні суди — 0,2 млн грн (0,7 %).

Далі Іван Балаклицький повідомив про здійснені у 2007 р. реконструкції та спорудження приміщень, а також зазначив, що минулого року в 346 приміщеннях судів проведено поточні ремонти різного обсягу на загальну суму близько 12 млн грн, з яких 8,8 млн грн — у місцевих загальних судах.

Завдяки роботі, проведеній територіальними управліннями ДСА з органами влади на місцях, із місцевих бюджетів на ремонт-реконструкцію приміщень судів виділено 4 тис. 725 грн.

Для виконання Державної програми забезпечення судів належними приміщеннями на 2006—2010 рр. в установлені строки в державному бюджеті на 2008 р. потрібно було передбачити, з урахуванням недофінансування в попередні роки, кошти в сумі 939,1 млн грн. Однак бюджетом на 2008 р. для цього передбачено 20 млн грн, що становить лише 2 % від потреби.

У свою чергу ДСА докладає максимум зусиль для збільшення фінансування потреб судової влади і внесення відповідних змін до Закону «Про Державний бюджет України на

2008 рік».

Окремо Голова ДСА звернув увагу на забезпечення приміщеннями новостворених адміністративних судів.

Гострою, як наголосив Іван Балаклицький, залишається проблема забезпечення суддів житлом, адже бюджетною програмою «Придбання (будівництво) житла для суддів Апеляційного суду України, апеляційних та місцевих судів» передбачено лише 30 млн грн, тобто 18 % від потреби. В Єдиному реєстрі суддів, які потребують поліпшення житлових умов, зареєстровано близько 1 тис. суддів, сім'ї яких потребують поліпшення житлових умов. Потреба в коштах на придбання житла становить приблизно 0,5 млрд грн, але ця сума постійно зростає, оскільки обираються нові судді.

На сьогодні для забезпечення житлом відповідно до Єдиного реєстру суддів необхідно: апеляційним загальним судам — понад 60 млн грн; господарським апеляційним судам — понад 13 млн грн; господарським місцевим судам — понад 29 млн грн; апеляційним адміністративним судам — майже 7 млн грн; місцевим адміністративним судам — понад 10 млн грн; місцевим загальним судам — понад 245 млн грн. У разі виділення запланованих на 2008 р. коштів у розмірі 30 млн грн 68 суддів поліпшать свої житлові умови, що становитиме лише 8 % від загальної потреби.

У 2007 р. від органів виконавчої влади та місцевого самоврядування отримали житло лише 76 суддів, і проблема з одержанням житла є надзвичайно складною.

Вирішення цього питання в такий спосіб не гарантує виконання вимог ст. 44 Закону «Про статус суддів» щодо забезпечення судді не пізніше як через 6 місяців після обрання благоустроєним житлом у вигляді окремої квартири чи будинку, тому, на думку доповідача, зазначена проблема невідкладно має бути законодавчо врегульована. Зокрема, необхідно підготувати окремі законодавчі норми, якими було б урегульовано питання отримання житла суддями або ж кредитування на придбання такого житла.

Іван Балаклицький звернув увагу на таку важливу проблему, як інфор-

матизація судів, зауваживши, що для ДСА 2008 р. є роком впровадження в судах новітніх технологій.

Для того, щоб створити рівні умови для суддів та працівників апарату суду, насамперед, у можливості доступу до нормативно-правової бази в електронному вигляді, у 2008 р. заплановано проведення робіт зі створення або модернізації локальних мереж у судах і територіальних управліннях ДСА. Разом з тим вирішується питання щодо об'єднання локальних мереж судів і територіальних управлінь ДСА в єдиний інформаційний простір. До кінця року планується всі автоматизовані робочі місця підключити до локальної мережі, щоб надати, зокрема, можливість працювати з електронною поштою. Виконання цього завдання потрібно об'єднати з вирішенням питання щодо реалізації заходів із захисту інформації, що частково буде зроблено у 2008 р.

Створення Єдиної судової інформаційної системи та модернізація автоматизованої інформаційно-аналітичної системи ДСА відповідає поставленим перед нею завданням на VIII позачерговому з'їзді суддів України та вимогам Рахункової палати за результатами перевірки у 2007 р.

На сьогодні загальний показник забезпеченості комп'ютерами суддів судів загальної юрисдикції збільшився до 65 % від потреби, господарських судів — до 80 %.

Першочерговими завданнями ДСА є оснащення судів комп'ютерною технікою, локальними мережами, забезпечення доступу до мережі Інтернет.

Непростим, як наголосив Іван Балаклицький, залишається питання забезпечення судів системами фіксування судового засідання. ДСА у 2007 р. придбала для місцевих загальних судів 1 тис. 250 систем звукозапису.

Щодо забезпечення судів зазначеними системами, то станом на 1 січня 2008 р. місцеві загальні суди мають 5 тис. 539 комплексів, апеляційні загальні суди — 844.

Разом з тим значна частина систем фіксування судового процесу «Тритон» (у місцевих загальних судах налічуються 2 тис. 128 комплексів) і «Реєстратор» (483 комплекси в апеляційних загальних судах), що на сьогодні використовують суди, підлягають

списанню як морально та фізично застарілі; системи «Оберіг», що використовуються понад три роки, потребують ремонту.

Для забезпечення суддів місцевих загальних судів сучасними системами фіксування судового процесу необхідно майже 11 млн грн, а апеляційних загальних судів — майже 2 млн.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що ДСА займається вирішенням практично всіх проблем, що прямо чи опосередковано впливають на самостійність судів та незалежність суддів, і у 2008 р. будуть вживатися необхідні заходи щодо організаційного забезпечення діяльності судової влади.

Діяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ВККСУ) у 2007 р. та I кварталі 2008 р. висвітлив в своєму

виступі її голова **Igor CAMCIN.**

— Вищою кваліфікаційною комісією суддів України за цей період проведено 22 засідання. Винесено на розгляд 1 тис. 241 матеріал з різних питань.

За результатами розгляду подань Голови Верховного Суду України та голів вищих спеціалізованих судів України атестовано щодо присвоєння кваліфікаційних класів та присвоєно відповідні класи 246 суддям.

ВККСУ внесла на розгляд 922 матеріали щодо надання рекомендацій для обрання на посаду судді безстроково. За результатами розгляду надано рекомендації для обрання безстроково 857 суддям. Розглянуто та відмовлено у наданні рекомендації для обрання безстроково 19 суддям. Розглянуто та відкладено надання рекомендації для обрання безстроково 46 суддям.

За 2007 р. — I квартал 2008 р. ВККСУ

розглянула 18 ініційованих подань про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Відмовлено у відкритті дисциплінарного провадження за 13 поданнями. У 2007 р. відкрито чотири дисциплінарні провадження, в результаті розгляду яких притягнуто до дисциплінарної відповідальності двох суддів. Розгляд однієї справи у 2008 р. знято за заявою ініціаторів про відкликання.

У порядку ст. 95 Закону «Про судоустрій України» ВККСУ розглянула і прийняла рішення щодо 24 скарг на рішення кваліфікаційних комісій суддів про відмову в наданні рекомендації на посаду судді та присвоєння кваліфікаційних класів. Із них задоволено 11 скарг. Відмовлено у задоволенні 10 скарг. Розгляд трьох скарг станом на I квартал 2008 р. відкладено через неявку скаргників.

Комісією розглянуто 12 скарг на рішення ВККСУ, із них 11 — щодо проведення повторної атестації суддів, яким відмовлено в наданні рекомендації для обрання безстроково на посаду судді, та одну заяву у 2007 р. — щодо роботи кваліфікаційної комісії суддів загальних судів.

Розглянуто дев'ять заяв з різних питань щодо проведення перевірок, надання додаткової інформації, надання роз'яснень тощо, з яких дві задоволено, щодо шести відмовлено, стосовно однієї заяви надано роз'яснення.

Разом із тим з метою забезпечення однакового і правильного застосування законодавства кваліфікаційними комісіями суддів ВККСУ вивчались і складні питання роботи кваліфікаційних комісій суддів, які виносились на обговорення.

Станом на сьогодні погоджено Міністром юстиції України та затверджено Головою Верховного Суду України Типовий регламент роботи кваліфікаційної комісії суддів.

На виконання рішення ВККСУ від 7 грудня 2006 р. та рішення Ради суддів України від 8 грудня 2006 р. проведено навчання у кваліфікаційній комісії суддів загальних судів Одеського апеляційного округу (27 лютого 2007 р.), кваліфікаційній комісії суддів загальних судів Харківського апеляційного округу (1 березня 2007 р.), кваліфікаційній комісії суддів загальних судів Київського апеля-

ційного округу (3 березня 2007 р.) та у кваліфікаційній комісії суддів господарських судів України (16 березня 2007 р.).

Крім того, для голів кваліфікаційних комісій суддів ВККСУ за підтримки Проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Україна: верховенство права» з 12 по 20 лютого 2007 р. у містах Києві, Івано-Франківську та Донецьку було проведено серію семінарів-тренінгів за темою «Підбір суддівських кадрів і дисциплінарна відповідальність суддів». Завершенням цієї теми можна вважати розробку проекту Положення про порядок добору кандидатів у професійні судді кваліфікаційною комісією суддів на конкурсній основі та обговорення його на круглому столі 24—25 травня 2007 р. головами кваліфікаційних комісій суддів, начальниками територіальних управлінь ДСА за участю представників Вищої ради юстиції, ОБСЕ, Проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Україна: верховенство права».

Після заслуховування доповідей, передбачених порядком денним, виступити та взяти участь в обговоренні актуальних проблем чи пропозицій мали можливість інші учасники засідання.

Так, про роботу адміністративних судів України у 2007 р. розповів присутнім на засіданні голова Вищого адміністративного суду України (ВАСУ)

Олександр ПАСЕНЮК.

— Діяльність адміністративних судів України минулого року здійснювалася в напруженому ритмі вирішення комплексу різнопланових проблем. Разом із виконанням свого

безпосереднього обов'язку — розгляду адміністративних справ — ми продовжували вдосконалювати процесуальні засади адміністративної юстиції та брати участь у формуванні системи адміністративних судів України.

Через низку об'єктивних причин та суб'єктивних перепоп апеляційні адміністративні суди в усіх регіонах України (крім Севастопольського апеляційного адміністративного суду) почали розглядати справи тільки у квітні 2007 р.

Перші окружні адміністративні суди почали розгляд справ у квітні—червні 2007 р. Одночасно тривало формування ланки окружних адміністративних судів.

Із квітня 2007 р. поступово розпочали процесуальну діяльність 12 окружних адміністративних судів (Вінницький, Донецький, Рівненський, Луганський, Житомирський, Одеський, Харківський, Івано-Франківський, Дніпропетровський, Чернігівський, Закарпатський, Окружний адміністративний суд м. Києва). Планується, що вся вертикаль запрацює вже у 2008 р.

У результаті вимушеної бездіяльності Верховної Ради України минулого року та проблем з діяльністю Вищої ради юстиції, які унеможливили призначення суддів на посаду вперше та в межах п'ятирічного строку повноважень, укомплектованість суддівськими кадрами у 2007 р. становила, на жаль, близько 8 % від штатної чисельності в апеляційних адміністративних судах та 35 % в окружних адміністративних судах.

Загальна кількість касаційних скарг, що перебували на розгляді суддів ВАСУ в 2007 р., зростає, порівняно з показниками 2006 р., на 48 % і становила понад 28 тис., з яких вирішено питання про відкриття провадження щодо 24 тис. 626 скарг. Із них щодо 20 тис. 399 відкрито касаційне провадження, відмовлено у відкритті провадження щодо 1 тис. 693 скарг, повернено — 1 тис. 730, залишено без розгляду — 804.

Упродовж 2007 р. у провадженні ВАСУ перебувало близько 25 тис. касаційних проваджень, за якими по суті переглянуто понад 14 тис. судових рішень.

За результатами касаційного

перегляду понад 10 тис. судових рішень залишено без змін, у 916 випадках закрито касаційне провадження, змінено 122 судові рішення та більше 3 тис. рішень скасовано, при цьому 62 % з них ухвалено судами першої інстанції, 38 % — судами апеляційної інстанції.

Незважаючи на якісне та оперативне виконання ВАСУ своїх функцій, навантаження на суддів є значним і має тенденцію до зростання. Наприклад, протягом 2007 р. на розгляд одного судді щомісяця у середньому надходило 54 процесуальних документи, а середньомісячне навантаження на одного суддю складало 37 постановлених судових рішень, що в середньому на 33 % більше, ніж у 2006 р.

У структурі скасованих судових актів домінують рішення у справах зі спорів фізичних та юридичних осіб із суб'єктами владних повноважень щодо оскарження їхніх рішень (правових актів індивідуальної дії), дій або бездіяльності (81 %). Майже кожне дев'яте скасоване рішення ухвалене у справі, порушеній за зверненням суб'єкта владних повноважень. Приблизно 5 % скасованих рішень стосувалися прийняття або звільнення громадян з публічної служби та порядку її проходження.

Торік на розгляді в окружних адміністративних та місцевих загальних судах перебувало близько 240 тис. адміністративних позовних заяв, із яких відкрито провадження щодо більш як 182 тис. Усього суди розглянули близько 159 тис. адміністративних справ.

В апеляційних адміністративних судах на розгляді перебувало 47 тис.

скарг, із яких відкрито провадження щодо 28 тис., при цьому 80 % судових рішень переглянуто в апеляційному порядку.

За результатами перегляду в апеляційному порядку змінено та скасовано 43 % судових рішень першої інстанції, 57 % залишено без змін.

Практика здійснення адміністративного судочинства дійсно виявила певну потребу у вдосконаленні окремих норм КАС, і в 2007 р. активно проводилася робота над удосконаленням процесуальних засад адміністративного судочинства.

Надзвичайно важливими для нормальної діяльності судових органів є умови, в яких функціонує суд, працюють судді та працівники апарату. Тому питання кадрового, організаційного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення діяльності окружних та апеляційних адміністративних судів перебувають на постійному контролі керівництва та президії ВАСУ. Ряд питань з цього приводу були предметом обговорення на спільних засіданнях президії ВАСУ та Ради суддів адміністративних судів.

Найкраще забезпечені придатними для здійснення правосуддя приміщеннями, які відповідають встановленим вимогам, Харківський, Донецький, Львівський апеляційні адміністративні суди, Вінницький, Львівський, Хмельницький, Окружний адміністративний суд Автономної Республіки Крим.

Безперечно, всі приміщення адміністративних судів потребують ремонту, реконструкції чи перебудови, для проведення яких необхідні значні кошти з Державного бюджету

України.

Про ставлення держави до судової влади свідчать відповідні показники фінансування її діяльності.

Незважаючи на значну роботу, проведена на етапі формування проекту Державного бюджету України на 2007 р., потреби у фінансуванні окружних та апеляційних адміністративних судів не були враховані. Тому минулого року апеляційним адміністративним судам було передбачено лише 33 % бюджетних коштів від фактичної потреби.

Не набагато кращим є фінансування окружних адміністративних судів. За Законом «Про Державний бюджет України на 2007 рік» бюджетні призначення окружних адміністративних судів становили близько 48 млн грн або лише 50 % від фактичної потреби.

Невтішна ситуація із забезпеченням окружних та апеляційних адміністративних судів і в 2008 р. Так, Законом «Про Державний бюджет України на 2008 рік» потреби у фінансуванні окружних та апеляційних адміністративних судів задоволені лише на третину, при цьому капітальні видатки в умовах становлення системи адміністративних судів — лише 10—20 % від потреби.

Такий підхід до планування видатків на фінансування адміністративних судів спричинить те, що вони залишаться без пристосованих для здійснення правосуддя приміщень та матеріально-технічної бази, що унеможливить розгляд більшості справ, які надходять до судів, призведе до тяганини та паралізує роботу адміністративних судів.

ВАСУ активно здійснює пошук шляхів удосконалення організації роботи суддів та апарату з метою забезпечення доступності правосуддя. Основними питаннями, які при цьому мають бути вирішені, є дотримання процесуальних строків та скорочення термінів розгляду судами позовних заяв, апеляційних та касаційних скарг. З цією метою з вересня 2007 р. запроваджено автоматичний розподіл справ між суддями з використанням можливостей інформаційної системи суду. Впроваджено також електронний документообіг. Розробляється проект Концепції впровадження системи електронного документообігу в апеляційних та окружних адміністра-

тивних судах.

Для забезпечення відкритості та прозорості діяльності створюється інформаційна система «Розміщення текстів рішень Вищого адміністративного суду України в мережі Інтернет».

Олександр Пасенюк звернув увагу на необхідність реформування системи судів, наголосивши, що таке реформування можливе лише після внесення змін до розд. VIII Конституції України.

— У багатьох країнах Європи судова система не менш складна, ніж та, що існує нині в Україні. У деяких державах вона значно складніша, причому не лише через спеціалізацію, а й кількість судових інстанцій. З огляду на це, я вважаю, що неправильно робити наголос на складності судової системи тільки тому, що в ній існують спеціалізовані підсистеми. Це некоректний критерій.

А на сьогодні, до внесення змін у Конституцію, необхідно зайнятися реформуванням процесуального законодавства як єдиного напрямку в судовій реформі, здійснення якого можливе без внесення змін до Конституції. Передусім це стосується обмеження доступу до касаційного оскарження.

Такий підхід до реформування не лише допоможе вирішити питання розвантаження Верховного Суду України і вищих спеціалізованих судів, а й визначити у майбутньому, яка повинна бути система судів у цілому.

Завершуючи виступ, голова ВАСУ наголосив, що одним із досягнень при проведенні судової реформи є розбудова адміністративної юстиції — важливої ланки національної судової системи, формування якої передбачено як Концепцією судово-правової реформи, так і Конституцією і законами України.

— Тепер ми можемо із гордістю констатувати, що система адміністративних судів створена. Попри всі закиди щодо доцільності її існування, а також методології чи шляхів створення, зауважу, що адміністративні суди за досить короткий час їх діяльності на практиці довели, що саме вони є найефективнішим та доступним механізмом захисту у сфері публічно-правових відносин.

Безумовно, виокремлення адмі-

ністративної юрисдикції в спеціалізовану систему судочинства є свідченням того, що наша держава стала відкритою для демократичних перетворень, а українське суспільство, нарешті, визріло для усвідомлення істинної вартості суто людських цінностей.

Голова Апеляційного суду Харківської області **Михайло БОРОДІН** у своєму виступі наголосив на застосуванні такого інституту цивільного процесу, як перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обста-

винами.

— Аналіз судової практики свідчить, що починаючи з 2002 р., тобто з моменту ліквідації судового і прокурорського нагляду, в суди стало надходити значно більше заяв із проханням скасувати судові рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами. До липня 2001 р. до районних судів Харківської області заяв про перегляд рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами надходило дуже мало. У 2003 р. таких заяв надійшло 90, а в 2007 р. — 390.

Минулого року у зв'язку з нововиявленими обставинами суди першої інстанції скасували 147 судових рішень. В апеляційному порядку скасовано 885 рішень районних судів. Таким чином, із загальної кількості скасованих рішень у Харківській області районні суди самі скасували 14,2 % своїх рішень. Такий стан є ненормальним, і судова практика в цих справах потребує ретельного вивчення.

Право на порушення провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами згідно зі ст. 362 ЦПК мають сторони та інші особи, які беруть участь у справі. Вважаю, що за-

кріплення у наведеній нормі закону права на подання заяви тільки особам, які брали участь у справі, є не зовсім правильним. Новий ЦПК, що набрав чинності з 1 вересня 2005 р., має зовсім інші тенденції — фактично він закріпив правило, відповідно до якого будь-яка особа в будь-який час може оскаржити будь-яке рішення. Існує чотири способи перевірки і перегляду судових рішень: апеляційний, касаційний, перегляд у зв'язку з винятковими та у зв'язку з нововиявленими обставинами. Перші три з них надають право оскаржити судовий акт не тільки особам, які брали участь у справі, але й особам, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки. Стаття 45 ЦПК, що регулює участь у цивільному процесі прокурора, закріпила правило, згідно з яким прокурор може здійснювати представництво на будь-якій стадії цивільного процесу. Жодних винятків для інституту перегляду судових рішень у зв'язку з винятковими обставинами зазначена норма закону не містить.

За таких обставин ст. 362 ЦПК, що наділяє правом подавати заяви про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами тільки осіб, які брали участь у справі, потребує змін. Необхідно надати право ініціювати перегляд справи у зв'язку з нововиявленими обставинами й особам, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки. Таке правило дозволить у повному обсязі реалізувати ст. 55 Конституції щодо права на судовий захист.

Як свідчить аналіз статистичних даних за 2007 р., заяв про перегляд рішення, ухвали чи судового наказу на підставі пунктів 2 і 4 ч. 2 ст. 361 ЦПК у провадженні судів не було. За п. 3 ч. 2 ст. 361 ЦПК було переглянуто одне рішення. Усі інші рішення судів першої інстанції (а це 146 справ) були скасовані на підставах, передбачених п. 1 ч. 2 ст. 361 ЦПК: істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи.

Ухвалення помилкових рішень при розгляді справ у зв'язку з нововиявленими обставинами відбува-

ється через відсутність у ЦПК права апеляційного та касаційного оскарження ухвал про скасування судових актів із вказаних підстав.

Такий стан справ призводить до суттєвих порушень законних прав і свобод осіб, які беруть участь у справі.

Тому виникає питання: як вирішити цю проблему? На мій погляд, зробити це дуже просто. Необхідно до ст. 293 ЦПК «Ухвали, на які можуть бути подані скарги окремо від рішення суду» внести зміни і передбачити оскарження ухвал про скасування судових актів у зв'язку з нововиявленими обставинами в апеляційному та касаційному порядку.

Реалізація викладених пропозицій позитивно вплине на становлення інституту цивільного процесу — провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Про результати роботи судів Запорізької області учасникам засідання розповів голова Апеляційного суду Запорізької області **Віктор**

ГОРОДОВЧЕНКО.

— Статистичні дані свідчать про те, що у 2007 р. до провадження судів Запорізької області надійшло на 18 % більше справ та матеріалів порівняно з 2006 р. Кількість розглянутих справ та матеріалів також збільшилася на 20 % при підвищенні оперативності розгляду справ та матеріалів більш ніж у 2,2 раза.

Факторами, що негативно позначаються на здійсненні правосуддя, є: надмірне навантаження (більш ніж 300 справ на одного суддю); невирішення питання про передання справ про адміністративні правопорушення на транспортні органи ДАІ; припинення повноважень у зв'язку

із закінченням строку, на який було обрано чи призначено, більш ніж 50 суддів області або необрання суддів безстроково.

Незважаючи на підвищення якості та оперативності розгляду справ і матеріалів у цілому, негативно вплинув на якісні показники перегляд в апеляційному порядку справ, розглянутих місцевими загальними судами, загальними та спеціалізованими судами, яким через ряд обставин не було надано своєчасну та якісну методичну допомогу, а також негативно позначилося неоднакове застосування одних і тих самих норм права.

Тому в 2008 р. не слід забувати про проблеми місцевих судів, а апеляційним загальним та апеляційним адміністративним судам слід розширити взаємодію при наданні методичної допомоги загальним місцевим судам.

Далі виступив голова Апеляційного суду Волинської області **Петро**

ФІЛЮК.

Він висловив свої пропозиції щодо вирішення таких ключових питань, як:

- єдність і цілісність судової системи;
- збільшення обсягу повноважень голів апеляційних судів. Зокрема, Петро Філюк зауважив, що необхідно надати повноваження головам судів відсторонювати від виконання обов'язків суддів при порушенні присяги судді та ініціювати перегляд явно незаконних рішень;
- спрощення судового процесу та доступу до правосуддя;
- добір кандидатів для суддівської роботи. Щодо кадрового питання, то доповідач відзначив, що

сьогодні реально не існує вищого навчального закладу, який би готував професійних суддів. Юридичні факультети вузів дають теоретичні знання, але не приділяють достатньо уваги формуванню практичних навчків. Академія суддів України поки займається лише підвищенням кваліфікації суддів і працівників судів. «Вважаю, що немає кращої школи, ніж практичний досвід роботи в суді (на різних посадах, починаючи з кур'єра, секретаря і до помічника судді). Жоден факультет не навчить того, чого можна навчитися, працюючи в суді»;

- вдосконалення механізму відповідальності суддів за порушення закону;
- підпорядкування ДСА судовій системі.

Учасники засідання мали можливість дізнатися про результати роботи господарських судів у минулому році з виступу заступника голови Судової палати з розгляду справ про банкрутство Вищого господарського суду України (ВГСУ) **Олександра**

УДОВИЧЕНКА.

— На сьогодні система господарських судів України має таку структуру: 27 місцевих господарських судів, 11 апеляційних господарських судів та ВГСУ.

Встановлена штатна чисельність господарських судів — 1 тис. 119 суддів. У системі господарських судів працює 934 судді, з яких 77 — судді ВГСУ, 271 — судді апеляційних судів та 586 — судді місцевих судів.

Кількість заяв, розглянутих господарськими судами минулого року, збільшилася порівняно з 2006 р. на 6,6 тис. і склала понад 322,4 тис.

За розгляд справ і перегляд судо-

вих рішень в апеляційному та касаційному порядку сплачено заявниками та присуджено до стягнення в доход Державного бюджету України державного мита в сумі 100,6 млн грн і 195 тис. доларів США.

У 2007 р. кількісні показники господарського судочинства в цілому зросли. Пріоритетним напрямом у діяльності господарських судів залишається постійне підвищення якості відправлення правосуддя.

Показники діяльності господарських судів свідчать про те, що переважна більшість (88 %) рішень судів першої інстанції не оскаржувалась. До апеляційних судів подано 38,1 тис. скарг та подань, що на 18,4 % менше, ніж у 2006 р.

За результатами апеляційного провадження змінено та скасовано 10,6 тис. рішень (ухвал) судів першої інстанції (або 3,3 % від загальної кількості розглянутих місцевими господарськими судами), у 2006 р. — 12,1 тис. (3,8 %).

ВГСУ у 2007 р. розглянув 13,7 тис. касаційних скарг, що на 13,1 % більше, ніж у 2006 р. (12,1 тис.).

З числа прийнятих ВГСУ судових рішень до Верховного Суду України було оскаржено 4,8 тис., що на 2 % менше порівняно з 2006 р.

Верховний Суд України прийняв до перегляду лише 337 ухвал та постанов ВГСУ, що становить близько 2,45 % від загальної кількості ухвалених цим судом у 2007 р. (у 2006 р. переглянуто в порядку повторної касації 397 судових рішень). За результатами перегляду у 2007 р. змінено та скасовано 293 судових рішення ВГСУ (зокрема 231 постанову), що становить лише 1,6 % від загальної кількості ухвалених. Отже, з наведених даних можна зробити висновок, що 98,4 % прийнятих ВГСУ ухвал та постанов Верховний Суд України або не оскаржив, або визнав законними.

Особлива увага приділяється практиці Судової палати у господарських справах Верховного Суду України. Правові позиції палати, наведені у постановках з питань, що недостатньо врегульовані у законодавчому порядку, доводяться до відома суддів ВГСУ, апеляційних та місцевих господарських судів.

З метою забезпечення належ-

ного рівня здійснення судочинства у системі господарських судів, однакового і правильного застосування норм чинного законодавства, єдності судової практики постійно проводиться робота з узагальнення судової практики. Протягом 2007 р. на основі такого узагальнення та аналізу судової статистики підготовлено та надіслано господарським судам 7 інформаційних листів, оглядовий лист ВГСУ від 30 листопада 2007 р. № 01-8/918 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з орендою земельних ділянок».

Здійснення правосуддя господарськими судами на високому рівні можливе лише за умови належного законодавчого забезпечення діяльності судів. Тому надзвичайно актуальною залишається проблема вдосконалення чинного законодавства у сфері судоустрою та господарської діяльності.

Протягом 2007 р. до ВГСУ Верховною Радою України надіслано понад 32 проекти законодавчих актів, які були опрацьовані та направлені до Комітету з питань правосуддя Верховної Ради України, зокрема: проекти законів України «Про внесення змін до Закону «Про судоустрій України», «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України», «Про статус суддів», «Про внесення змін та доповнень до Кодексу адміністративного судочинства України» тощо.

З метою підвищення професійного рівня суддів і працівників суду в апараті ВГСУ утворено центр підвищення кваліфікації суддів господарських судів, ВГСУ і працівників цьо-

го суду.

Завершуючи свій виступ, Олександр Удовиченко зауважив, що система спеціалізованих господарських судів на сьогодні — це налагоджений, ефективно діючий механізм, забезпечений кваліфікованими кадрами та сучасною матеріально-технічною базою, який здійснює належний захист прав та інтересів суб'єктів економічних відносин.

— Спеціалізація суддів, яка існує «де факто» і в загальних судах, є засобом поглиблення фахових знань, суддівської кваліфікації та відповідає світовому досвіду побудови судових систем, довела свою ефективність протягом 85-річної історії існування в Україні та 200-річної історії існування в Росії комерційних, арбітражних, господарських судів.

Спеціалізовані суди є важливою складовою єдиної судової системи України, їх діяльність спрямована на подальше зміцнення цієї системи, забезпечення якісного та незалежного судочинства.

На засіданні також виступили й інші представники судової влади: голова Апеляційного суду Одеської області **Анатолій ЛУНЯЧЕНКО**, голова Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України **Андрій ГНАТЕНКО**, голова Апеляційного суду Івано-Франківської області **Павло ГВОЗДИК**.

За результатами доповідей і виступів була прийнята постанова розширеного спільного засідання Президії Верховного Суду України, президії Ради суддів України та колегії ДСА,

Про стан здійснення судочинства у 2007 році та завдання на 2008 рік

*Постанова розширеного спільного засідання
Президії Верховного Суду України, президії Ради суддів України
та колегії Державної судової адміністрації України
від 18 квітня 2008 р.*

За результатами обговорення стану здійснення судочинства у державі Президія Верховного Суду України, президія Ради суддів України та колегія Державної судової адміністрації України відмічають, що діяльність судів була спрямована на реалізацію конституційних гарантій забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та держави, зміцнення судової влади, підвищення її авторитету.

У 2007 р. суди загальної юрисдикції по першій інстанції розглянули 8,7 млн справ та матеріалів (що в 1,8 раза більше, ніж у 2002 р.), зокрема: цивільних — 1,7 млн, кримінальних — 576,9 тис., господарських (із адміністративними) — 320,2 тис., адміністративних (без розглянутих господарськими судами) — 196,5 тис., про адміністративні правопорушення — 5,9 млн.

Надходження на розгляд судів великої кількості справ та матеріалів значно збільшило навантаження на суддів передусім місцевих судів. Середня кількість справ, що надходять до судді місцевого суду щомісяця, збільшилася зі 138 у 2006 р. до 160 у 2007 р., а в окремих судах — понад 350 справ.

Перевантаження місцевих судів пов'язане значною мірою з віднесенням до їхньої компетенції розгляду адміністративних справ про порушення Правил дорожнього руху, які раніше розглядалися органами міліції. Щороку кількість цих справ у судах постійно збільшується. Якщо у 2002 р. судами було розглянуто 2,2 млн таких справ, то в 2007 р. — 4,9 млн — у 2,2 раза більше, ніж у 2002 р.

Крім того, до перевантаження судів призвела велика кількість вакантних посад суддів загальних і господарських місцевих та апеляційних судів (крім адміністративних). Станом на 1 січня 2008 р. їх було 920.

Верховний Суд України у 2007 р., як і в попередні роки, здійснював свої

повноваження в умовах надмірного навантаження. У середньому щомісяця на розгляд кожного судді Верховного Суду України надходило 57 [2006 р. — 67] справ та матеріалів. Цей показник в апеляційних загальних судах, навіть із урахуванням перегляду цивільних справ у касаційному порядку, становив лише 17,3 [2006 р. — 9,7 %] справи на одного суддю.

Незважаючи на значне навантаження та надзвичайно складні умови, в яких працюють суди, було забезпечено якісний розгляд переважної більшості справ у розумні строки. Зменшилася кількість кримінальних справ, що були призначені до розгляду з порушенням процесуальних строків, передбачених статтями 241, 256 КПК — 5,3 тис., а їх питома вага від тих, проваджених в яких закінчено, становила 2,8 % [3,7 %]. Поліпшилась якість розгляду адміністративних справ. Так, в апеляційному порядку скасовано чи змінено 6,8 тис. постанов, із них 5,8 тис. постанов місцевих (окружних та загальних) судів, або 4,6 % [10,5 %] від прийнятих цими судами.

Значно ширшою стала практика застосування судами альтернативних (не пов'язаних з ув'язненням) видів кримінального покарання щодо засуджених, які вчинили злочини невеликої та середньої тяжкості. Питома вага осіб, засуджених до позбавлення волі, скоротилася з 31,4 % (у 2002 р.) до 25 % (у 2007 р.).

З метою забезпечення однакового та правильного застосування судами чинного законодавства, належної організації їхньої роботи Верховним Судом України систематично вивчається та узагальнюється судова практика, надається методична допомога судам загальної юрисдикції. Упродовж минулого року вивчались окремі питання щодо здійснення судочинства в судах 7 регіонів (Вінницької, Житомирської, Кіровоградської, Дніпропетровської, Львівської, Одеської областей та м. Севастополя).

Водночас перевантаженість суддів справами, неукомплектованість судів, недостатній професіоналізм частини суддівського корпусу та відсутність досвіду роботи у багатьох суддів призводять до судових помилок. У 2007 р. в апеляційному порядку скасовано і змінено вироки стосовно 9,6 тис. осіб, або 5,8 % [5,3 %] від кількості осіб, щодо яких постановлено вироки місцевими судами. У касаційному порядку скасовано і змінено вироки майже щодо 2 тис. осіб, або 1,2 % [0,9 %] від кількості осіб, щодо яких постановлено вироки судами по першій інстанції. В апеляційному порядку у 2007 р. скасовано чи змінено 25,7 тис. рішень у цивільних справах, що на 2,3 % більше ніж у 2006 р., але їх частка дещо зменшилась і становила 2,6 % [2,9 %] від ухвалених місцевими судами. Верховним Судом України в касаційному порядку було скасовано і змінено 2,3 тис. судових рішень, або 3,2 % [2,1 %] від кількості тих, що були розглянуті в апеляційному порядку.

Апеляційні суди не завжди виконують покладені на них процесуальні повноваження щодо ухвалення нових судових рішень у передбачених законом випадках при скасуванні рішень судів першої інстанції. Апеляційними судами у 2007 р. ухвалено 12,1 тис. нових рішень, що порівняно з попереднім роком на 12,5 % більше, або 55,6 % [50,8 %] від усіх скасованих. Найменша частка нових рішень, ухвалених апеляційними судами областей: Одеської — 36,1 % [31,8 %], Харківської — 39,1 % [35,8 %], Вінницької — 39,7 % [43,8 %]. Апеляційні суди, скасувавши вирок місцевого суду, постановили свої вироки щодо 720 осіб, що на 23,1 % більше, або 12,8 % [11,3 %] від кількості осіб, щодо яких вироки скасовано. Найменше нових вироків, як і в 2006 р., постановлено апеляційним судом Одеської області — щодо 2 осіб, або 1,2 % [4 осіб, або 1,3 %].

У 2007 р., як і в 2006, залишилися поширеними факти порушення суда-

ми строків розгляду справ. Так, місцевими загальними судами з порушенням строків, установлених нормами Цивільного процесуального кодексу України, було видано (скасовано) судових наказів і розглянуто 129,7 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження, або 8,7 % [2006 р. — 131,9 тис., або 10 %] від виданих (скасованих) судових наказів та розглянутих справ. Погіршилась оперативність розгляду цивільних справ у судах м. Севастополя — 27,2 % [17,7 %], м. Києва — 26,4 % [23,8 %] та Харківської області — 20,1 % [18,1 %]. Також погіршилась оперативність розгляду адміністративних справ, порушено строки розгляду в 23 тис. адміністративних справ, або 14,6 % [12,4 %] від кількості справ, провадження в яких закінчено. Найчастіше строки розгляду порушувалися місцевими загальними судами: м. Севастополя — 40,8 % [15,4 %] та Автономної Республіки Крим — 26,1 % [16,7 %], а також окружними адміністративними судами: Вінницьким — 50 % та Одеським — 48,9 %. З порушенням строків, передбачених статтями 241, 256 Кримінально-процесуального кодексу України, судами по першій інстанції призначено до розгляду 5,3 тис. кримінальних справ, або 2,8 % [3,7 %]. Відмічено погіршення оперативності призначення справ до попереднього та судового розгляду в судах 9 областей, в тому числі: Житомирської — 9,2 % [6,8 %], Луганської — 5,5 % [4,6 %], Херсонської — 3,5 % [2,9 %]. Своєчасно призначають до розгляду справи суди Чернівецької області.

Залишилися невіршеними на кінець 2007 р. (без урахування справ, провадження в яких зупинено) 183,8 тис. цивільних справ, або 12,7 % [13 %] від загальної кількості справ, що перебували в провадженні судів, та 29,1 тис. кримінальних справ, або 12,8 % [12,6 %]. Зокрема, суди не розглянули 1,8 тис. кримінальних справ стосовно 2,7 тис. осіб, які трималися під вартою понад 6 місяців, що на 10,8 % більше, ніж у 2006 р.

Несумлінне використання процесуальних прав та невиконання процесуальних обов'язків деякими учасниками процесу також негативно впливали на оперативність правосуддя. У 2007 р. суди відклали розгляд

142,5 тис. кримінальних справ, або 62,5 % [61,8 %] від кількості справ, що перебували у провадженні. Станом на 1 січня 2008 р. через неявку підсудних, свідків, захисників, прокурорів та інших учасників процесу було відкладено розгляд 10,6 тис. [12,2 тис.] справ, із них майже половина — 5,3 тис. — через неявку свідків чи потерпілих; 3,4 тис. справ, або 32,0 % [30,3 %], — через неявку підсудного. Упродовж минулого року було близько 10 тис. випадків відкладення судами розгляду справ через нездійснення доставки підсудного, який тримається під вартою. У 2007 р. судами змінено підсудним запобіжний захід на взяття під варту у 5 тис. кримінальних справ. Суди приймали рішення про привід свідка чи потерпілого під час розгляду 36,8 тисячі справ, із них у 14,7 тис. справ органами внутрішніх справ не виконано постанови судів про привід осіб, що становить 39,9 % [42,1 %] від прийнятих. Із 26,1 тис. справ, у яких суди приймали рішення про привід підсудного, не виконано постанови судів у 9,9 тис. справ, або 38 % від прийнятих. У зв'язку зі зривом судових засідань суди постановили окремі ухвали у 1,9 тис. справ, що становить 1,3 % [1,4 %] від кількості справ, у яких розгляд було відкладено. Отже, судам необхідно посилити процесуальні заходи впливу та відповідальність учасників процесу.

Урядом України не в повній мірі виконуються вимоги ст. 130 Конституції України про те, що держава забезпечує фінансування та належні умови функціонування і діяльності судів. Недофінансування видатків на утримання судових органів у 2006 р. призвело до призупинення роботи деяких судів у січні—лютому 2007 р. Потреба в коштах судової системи за бюджетними програмами у 2007 р. була задоволена державним бюджетом лише на 51 %, що відповідно вплинуло на організацію роботи судів.

Обсяги бюджетних асигнувань на будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт приміщень судів у 2007 р. становили 44,9 млн грн, або 9 % від потреби. Під загрозою зриву перебуває Державна програма забезпечення судів належними приміщеннями на 2006—2010 рр., оскільки обсяг бюджетних асигнувань, спря-

мованих державою на її реалізацію у 2006—2007 рр., становив лише 5,5 % від суми фінансування зазначеної Державної програми.

Переважна більшість судів ще й досі розміщується у приміщеннях, у яких через тісноту неможливо створити належні умови для здійснення судочинства. Станом на 1 січня 2008 р. із 780 судів, організаційне забезпечення яких здійснює Державна судова адміністрація України, лише 86 приміщень судів, або 11 %, повністю відповідають вимогам щодо здійснення судочинства. У судах загальної юрисдикції немає достатньої кількості залів судових засідань. Так, станом на 1 січня 2008 р. місцеві загальні суди (крім військових) мали 2105 залів судових засідань, або 71 % від потреби (їх кількість повинна становити 2 тис. 958), що унеможливорює належний розгляд справ.

У 2007 р. Радою суддів України проведено 7 засідань, розглянуто 128 питань, 1 засідання президії Ради суддів, на якому розглянуто 4 питання, 5 засідань комітетів Ради суддів України, на яких розглянуто 19 питань.

У цей період Радою суддів України розглянуто низку питань щодо реалізації Концепції судово-правової реформи в Україні та були спрямовані на удосконалення судової системи, підвищення статусу суддів, посилення гарантій їх незалежності, забезпечення прозорого порядку добору кандидатів на посади суддів, формування професійного суддівського корпусу, удосконалення системи кваліфікаційних комісій суддів і підвищення ефективності їхньої роботи, удосконалення системи оплати праці суддів. Розглянуто також питання належного фінансування судів, виконання Державної програми забезпечення судів належними приміщеннями на 2006—2010 рр., стану забезпечення суддів житлом та перспективи вирішення цього питання у 2007 р., стану формування Єдиного державного реєстру судових рішень.

16 березня 2007 р. Радою суддів України спільно із Верховним Судом України та Державною судовою адміністрацією України проведено розширене засідання Президії Верховного Суду України, президії Ради суддів України та колегії Державної судової адміністрації

України, на якому розглянуто питання «Про стан здійснення судочинства у 2006 році та завдання на 2007 рік». На засіданні проаналізовано тенденції, що впливають на сферу здійснення правосуддя, заслухано інформацію про роботу Ради суддів України у 2006 р., поінформовано про діяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів та детально проаналізовано проблеми організаційного, матеріально-технічного й фінансового забезпечення судів. За підсумками обговорення прийнято звернення до Президента України та народних депутатів України щодо розгляду парламентом законопроектів про судоустрій і статус суддів, стан кадрового, матеріально-технічного й фінансового забезпечення органів судової влади.

У зв'язку з прийнятим Рішенням Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007 визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення ч. 5 ст. 20 Закону України «Про судоустрій України», відповідно до якого голова суду, заступник голови суду призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Рада суддів України 31 травня 2007 р. рішенням № 50 до врегулювання цього питання на законодавчому рівні взяла на себе відповідальність здійснення призначення суддів на посади голів, заступників голів судів загальної юрисдикції та звільнення із цих посад (крім адміністративних посад у Верховному Суді України).

У 2007 р. Радою суддів України було прийнято 17 рішень, якими призначено на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції 379 суддів.

Рішенням Ради суддів України від 12 червня 2007 р. № 68 скликано VIII позачерговий з'їзд суддів України для розгляду питань: про стан виконання державою Конституції та законів України щодо забезпечення незалежності судової влади, про стан фінансування та організаційного забезпечення діяльності суддів, про дисциплінарну практику кваліфікаційних комісій суддів і питання Вищої ради юстиції, а також заслухати звіт членів Вищої ради юстиції, призначених з'їздом суддів України.

За підсумками засідання цього з'їзду суддів України 26 червня 2007 р. прийнято 6 рішень, зокрема:

- про рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 «Щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільнення із цих посад»;

- про стан виконання в державі Конституції та законів України щодо забезпечення самостійності судів і незалежності суддів;

- щодо поліпшення організації діяльності судової системи, подальшого забезпечення належних умов діяльності судів загальної юрисдикції, кваліфікаційних комісій суддів.

Схвалено Заяву Ради суддів України «Про концептуальні підходи Ради суддів України до подальшого здійснення судово-правової реформи в Україні» та Звернення до Президента України, Верховної Ради України, адвокатів України, юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ України, працівників прокуратури України та до суддів України і прийнято рішення про звільнення члена Вищої ради юстиції за порушення присяги.

30 листопада 2007 р. Рада суддів України прийняла рішення про друге засідання VIII позачергового з'їзду суддів України для розгляду питань: про стан здійснення правосуддя в Україні, про стан фінансового й матеріально-технічного забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, про концептуальні засади судової реформи в Україні і про вибори члена Вищої ради юстиції.

За підсумками другого засідання VIII позачергового з'їзду суддів України 7 грудня 2007 р. прийнято 4 рішення, зокрема: про стан здійснення правосуддя в Україні; про концептуальні засади подальшого здійснення судової реформи в Україні; про стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, а також про призначення члена Вищої ради юстиції.

Протягом 2007 р. до Ради суддів України надійшло 5 тис. 842 звернення із пропозиціями, заявами і скаргами щодо органів судової влади, що на 75 менше, ніж за 2006 р. (5 тис. 917). Радою суддів України розглянуто 5 тис.

842 звернення, а радами суддів регіонів — 11 тис., що на 11 % менше, ніж у 2006 р. Найбільша кількість звернень надійшла з регіонів: м. Києва — 561, Одеської області — 341, Дніпропетровської області — 309.

У 2007 р. порівняно з попереднім роком дещо зменшились кількісні показники надходження звернень від народних депутатів України (зі 175 до 92), Міністерства юстиції України (зі 145 до 110), Вищої ради юстиції (з 61 до 47). Натомість збільшилась кількість звернень, що надійшли від Секретаріату Президента України (із 70 до 79), Верховного Суду України (з 12 до 59), Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (з 18 до 37).

За результатами розгляду звернень найчастіше громадяни скаржаться у зв'язку з: допущеними судами, на їх думку, порушеннями норм матеріального та процесуального законодавства під час розгляду справ — 65,6 %; порушеннями строків розгляду справ — 15,8 %; упередженістю та неетичною поведінкою суддів — 9,3 %; неналежною організацією роботи суду — 4,9 %; неналежним повідомленням про час і місце розгляду справ — 1,9 %.

Своєчасне й повне виконання постановлених судових рішень є гарантією ефективності правосуддя. Водночас, згідно з даними Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, у 2007 р. примусовому виконанню підлягало 5 млн 878,6 тис. виконавчих документів, виданих на підставі судових рішень загальних судів, залишилися невиконаними 2 млн 335,7 тис. цих документів, або 39,7 % [2006 р. — 36,4 %] від тих, які фактично підлягали примусовому виконанню. Зазначені факти дискредитують судову владу, негативно позначаються на іміджі держави.

Враховуючи викладене, Президія Верховного Суду України, президія Ради суддів України та колегія Державної судової адміністрації України **постановляють**:

1. Верховному Суду України розробити та ініціювати розгляд Верховною Радою України законопроектів, спрямованих на:

- формування єдності судової влади, уніфікацію процедур здійснення правосуддя загальними та спеціалізованими судами;

– усунення можливості скасування апеляційними судами судових рішень місцевих судів з необґрунтованим направленням справи на новий судовий розгляд;

– зменшення навантаження на суди, запровадження спрощених процедур розгляду окремих категорій справ;

– усунення подвійного касаційного розгляду справ, реалізацію конституційних засад оскарження судових рішень, забезпечення єдності судової практики, встановлення системи допуску справ до касаційного оскарження;

– вдосконалення організації, діяльності і компетенції третейських судів.

2. Верховному Суду України:

– надати судам роз'яснення щодо застосування законодавства у постановках Пленуму Верховного Суду України про практику розгляду судами цивільних справ по першій інстанції та в апеляційному порядку;

– постійно аналізувати стан здійснення судочинства судами загальної юрисдикції, причини зміни та скасування судових рішень, факти тяганини при розгляді справ, вживати заходи щодо їх усунення.

3. Суддям Верховного Суду України при розгляді справ, а також під час вивчення стану організації судочинства судами загальної юрисдикції та надання судам методичної допомоги звертати особливу увагу на дотримання ними процесуальних строків, вживати, за необхідності, відповідних заходів реагування.

4. З метою забезпечення правильного й однакового застосування судами законодавства рекомендувати судам усіх рівнів при здійсненні правосуддя враховувати правові позиції Верховного Суду України, визначені в постановках Пленуму Верховного Суду України та судових рішеннях Верховного Суду України у конкретних справах.

5. Головам Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України, апеляційних загальних і спеціалізованих судів звернути увагу на необхідність забезпечення якості та строків розгляду справ, зменшення залишків нерозглянутих справ, усунення судових

помилоч, забезпечення системного контролю за дотриманням єдності судової практики, вживати заходів щодо підвищення професійного рівня суддів.

6. Вищому господарському суду України та Вищому адміністративному суду України:

– проаналізувати причини скасування судових рішень у господарських і адміністративних справах в апеляційному та касаційному порядку;

– у двомісячний строк розробити, затвердити та направити до Верховного Суду України план організаційних заходів, спрямованих на вдосконалення стану здійснення судочинства відповідно господарськими та адміністративними судами;

– систематично узагальнювати судову практику та надавати методичну допомогу судам нижчого рівня щодо розгляду тих категорій справ, у яких найвищий відсоток скасованих судових рішень;

– рекомендувати узгоджувати та координувати з Верховним Судом України діяльність щодо надання роз'яснень законодавства спеціалізованим судам.

7. Звернути увагу апеляційних судів на неможливість скасування судового рішення з направленням справи на новий судовий розгляд поза межами підстав, визначених процесуальним законом. Зокрема, усунути випадки необґрунтованого скасування рішення суду першої інстанції з направленням справи на новий судовий розгляд із посиланням на те, що суд при розгляді справи вирішив питання про права та обов'язки осіб, які не брали участі у справі (п. 4 ч. 1 ст. 311 ЦПК), у той час як ухвалене рішення прав та обов'язків цих осіб не стосується. Не допускати випадків необґрунтованого направлення апеляційними судами справ на новий судовий розгляд з підстави нерозгляду судом усіх вимог (п. 5 ч. 1 ст. 311 ЦПК) у разі, коли такі вимоги не є пов'язаними.

8. Головам апеляційних судів вживати організаційних заходів, спрямованих на суворе дотримання вимог КПК щодо постановлення свого вироку при скасуванні вироку суду першої інстанції. Постійно вивчати та аналізувати дане питання й

обговорювати на засіданнях президій причини, які перешкоджають апеляційним судам здійснювати їхні повноваження.

9. Судам усіх рівнів при здійсненні правосуддя необхідно враховувати, що недотримання встановлених законом строків провадження у справах порушує конституційні права осіб на судовий захист, а також суперечить загально визнаним принципам і нормам міжнародного права, закріпленим у ст. 10 Загальної декларації прав людини, у п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у п. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. У зв'язку з цим звернути увагу суддів судів загальної юрисдикції на необхідність неухильного дотримання процесуальних строків вирішення справ, а також на неприпустимість фактів тяганини.

10. Звернути увагу суддів на необхідність підвищення особистої відповідальності за своєчасний і якісний розгляд кожної судової справи. Вжити заходів щодо усунення випадків незадовільної підготовки справ до судового розгляду, поверхового дослідження доказів і неналежного повідомлення учасників процесу, порушення строків призначення справ до розгляду, випадків необґрунтованого відкладення справ та зупинення провадження у справах. Реагувати на кожний факт зриву судового засідання.

11. Звернути увагу судів на неприпустимість відмови у правосудді (незаконна відмова у прийнятті заяв або закриття провадження у справах), а також на неприпустимість незаконного повернення і залишення заяв без руху, без розгляду або безпідставного зупинення провадження у справах, що призводить до порушення прав осіб і тяганини при розгляді справ.

12. Головам судів усіх рівнів забезпечувати систематичне вивчення та аналіз причин помилок, які допускають окремі судді, та вживати заходів щодо їх усунення. Підвищити рівень організаційного керівництва діяльності судів, посилити контроль за своєчасним розглядом судових справ, особливо тих, у яких підсудні тримаються під вартою. Негайно

вжити дієвих заходів щодо прийняття судових рішень у справах, що перебувають на розгляді судів понад один рік. Проаналізувати практику застосування судами законодавства при розгляді заяв про виконання рішень третейських судів. Своєчасно виявляти негативні тенденції щодо зниження рівня судового захисту та активно вживати заходів щодо їх усунення, в тому числі шляхом постановлення окремих ухвал.

13. Головам апеляційних загальних та спеціалізованих судів забезпечити планування роботи судів з урахуванням виявлених недоліків, які мали місце в роботі судів. Із метою вироблення єдиного підходу в застосуванні норм матеріального та процесуального права на основі аналізу судової статистики постійно вивчати й узагальнювати судову практику, надавати методичну допомогу судам нижчого рівня, зокрема, направляти огляди, узагальнення, проводити семінари.

14. Апеляційним судам постійно вивчати з виїздом на місця стан організації здійснення судочинства в місцевих судах, у яких наявна велика кількість нерозглянутих у встановлені строки справ, скарг на дії суддів і низький рівень якості ухвалених судових рішень, та вживати заходів реагування на такі факти. Особливу увагу звернути на додержання суддями присяги судді як при розгляді конкретних справ, так і поза виконанням ними суддівських повноважень.

15. Рекомендувати членам Ради суддів України, головам рад суддів та головам судів за наявності достатніх підстав у разі недотримання суддями вимог закону, недбалості, порушення присяги невідкладно ініціювати притягнення до встановленої законом відповідальності винних осіб.

16. Раді суддів України, іншим органам суддівського самоврядування вжити дієвих заходів щодо зміцнення

незалежності судів, захисту від втручання в їхню діяльність, правового та соціального захисту суддів, вирішення нагальних потреб з питань щодо організаційного забезпечення діяльності судів.

17. Раді суддів України активізувати роботу зі зверненнями громадян, забезпечити якісну перевірку скарг на діяльність суддів і неналежне виконання суддями своїх професійних обов'язків, напрацювати пропозиції щодо вдосконалення роботи із розгляду звернень громадян та затвердити Положення про порядок розгляду звернень Радою суддів України.

18. Визнати за доцільне Вищій кваліфікаційній комісії суддів систематично аналізувати практику роботи кваліфікаційних комісій і за результатами вносити відповідні пропозиції. Розробити й постійно вживати заходів щодо поліпшення роботи з підбору кандидатів на посаду судді та організаційного забезпечення процедури призначення на посаду судді.

19. Державній судовій адміністрації України:

– вжити додаткових заходів щодо реалізації положень Концепції створення Єдиної інформаційної судової системи України з метою забезпечення обміну інформацією між судами, Державною судовою адміністрацією та іншими органами державної влади, які взаємодіють у процесі підготовки судових засідань та виконання судових рішень;

– вжити заходів щодо реалізації Державної програми забезпечення судів належними приміщеннями на 2006—2010 рр., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 4 липня 2006 р. № 918;

– забезпечити виконання заходів щодо реалізації Програми забезпечення безпеки працівників суду, охорони приміщень судів та поліпшення їх технічного оснащення на

2007—2009 рр. відповідно до розподілу обсягів видатків з Державного бюджету України;

– продовжити роботу щодо реалізації бюджетної програми із забезпечення суддів житлом. Розробити проекти нормативно-правових актів про кредитування індивідуального і кооперативного житлового будівництва для суддів та подати на затвердження Ради суддів України;

– з метою упорядкування мережі судів України підготувати повний аналіз навантаження щодо розгляду справ суддями загальних, адміністративних та господарських судів. Пропозиції щодо перерозподілу штатної чисельності у зазначених судах подати на розгляд Ради суддів України;

– розглянути питання щодо збільшення кадрового складу в існуючих підрозділах (відділах) по забезпеченню діяльності з радами суддів областей та про введення до штатної чисельності в Державній судовій адміністрації посад інспекторів з розгляду звернень громадян та вжити заходів щодо їх матеріального і технічного забезпечення;

– надати архівні приміщення відділам, що забезпечують діяльність Ради суддів України, рад суддів, та здійснити їх матеріальне й технічне забезпечення.

20. Інформувати про прийняту постанову Президента України, Верховну Раду України та Уряд України.

21. Копію цієї постанови направити Вищій кваліфікаційній комісії суддів, радам суддів, територіальним управлінням державної судової адміністрації, Вищому господарському суду України, Вищому адміністративному суду України та апеляційним судам, яким довести її до відома місцевих судів загальної юрисдикції.

22. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Президію Верховного Суду України та президію Ради суддів України.

14 листопада 2008 р. представники суддівського корпусу України зберуться на свій черговий ІХ з'їзд. Цю дату було визначено на засіданні Ради суддів України, яке відбулося 17 квітня цього року.

За пропозицією голови Ради суддів України **Петра Пилипчука** учасники засідання схвалили попередній перелік питань, що будуть винесені на обговорення з'їзду. Заплановано запропонувати делегатам найвищого органу суддівського самоврядування заслухати інформацію про стан здійснення судочинства в державі; звіт Ради суддів України про виконання органами суддівського самоврядування завдань щодо забезпечення самостійності судів і незалежності суддів та про виконання рішень чергового VII та позачергового VIII з'їздів суддів України; звіт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі — ВККСУ); інформацію про стан фінансового, організаційного та матеріально-фінансового забезпечення суддів у 2008 р. Делегати майбутнього суддівського форуму також мають обрати членів ВККСУ, Ради суддів України, призначити членів Вищої ради юстиції.

На засіданні Ради суддів України затверджено кількісний склад делегатів з'їзду, яких обиратимуть на конференціях загальних, господарських, адміністративних, військових, Верховного і Конституційного судів України, створено організаційний комітет з підготовки і проведення чергового ІХ з'їзду суддів України.

Як і розгляд цього комплексного питання, жваву дискусію учасників засідання викликала інформація заступника Голови Державної судової адміністрації України (далі — ДСА) **Ольги Булки** про

кадрове забезпечення апарату апеляційних судів і погодження проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про збільшення граничної чисельності працівників апарату апеляційних загаль-

Рада суддів України доручила ДСА вжити відповідних заходів та ініціювати питання щодо збільшення штатної чисельності працівників апарату апеляційних загальних судів

них судів». Члени Ради суддів України запропонували збільшити кількість консультантів суду з розрахунку один консультант на три судді, секретарів судового засідання — з такого ж розрахунку: один секретар судового засідання на один склад суддів і прийняли відповідні рішення. Погодивши таким чином вказаний проект розпорядження Кабінету Міністрів України, члени Ради суддів України доручили ДСА вжити відповідних заходів та ініціювати питання щодо збільшення штатної чисельності працівників апарату апеляційних загальних судів.

Учасники засідання заслухали та обговорили виступ заступника голови Ради суддів України **Василя Гуменюка** про результати перевірки ситуації у Стрийському міськрайонному суді Львівської області, лист Комітету Верховної Ради України з питань правосуддя з повідомленням про супротив голови Апеляційного суду Львівської області Валентина Государського діяльності робочої групи цього Комітету. Члени Ради суддів України прийняли рішення про відмову в ініціюванні питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності В. Государського через відсутність належних підстав.

Крім того, заслухавши інформацію заступників голови Ради суддів України **Станіслава Міщенка** та **Олександра Волкова** про реалізацію конституційного положення про юридичну відпо-

відальність за неповагу до суду і суддів, учасники засідання вирішили створити робочу групу. Вона має опрацювати пропозиції з цього питання щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства та Інструкції з діловодства в судах і доповісти на засіданні Ради суддів України.

Члени Ради суддів України розглянули питання про призначення на адміністративні посади в окружних адміністративних, апеляційному і місцевих господарських, апеляційному та місцевих загальних, військовому місцевому судах

України, про заохочення суддів. Серед інших питань внутрішньої діяльності судів на порядку денному виявилися і тема утворення судів, здійснення правосуддя суддями Генічеського районного суду Херсонської області, забезпечення фінансування судів Кіровоградської області, Апеляційного суду Київської області й Харківського апеляційного господарського суду.

Засідання Ради суддів України відбулося за участю Голови Верховного Суду України **Василя Онопенка**, Голови ДСА **Івана Балаклицького**, Голови Вищого адміністративного суду України **Олександра Пасенюка**, голови ради суддів господарських судів **Олександра Удовиченка**, керівника служби з представництва у судах України інтересів Президента України та створених ним консультативних, дорад-

чих та інших допоміжних органів і служб Секретаріату Президента України **Руслана Кирилюка**. На засіданні також були присутні президент Всеукраїнської незалежної суддівської асоціації, суддя Конституційного Суду України у відставці **Микола Савенко**, голова правління Всеукраїнської громадської організації «Судова Асоціація України» **Фундація сприяння правосуддю» Катерина Тарасова**, представники ЗМІ.

17 квітня 2008 р.

м. Київ

Р І Ш Е Н Н Я № 47

Про призначення першого заступника голови Апеляційного суду Київської області

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення судді на посаду першого заступника голови Апеляційного суду Київської області, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом

України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50, Рада суддів України **в и р і ш и л а :**

Призначити строком на п'ять років: першим заступником голови Апеляційного суду Київської області **ШЕВЧЕНКА Олександра Васильовича**.

17 квітня 2008 р.

м. Київ

Р І Ш Е Н Н Я № 48

Про призначення голів окружних адміністративних судів

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України та Голови Вищого адміністративного суду України про призначення суддів на посади голів окружних адміністративних судів, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення

Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50, Рада суддів України **в и р і ш и л а :**

Призначити строком на п'ять років: головою Сумського окружного адміністративного суду **ШАПОВАЛА Миколу Михайловича;** головою Окружного адміністративного суду м. Севастополя **ШАПОВАЛА Ігоря Івановича;** головою Чернівецького окружного адміністративного суду **ОГОРОДНИКА Анатолія Петровича**.

17 квітня 2008 р.

м. Київ

Р І Ш Е Н Н Я № 49

Про призначення голів та заступників голів у господарських судах

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України та Голови Вищого господарського суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів у господарських судах, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50, Рада суддів України **в и р і ш и л а :**

Призначити строком на п'ять років: заступником голови Дніпропетровського апеляційного господарського суду **ШУБУ Ірину Костянтинівну;** головою Господарського суду Житомирської області **БОБРОВИЧА Володимира Миколайовича;** заступником голови Господарського суду Миколаївської області **ВАСИЛЯКУ Костянтина Леонідовича;** заступником голови Господарського суду Миколаївської області **ВАСИЛЬЄВУ Людмилу Іванівну;** заступником голови Господарського суду Полтавської області **БІЛОУСОВА Сергія Миколайовича**.

Р І Ш Е Н Н Я № 50**Про призначення голів та заступників голів місцевих загальних судів**

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів місцевих загальних судів, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50, Рада суддів України **в и р і ш и л а**:

Призначити строком на п'ять років:

заступником голови Синельниківського міськрайонного суду Дніпропетровської області **НОВІК Лалі Мурманівну**;
заступником голови Іллічівського районного суду м. Маріуполя Донецької області **ОДЕРІЯ Степана Мефодійовича**;
заступником голови Мар'їнського районного суду Донецької області **СТУПІНА Ігоря Миколайовича**;
заступником голови Романівського районного суду Житомирської області **БАБИЧА Сергія Васильовича**;
заступником голови Червоноармійського районного суду Житомирської області **БАЛАДИГУ Володимира Васильовича**;
головою Оріхівського районного суду Запорізької області **ШУДРИКА Анатолія Андрійовича**;

заступником голови Шевченківського районного суду м. Києва **БУЖАК Наталію Петрівну**;
головою Згурівського районного суду Київської області **ХИЖНОГО Романа Віталійовича**;
головою Іванківського районного суду Київської області **ГРИЩЕНКО Тамару Миколаївну**;
головою Франківського районного суду м. Львова **МАРТЬЯНОВУ Світлану Мирославівну**;
заступником голови Зарічного районного суду м. Сум **ЛЕВЧЕНКО Тетяну Афанасіївну**;
заступником голови Горностаївського районного суду Херсонської області **ПОСУНЬКО Галину Андріївну**;
заступником голови Каховського міськрайонного суду Херсонської області **КРЮКОВСЬКОГО Олега Анатолійовича**;
головою Ярмолинецького районного суду Хмельницької області **ХУДИКА Миколу Павловича**;
заступником голови Монастирищенського районного суду Черкаської області **РОТАЄНКО Даниїлу Степанівну**;
заступником голови Придніпровського районного суду м. Черкас **МАКАРЕНКА Ігоря Володимировича**;
головою Хотинського районного суду Чернівецької області **МАРТИНЮКА Анатолія Омеляновича**;
заступником голови Носівського районного суду Чернівецької області **КИРЕЄВА Олега Васильовича**.

Р І Ш Е Н Н Я № 51**Про призначення голови Військового місцевого суду Сімферопольського гарнізону**

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення судді на посаду голови Військового місцевого суду Сімферопольського гарнізону, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Консти-

туційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50, Рада суддів України **в и р і ш и л а**:
Призначити строком на п'ять років:
головою Військового місцевого суду Сімферопольського гарнізону **ЛІВІНСЬКОГО Сергія Володимировича**.

Р І Ш Е Н Н Я № 52

Заслухавши інформацію голови Ради суддів України Пилипчука П.П. «Про скликання чергового IX з'їзду суддів України», відповідно до статей 112—115 Закону України «Про судоустрій України», Рада суддів України **в и р і ш и л а**:

1. Скликати черговий IX з'їзд суддів України 14 листопада 2008 р. в м. Києві у Міжнародному центрі культури і мистецтва профспілок України.
2. На обговорення з'їзду винести такі питання:
1) Про стан здійснення судочинства в державі (доповідач — Голова Верховного Суду України);
2) Звіт Ради суддів України про виконання рішень чергового VII та позачергового VIII з'їздів суддів України (доповідач — голова Ради суддів України);

3) Звіт про роботу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (доповідач — голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України);
4) Про стан фінансового, організаційного та матеріально-технічного забезпечення судів у 2008 р. (доповідач — Голова Державної судової адміністрації України);
5) Обрання членів Ради суддів України;
6) Обрання членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
7) Призначення членів Вищої ради юстиції.
З'їзд провести у м. Києві 14—15 листопада 2008 р. Початок роботи з'їзду о 10 годині.

Рішення у цивільних справах

Вирішуючи позов про встановлення факту проживання однією сім'єю з особою, яка померла після 1 січня 2004 р., суд повинен застосовувати норми ЦК України, що набрав чинності на час відкриття спадщини, тобто ЦК України 2003 р.

Відповідно до ст. 1264 цього Кодексу у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини.

Частиною 2 ст. 1259 цього Кодексу встановлено, що фізична особа, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом зі спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані

Ухвала колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 14 листопада 2007 р. (в и т я г)

У грудні 2005 р. З. звернулася до суду з позовом про встановлення факту проживання понад п'ять років однією сім'єю з О., померлим 24 серпня 2005 р., та визнання права на спадкування за законом разом зі спадкоємцями першої черги. У січні 2006 р. вона доповнила позовні вимоги та просила визнати її спадкоємцем четвертої черги за законом після смерті О. Позивачка зазначила, що зі спадкодавцем О. вони проживали однією сім'єю з серпня 1987 р. до дня його смерті — 24 серпня 2005 р. У зв'язку з тяжкою хворобою чоловіка вона піклувалася про нього, доставляла до медичних установ, доглядала його. З. просила встановити факт проживання з О. однією сім'єю понад п'ять років, визнати за нею право на спадкування за законом разом зі спадкоємцями першої черги.

Ленінський районний суд м. Дніпропетровська рішенням від 17 липня 2006 р. позов З. задовольнив: установив факт проживання однією сім'єю позивачки з О., померлим 24 серпня 2005 р., понад п'ять років до часу відкриття спадщини після його смерті та визнав її спадкоємцем четвертої черги за законом, а також визнав за нею право на спадкування за законом після смерті О. разом зі спадкоємцями першої черги.

Апеляційний суд Дніпропетровської області рішенням від 23 листопада 2006 р. рішення суду першої інстанції скасував, у задоволенні позову відмовив.

У касаційній скарзі З. просила скасувати рішення апеляційного суду, посилаючись на порушення ним норм матеріального та процесуального права, а рішення суду першої інстанції залишити без змін.

Заслухавши доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіривши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Задовольняючи позовні вимоги З., суд першої інстанції виходив із доведеності факту проживання її разом зі спадкодавцем однією сім'єю понад п'ять років. Змінюючи черговість спадкування, суд взяв до уваги фізичний стан спадкодавця, його вік та інші обставини, які є підставою для застосування ч. 2 ст. 1259 ЦК.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд дійшов висновку про відсутність підстав для визнання за позивачкою права на спадщину, оскільки вона та спадкодавець О. не прожили разом п'яти років після набрання чинності ЦК 2003 р.

Проте з цими висновками суду апеляційної інстанції погодитись не можна, зважаючи на таке.

До відносин спадкування необхідно застосовувати законодавство, чинне на час відкриття спадщини, — норми ЦК 2003 р., що набрав чинності 1 січня 2004 р.

Відповідно до ст. 1264 ЦК у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини.

Частиною 2 ст. 1259 ЦК встановлено, що фізична особа, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом зі спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Суд установив, що З. проживала з О. однією сім'єю з серпня 1987 р. до 24 серпня 2005 р. (дня його смерті). 26 жовтня 2005 р. З. звернулася в установленому законом порядку до Другої дніпропетровської державної нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини. Згідно з доказами, здобутими в

судовому засіданні, а саме показаннями свідків, довідок з лікарень тощо, О. через похилий вік і тяжку хворобу потребував стороннього догляду, який надавала позивачка.

За таких обставин постановлене судом першої інстанції рішення є законним і обґрунтованим, ухваленим на основі повно і всебічно з'ясованих обставин справи, на які сторони посилалися як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених доказами, дослідженими в судовому засіданні.

З огляду на те, що апеляційний суд скасував судові рішення, ухвалені згідно із законом, його рішення не може залишатися в силі та підлягає скасування з підстав, передбачених ст. 339 ЦПК.

Керуючись статтями 336, 339 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу З. задовольнила: рішення Апеляційного суду Дніпропетровської області від 23 листопада 2006 р. скасувала, рішення Ленінського районного суду м. Дніпропетровська від 17 липня 2006 р. залишила без змін.

При розгляді позову до страхової компанії про відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, суд повинен враховувати, що відповідно до п. 22.3 ст. 22 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» потерпілому відшкодується також моральна шкода, передбачена пунктами 1, 2 ч. 2 ст. 23 ЦК України. При цьому ліміт відповідальності страхової компанії визначений п. 9.3 ст. 9 цього Закону.

Відшкодування потерпілому моральної шкоди з підстав, передбачених пунктами 3, 4 ч. 2 ст. 23 ЦК України, проводиться в розмірі, визначеному судом, особою, яку визнано винною у скоєнні дорожньо-транспортної пригоди

Ухвала колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 14 листопада 2007 р. (в и т я г)

У грудні 2005 р. К.О. звернувся до суду з позовом до страхового акціонерного товариства «Остра» (далі — страхова компанія), третя особа — К.М., про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, посилаючись на те, що 29 квітня 2005 р. з вини К.М., який керував автомобілем ВА3-2101, сталася дорожньо-транспортна пригода (далі — ДТП). У результаті ДТП позивачеві заподіяно матеріальну шкоду, розмір якої відповідно до висновку експертизи становить 10 тис. 73 грн, а також моральну шкоду в розмірі 10 тис. грн. Унаслідок заподіяння шкоди здоров'ю він поніс витрати на придбання ліків у сумі 325 грн, витрати, пов'язані з транспор-

туванням автомобіля, — у розмірі 202 грн, витрати на юридичні послуги — 250 грн, усього — 20 тис. 850 грн. Оскільки цивільна відповідальність водія К.М., який визнаний винним у скоєнні ДТП, була застрахована страховою компанією, з неї слід стягнути відповідне відшкодування.

Керченський міський суд АР Крим рішенням від 28 квітня 2006 р. позов задовольнив частково: стягнув зі страхової компанії на користь позивача матеріальні збитки в сумі 10 тис. 73 грн, моральну шкоду — в сумі 3 тис. грн, витрати на ДАІ — 202 грн, витрати на придбання ліків — 325 грн, а всього — 13 тис. 600 грн; у частині стягнення витрат на юридичні послуги відмовив.

Апеляційний суд АР Крим рішенням від 28 листопада 2006 р. рішення міського суду в частині стягнення моральної шкоди, витрат на придбання ліків скасував та ухвалив у цій частині нове рішення про відмову позивачеві в задоволенні цих вимог, а також змінив рішення суду першої інстанції в частині стягнення матеріальної шкоди: зменшив розмір стягнення матеріальної шкоди до 4 тис. 502 грн з урахуванням франшизи в розмірі 510 грн та попередніх виплат страховою компанією позивачу в розмірі 5 тис. 660 грн; у решті рішення суду першої інстанції залишив без змін.

У касаційній скарзі К.О. просив змінити рішення суду апеляційної інстанції, посилаючись на неправильне застосування апеляційним судом норм матеріального права.

Заслухавши доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіrivши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції в частині відшкодування позивачу моральної шкоди, витрат на придбання ліків та ухвалюючи в цій частині нове рішення про відмову позивачу в задоволенні цих вимог, апеляційний суд виходив із того, що в ДТП винним було визнано водія К.О., тому страхова компанія не може відповідати за спричинення моральної шкоди та відшкодування витрат на придбання ліків. При цьому суд апеляційної інстанції посилався на пункти 9, 10 Положення про порядок і умови проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996 р. № 1175 (далі — Положення).

Проте з такими висновками апеляційного суду в частині вимог про відшкодування моральної шкоди погодитися не можна, оскільки їх зроблено з порушенням норм матеріального права.

Суд апеляційної інстанції, посилаючись на Положення, не врахував, що ця правова норма втра-

тила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 6 січня 2005 р. № 16 «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» у зв'язку з набранням чинності Законом від 1 липня 2004 р. № 1961-IV «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (далі — Закон).

Згідно з п. 22.3 ст. 22 Закону потерпілому відшкодовується також моральна шкода, передбачена пунктами 1, 2 ч. 2 ст. 23 ЦК. Така шкода відшкодовується у встановленому судом розмірі відповідно до вимог ст. 23 ЦК. При цьому страховик відшкодовує не більше ніж 5 відсотків ліміту, визначеного в п. 9.3 ст. 9 цього Закону.

Якщо судом встановлено відшкодувати потерпілому моральну шкоду, передбачену пунктами 3, 4 ч. 2 ст. 23 ЦК, таке відшкодування в розмірі, визначеному судом, здійснює особа, яку визнано винною у скоєнні ДТП.

Позивач, обґрунтовуючи розмір моральної шкоди, посилався на завдання йому фізичного болю та страждань, яких він зазнав у зв'язку з ушкодженням здоров'я; душевних страждань, яких він зазнав через протиправну поведінку щодо нього та членів його сім'ї, а також через пошкодження його автомобіля.

Суд першої інстанції цих норм не врахував та, задовольняючи вимоги про відшкодування моральної шкоди, виходив із норм ст. 1167 ЦК, в якій визначено підстави відповідальності за винні дії в спричиненні такої шкоди, не встановивши при цьому винних дій відповідача.

Не врахував цих норм і апеляційний суд, залишивши поза увагою доводи позивача про відшкодування моральної шкоди з підстав, передбачених пунктами 1, 2 ч. 2 ст. 23 ЦК.

За таких обставин судові рішення в частині вирішення вимог про відшкодування моральної шкоди як постановлені з порушенням норм матеріального та процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи, відповідно до вимог ч. 2 ст. 338 ЦПК підлягають скасуванню з передачею справи на новий розгляд.

У решті судові рішення відповідають обставинам справи і доводи касаційної скарги висновків судів не спростовують.

Керуючись статтями 338, 344, 345 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу К.О. задовольнила частково: рішення Керченського міського суду АР Крим від 28 квітня 2006 р. та рішення Апеляційного суду АР Крим від 28 листопада 2006 р. скасувала в частині вимог про відшкодування моральної шкоди, а справу у цій частині передала на новий розгляд до суду першої інстанції. У решті судові рішення залишено без змін.

Відмовляючи у задоволенні позову юридичної особи про визнання недійсним договору купівлі-продажу автомобіля, укладеного особою на підставі доручення від імені цієї юридичної особи, у зв'язку з тим, що його укладено з перевищенням наданих у дорученні повноважень, суд зробив правильний висновок про вчинення позивачем дій, які згідно з ч. 1 ст. 241 ЦК України свідчать про фактичне схвалення договору

*Ухвала колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 26 вересня 2007 р.
(в и т я з)*

У травні 2006 р. дочірнє підприємство «Херсон» компанії з обмеженою відповідальністю «Інтертрейд груп Ел.Ел.Сі» (далі — ДП) звернулося до суду з позовом до Є. про визнання недійсним договору купівлі-продажу автомобіля.

Позивач зазначив, що 8 листопада 2005 р. між ним (від імені ДП діяв його представник Б.) та відповідачем було укладено договір купівлі-продажу автомобіля Toyota Land Cruiser. Цей договір укладено з перевищенням повноважень, наданих Б. в дорученні від 29 березня 2005 р., за явно заниженою ціною — 100 грн, без нотаріального посвідчення. Посилаючись на це, ДП просило задовольнити позовні вимоги.

Каховський міськрайонний суд Херсонської області рішенням від 20 жовтня 2006 р. в задоволенні позову відмовив.

Апеляційний суд Херсонської області рішенням від 28 лютого 2007 р. скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив: визнав недійсним договір купівлі-продажу автомобіля Toyota Land Cruiser, укладений 8 листопада 2005 р. між ДП та Є.; зобов'язав Є. повернути позивачу автомобіль Toyota Land Cruiser; стягнув із позивача на користь Є. 100 грн, сплачених у рахунок оплати вартості автомобіля.

У касаційній скарзі Є., посилаючись на порушення судом апеляційної інстанції норм матеріального й процесуального права, просив скасувати рішення апеляційного суду та залишити в силі рішення суду першої інстанції.

Заслухавши доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіривши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Суди встановили, що 8 листопада 2005 р. між ДП, від імені якого на підставі доручення від 29 березня 2005 р. діяв Б., та Є. було укладено договір купівлі-продажу автомобіля Toyota Land Cruiser, відповідно до якого позивач передав у власність відповідача автомобіль, а той сплатив за нього 100 грн.

Відмовляючи в задоволенні позовних вимог ДП про визнання недійсним договору купівлі-продажу автомобіля Toyota Land Cruiser від 8 листопада 2005 р., суд першої інстанції виходив із того, що відповідно до вимог ст. 657 ЦК договір купівлі-продажу автомобіля не потребує обов'язкового нотаріального посвідчення та що ціну товару за таким договором згідно із ст. 691 ЦК встановлено за домовленістю сторін, а її розмір не є підставою для визнання договору купівлі-продажу недійсним.

З таким висновком суду першої інстанції обґрунтовано погодився апеляційний суд.

При цьому суд першої інстанції, оцінивши надані сторонами докази відповідно до вимог ст. 212 ЦПК, зробив правильний висновок про доведеність факту схвалення позивачем договору купівлі-продажу автомобіля від 8 листопада 2005 р., що передбачено ч. 1 ст. 241 ЦК.

Виходячи з наданих сторонами доказів (акта звірення взаємних розрахунків від 9 листопада 2005 р. за оспорюваним договором купівлі-продажу, підписаним від імені ДП головним бухгалтером Г., яким підтверджено продаж відповідачу автомобіля та відсутність будь-яких фінансових претензій до нього щодо оплати; наказу від 10 лютого 2005 р. про надання головному бухгалтеру Г. права першого підпису чеків та інших розпоряджень щодо банківських розрахунків позивача), конкретних дій ДП для зняття з реєстрації автомобіля в органах ДАІ у зв'язку з укладенням договору купівлі-продажу та звернення

до суду з позовом про визнання договору купівлі-продажу автомобіля недійсним через 8 місяців після його продажу, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що дії позивача свідчать про схвалення ним договору купівлі-продажу автомобіля Toyota Land Cruiser від 8 листопада 2005 р. та прийняття його до виконання.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та задовольняючи позовні вимоги ДП про визнання недійсним договору купівлі-продажу автомобіля Toyota Land Cruiser від 8 листопада 2005 р., суд апеляційної інстанції виходив із того, що дорученням від 29 березня 2005 р. ДП не надало Б. права на відчуження належного йому автомобіля, а відповідач не надав доказів схвалення позивачем цього правочину відповідно до ч. 1 ст. 241 ЦК.

Проте з таким висновком апеляційного суду погодитись не можна, оскільки до нього суд дійшов із порушенням норм процесуального права (статті 57, 60, 212, 307, 309 ЦПК) та норм матеріального права (ст. 241 ЦК), у зв'язку з чим рішення апеляційного суду підлягає скасуванню із залишенням у силі рішення суду першої інстанції.

Керуючись статтями 336, 339, 345 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу Є. задовольнила: рішення Апеляційного суду Херсонської області від 28 лютого 2007 р. скасувала та залишила в силі рішення Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 10 жовтня 2006 р.

Рішення в адміністративних справах *

Не можна вважати неповноважним склад суду, який розглянув справу, порушену без дотримання правил територіальної підсудності, тобто встановленого процесуальним законодавством порядку розподілу справ між судами одного й того самого рівня залежно від території, на яку поширюється їхня юрисдикція¹

ПОСТАНОВА Іменем України

25 березня 2008 р. колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, розглянувши за винятковими обставинами у відкритому судовому засіданні за скаргою Станік С.Р. справу за її позовом до Президента України про поновлення на публічній службі, **встановила:**

У червні 2007 р. представник Станік С.Р. — Забара І.М. — звернувся в суд із зазначеним позовом, посилаючись на порушення визначеної у законодавчому порядку процедури припинення повноважень судді Конституційного Суду України як на підставу позовної вимоги про визнання протиправним Указу

Президента України від 1 травня 2007 р. № 370/2007 «Про звільнення С. Станік з посади судді Конституційного Суду України».

Шевченківський районний суд м. Києва постановою від 18 липня 2007 р. позовні вимоги задовольнив — визнав протиправним і скасував зазначений Указ Президента України, поновив Станік С.Р. на посаді судді Конституційного Суду України з 1 травня 2007 р.

Апеляційну скаргу представника Президента України Київський апеляційний адміністративний суд ухвалою від 26 жовтня 2007 р. задовольнив частково — скасував постанову суду першої інстанції і направив справу на новий розгляд до Окружного адміністративного суду м. Києва з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 204 КАС.

Вищий адміністративний суд України ухвалою від 14 лютого 2008 р. залишив рішення апеляційного суду без змін, пославшись на те, що порушення судом першої інстанції правил територіальної підсудності призвело до ухвалення судового рішення неналежним (неповноважним) судом. При цьому суд у рішенні зазначив, що термін «неповноважний склад суду» не може сприйматися лише як

* Публікується повний текст судового рішення із незначною редакційною правкою.

наявність повноважень суддів щодо здійснення ними своїх професійних обов'язків. Повноваження складу суду належить сприймати і як компетентність у розумінні наявності повноважень на розгляд справ у суді відповідно до предмета спору, вирішення справ судом певної інстанції та судом, який має повноваження на розгляд справ у межах територіальної юрисдикції, визначеної КАС, що забезпечує право на розгляд справи незалежним і безстороннім судом, установленим законом. Судочинство, яке здійснюється з порушенням цих правил, за наявності сумнівів у безсторонності і неупередженості суду, не може вважатися правосуддям, а прийняті з допущенням таких порушень судові рішення не можуть залишатися в силі через їх незаконність.

У скарзі про перегляд справи за винятковими обставинами Станік С.Р. посилається на наявність підстави, встановленої п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС, і просить скасувати ухвалені у справі рішення судів апеляційної та касаційної інстанцій, залишивши без змін рішення суду першої інстанції.

Заслухавши представників сторін, перевіrivши за матеріалами справи доводи, наведені у скарзі та запереченнях на неї, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України вважає підтвердженням неоднакове застосування судом касаційної інстанції норм процесуального права, які регулюють територіальну підсудність і наслідки її порушення.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні зазначених норм процесуального права, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України виходить із такого.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 204 КАС суд апеляційної інстанції скасовує постанову чи ухвалу суду та направляє справу на новий розгляд до суду першої інстанції, якщо справу розглянуто і вирішено неповноважним складом суду.

Вимоги щодо складу суду визначені в гл. 2 розд. II КАС. Зокрема, у статтях 23, 24 встановлено кількісний склад суду для розгляду справ певних категорій. Передбачено також, що склад суду під час розгляду і вирішення адміністративної справи в суді однієї інстанції повинен бути незмінним (ст. 26) і мають бути відсутні підстави, які виключають можливість участі судді в розгляді справи (статті 27, 28).

Для встановлення наявності у складу суду належних повноважень для розгляду і вирішення адміністративної справи важливим є правильне визначення її предметної та інстанційної підсудності.

Судочинство, яке здійснюється з порушенням наведених правил, не може вважатися правосуддям, оскільки вирішення справи неповноважним

складом суду належить до безумовних підстав перегляду судових рішень.

Не можна вважати неповноважним склад суду, який розглянув справу, порушену без дотримання правил територіальної підсудності, тобто встановленого процесуальним законодавством порядку розподілу справ між судами одного й того самого рівня залежно від території, на яку поширюється їхня юрисдикція.

Правила територіальної підсудності не передбачають процесуальних переваг суду якої-небудь ланки над судом того самого рівня, а також виключного права того чи іншого суду на розгляд справ певної категорії, у зв'язку з чим суд, виявивши, що провадження у справі відкрито без дотримання правил територіальної підсудності, може відповідно до ст. 22 КАС передати адміністративну справу на розгляд іншого адміністративного суду лише до початку судового розгляду. Спори між адміністративними судами щодо підсудності цього виду не допускаються.

Суди однієї ланки мають однакову компетенцію і рівні можливості щодо розгляду будь-якої справи, яка за предметною підсудністю віднесена до їхньої юрисдикції. Виходячи з цього в ч. 4 ст. 19 КАС встановлено, що в разі невизначеності цим Кодексом територіальної підсудності адміністративної справи така справа розглядається місцевим адміністративним судом за вибором позивача.

Таким чином, саме по собі недотримання правил територіальної підсудності не впливає і не може вплинути на визначення того, чи був склад суду повноважним у тому розумінні, в якому цей термін ужито в п. 1 ч. 1 ст. 204 КАС.

Не може бути підставою для застосування у цій справі правила ст. 204 КАС щодо неповноважного складу суду і те, що адміністративні справи, в яких однією зі сторін є орган державної влади, підсудні окружним судам. До початку діяльності окружних судів підсудні їм справи вирішують у першій інстанції відповідні місцеві загальні суди за правилами КАС. Територіальна юрисдикція Окружного адміністративного суду м. Києва, до компетенції якого віднесено вирішення справи, що розглядається, поширюється на м. Київ та охоплює територію, на які поширюється юрисдикція всіх загальних районних судів цього міста.

Наведене свідчить про те, що суди апеляційної та касаційної інстанцій неправильно витлумачили зміст ст. 204 КАС, унаслідок чого безпідставно скасували рішення суду першої інстанції, спрямувавши справу на новий розгляд.

Сторони не оспорюють правильність установлених судом першої інстанції обставин справи. Цей суд ухвалив судові рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права. Підстав для перегляду зазначеного рішення немає.

Керуючись статтями 241—243 КАС, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **постановила:**

Скаргу Станік С. Р. задовольнити.

Ухвалу Вищого адміністративного суду України від 14 лютого 2008 р. та постанову Київського

апеляційного адміністративного суду від 26 жовтня 2007 р. скасувати.

Залишити в силі рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 18 липня 2007 р.

Постанова є остаточною і не може бути оскаржена, крім випадку, передбаченого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

Рішення у господарських справах

Суди на порушення вимог статей 104, 111¹⁰ ГПК України прийняли рішення, що стосувалося прав і обов'язків особи, яку не було залучено до участі у справі

Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 9 жовтня 2007 р. (в и т я г)

У травні 2006 р. товариство з обмеженою відповідальністю «Будзамовник» (далі — Товариство) подало до Господарського суду Тернопільської області позов до управління обліку та контролю за використанням комунального майна департаменту економіки Тернопільської міської ради (далі — Управління) та виконавчого комітету Тернопільської міської ради (далі — Виконком) про спонукання до здійснення реорганізації і виконання умов договору оренди, створення реорганізаційної комісії та виключення комунального підприємства фірми «Тернопільбудінвестзамовник» (далі — Підприємство) з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб—підприємців (далі — Єдиний державний реєстр) та зняття з реєстрації в органі статистики. Позовні вимоги мотивовані тим, що Виконком не виконав умови договору оренди цілісного майнового комплексу комунальної власності — Підприємства, що знаходиться у м. Тернополі, — від 11 травня 2002 р. № 6 (далі — договір оренди) в частині передачі позивачу цілісного майнового комплексу.

Господарський суд Тернопільської області рішенням від 31 травня 2006 р. позов задовольнив частково: зобов'язав Виконком протягом трьох днів з часу набрання рішенням законної сили прийняти рішення про припинення діяльності Підприємства шляхом реорганізації через приєднання до позивача, визнати Товариство його правонаступником та створити реорганізаційну комісію для складення передавального балансу, виключення Підприємства з Єдиного державного реєстру та зняття з реєстрації в органі статистики. У задоволенні позовних вимог до Управління відмовлено.

Постановою Львівського апеляційного господарського суду від 22 січня 2007 р. вказане рішення місцевого суду залишено без змін.

Вищий господарський суд України постановою від 25 квітня 2007 р. зазначену постанову Львівського апеляційного господарського суду залишив без змін.

Рішення і постанови мотивовані тим, що зобов'язання повинні виконуватись належним чином. Відповідно до ст. 14 Закону від 10 квітня 1992 р. № 2269-ХІІ «Про оренду державного та комунального майна» (далі — Закон про оренду) припинення діяльності підприємства здійснюється шляхом його реорганізації через приєднання до орендаря, що було передбачено договором оренди.

Верховний Суд України ухвалою від 19 липня 2007 р. порушив провадження з перегляду в касаційному порядку вказаної постанови Вищого господарського суду України за касаційною скаргою Виконкому, в якій той просив скасувати цю постанову та передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції. При цьому скажник посилався на порушення і неправильне застосування норм матеріального та процесуального права і невідповідність оскарженої постанови положенням Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача, представників сторін та перевіrivши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

11 травня 2002 р. Виконком (орендодавець) і управління комунального майна м. Тернополя (правонаступником якого є Управління), з однієї сторони, та ТОВ «Будзамовник» (орендатор), з іншої сторони, уклали договір оренди.

Згідно з актом приймання-передачі від 11 травня 2002 р. Управління передало, а позивач прийняв в оренду цілісний майновий комплекс.

Звертаючись до суду з позовом, позивач просив зобов'язати відповідачів виконати вимоги пунктів 1.2 та 1.3 договору оренди і здійснити дії щодо припинення діяльності Підприємства шляхом реорганізації через приєднання до позивача та визнання останнього його правонаступником.

Суди всіх інстанцій дійшли висновку про необхідність часткового задоволення позову, посилаючись на порушення Виконкомом вимог ст. 14 Закону про оренду та п. 1.2 договору оренди.

У той же час суди апеляційної та касаційної інстанцій не взяли до уваги того, що відповідно до положень статей 104, 111¹⁰ ГПК підставою для скасування рішення місцевого чи апеляційного господарського суду є прийняття ними рішення або постанови, що стосується прав і обов'язків осіб, які не були залучені до участі в справі.

Статтею 4 Закону від 7 лютого 1991 р. № 697-ХІІ «Про власність», який діяв на момент виникнення правовідносин, передбачено, що власник на свій розсуд володіє, користується і розпоряджається належним йому майном.

Згідно з п. 30 ч. 1 ст. 26 Закону від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад віднесено: прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності; вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір

купівлі-продажу якого в установленому порядку розірвано або визнано недійсним, про надання у концесію об'єктів права комунальної власності, про створення, ліквідацію, реорганізацію та репрофілювання підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідної територіальної громади.

Відповідно до п. 1.1 статуту Підприємства останнє є державно-комунальним підприємством.

Пунктом 1.2 статуту встановлено, що засновником Підприємства є Виконком, а власником його майна — Тернопільська міська Рада.

Таким чином, суди на порушення вимог статей 104, 111¹⁰ ГПК прийняли рішення, що стосуються прав і обов'язків Тернопільської міської ради, яку не було залучено до участі в справі.

Враховуючи викладене, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України, керуючись статтями 111¹⁷—111²¹ ГПК, касаційну скаргу Виконкому задовольнила: постанови Вищого господарського суду України від 25 квітня 2007 р. і Львівського апеляційного господарського суду від 22 січня цього ж року та рішення Господарського суду Тернопільської області від 31 травня 2006 р. скасувала і передала справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Рішення у кримінальних справах

Застосування до засудженого ст. 69 КК України при призначенні кримінального покарання визнано обґрунтованим, оскільки засуджений визнав вину, щиро розкався у вчиненому та добровільно відшкодував у повному обсязі заподіяну потерпілому матеріальну шкоду

Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 14 лютого 2008 р. (в и т я г)

Луцький міськрайонний суд Волинської області вироком від 18 травня 2007 р. засудив М.Р. за ч. 2 ст. 186 КК на чотири роки позбавлення волі.

Цим вироком засуджено також К., касаційне подання щодо якого не внесено.

М.Р. визнано винним у тому, що 11 листопада 2006 р. він, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, за попередньою змовою з К., застосовуючи насильство, яке не є небезпечним для життя та здоров'я потерпілого М.В., відкрито викрав у нього гаманець із грошми та мобільний телефон, заволодівши майном на загальну суму 1 тис. 51 грн.

Апеляційний суд Волинської області ухвалою від 17 липня 2007 р. зазначений вирок змінив: на підста-

ві ст. 69 КК призначив М.Р. за ч. 2 ст. 186 цього Кодексу покарання у виді двох років позбавлення волі.

У касаційному поданні прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, порушив питання про скасування ухвали апеляційного суду та направлення справи на новий апеляційний розгляд у зв'язку з неправильним застосуванням кримінального закону. При цьому він послався на те, що суд, пом'якшуючи М.Р. покарання, недостатньо врахував тяжкість вчиненого засудженим злочину та його особу і належним чином не мотивував рішення про застосування до нього ст. 69 КК.

Перевіривши матеріали справи та наведені в касаційному поданні доводи, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що подання задоволенню не підлягає з таких підстав.

Правильність висновків апеляційного суду про доведеність винності засудженого М.Р. та про кваліфікацію його дій у касаційному поданні не оспорювалася.

Доводи прокурора щодо необґрунтованості зміни судом апеляційної інстанції вироку в частині призначення М.Р. міри покарання із застосуванням ст. 69 КК є непереконливими.

Згідно з вимогами ст. 69 КК за наявності декількох обставин, що пом'якшують покарання

та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного, суд, умотивувавши своє рішення, може призначити покарання нижче від найнижчої межі, встановленої у санкції статті цього Закону.

Із мотивувальної частини ухвали апеляційного суду вбачається, що, змінюючи вирок щодо М.Р., цей суд урахував обставини, що пом'якшують покарання, а саме те, що засуджений визнав свою вину, щиро розкався у вчиненому, добровільно відшкодував потерпілому в повному обсязі матеріальну шкоду. Враховуючи ці обставини, які істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, а також незадовільний стан здоров'я М.Р. та наявність на його утриманні малолітньої дитини, колегія суддів визнала рішення суду апеляційної інстанції про пом'якшення засудженому покарання вмотивованим і таким, що відповідає вимогам статей 65, 69 КК.

За таких обставин колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України у задоволенні касаційного подання прокурора, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, відмовила.

Згідно з ч. 1 ст. 275 КПК України розгляд справи провадиться тільки стосовно підсудних і тільки в межах пред'явленого їм обвинувачення.

Порушення судом зазначених вимог закону при розгляді справи про злочин, відповідальність за який передбачена ч. 2 ст. 307 КК України, стало підставою для зміни вироку

*Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 28 лютого 2008 р.
(в и т я г)*

Приморський районний суд м. Одеси вироком від 12 травня 2005 р. засудив К. за сукупністю злочинів, відповідальність за які передбачена ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 309 КК, та відповідно до ст. 70 цього Кодексу остаточно призначив йому покарання у виді п'яти років позбавлення волі без конфіскації майна, яке є його особистою власністю. На підставі ст. 75 КК засудженого звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком три роки і покладено на нього передбачені пунктами 3, 4 ч. 1 ст. 76 КК обов'язки повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи або навчання та один раз на місяць з'являтися в ці органи для реєстрації.

В апеляційному порядку справа не розглядалась.

Згідно з вироком К. визнано винним у вчиненні таких злочинів. На початку лютого 2005 р. він знайшов у квартирі згорток з особливо небезпечним

наркотичним засобом — каннабісом (марихуаною висушеною) вагою 20,2 грама, — який привласнив і зберігав у цьому помешканні для особистого вживання та з метою збуту, а 11 лютого того ж року незаконно продав О. 11,8 грамів цього засобу.

У касаційному поданні прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, посилаючись на неправильне застосування судом норм кримінального закону та істотне порушення вимог кримінально-процесуального закону, порушив питання про зміну вироку щодо К., а саме — про виключення з нього таких ознак передбаченого ч. 2 ст. 307 КК злочину, як виготовлення та перевезення з метою збуту особливо небезпечного наркотичного засобу, оскільки обвинувачення у вчиненні таких дій за цими ознаками йому не пред'являлося.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши наведені в касаційному поданні доводи, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що подання підлягає задоволенню з таких підстав.

Згідно з ч. 1 ст. 275 КПК розгляд справи провадиться тільки стосовно підсудних і тільки в межах пред'явленого їм обвинувачення.

Органи досудового слідства пред'явили К. обвинувачення у незаконному придбанні та зберіганні особливо небезпечного наркотичного засобу без мети збуту, а також у таких діях з метою збуту та незаконному збуті цього засобу.

У порядку, передбаченому ст. 277 КПК, пред'явлене К. обвинувачення в суді не змінювалося.

Проте суд, мотивуючи у вироку кваліфікацію дій засудженого, всупереч вимогам ст. 275 КПК безпідставно зазначив і такі ознаки передбаченого ч. 2 ст. 307 КК злочину, як незаконне виготовлення та перевезення з метою збуту особливо небезпечного наркотичного засобу, які К. не інкримінувалися.

Крім того, покладаючи на засудженого обов'язок періодично з'являтися в органи кримінально-виконавчої системи для реєстрації, суд установив періодичність такої явки, що згідно з ч. 3 ст. 13 КВК належить до компетенції кримінально-виконавчої інспекції.

Враховуючи наведене, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України вирок Приморського районного суду м. Одеси від 12 травня 2005 р. щодо К. змінила: виключила з його мотивувальної частини такі ознаки передбаченого ч. 2 ст. 307 КК злочину, як незаконне виготовлення та перевезення з метою збуту особливо небезпечного наркотичного засобу і, керуючись ст. 395 КПК, — рішення суду про встановлення періодичності явки засудженого в органи кримінально-виконавчої системи для реєстрації.

Відповідно до ст. 51 КпАП викрадення чужого майна вважається дрібним, якщо його вартість на момент учинення правопорушення не перевищує трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

При визнанні діяння, вчиненого після 1 січня 2004 р., таким, яке тягне кримінальну відповідальність, — у разі, коли настання відповідальності зумовлене певною кількістю неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, — необхідно виходити з того, що сума такого мінімуму дорівнює розміру податкової соціальної пільги, встановленої для відповідного року. Неврахування судом зазначених обставин потягло скасування постанови

*Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 25 грудня 2007 р.
(в и т я г)*

Вишгородський районний суд Київської області постановою від 21 березня 2007 р. закрити кримінальну справу щодо К., обвинуваченого за ч. 3 ст. 15, ч. 3 ст. 185 КК, у зв'язку з декриміналізацією діяння.

В апеляційному порядку постанова не оскаржувалася.

Органи досудового слідства обвинувачували К. у тому, що він 15 жовтня 2005 р., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, проник на підприємство, звідки намагався повторно таємно викрасти майно на загальну суму 587 грн, проте свій злочинний намір до кінця не довів із незалежних від нього причин, оскільки був затриманий працівниками міліції.

У касаційному поданні прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, порушив питання про скасування постанови та направлення справи на новий судовий розгляд у зв'язку з неправильним застосуванням кримінального закону.

Перевіривши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку про необхідність задоволення касаційного подання з таких підстав.

Суд, закриваючи провадження у справі щодо К. у зв'язку з декриміналізацією діяння, послався на те, що вартість майна, яке той намагався таємно

викрасти, не перевищувала 600 грн, тому діяння, на яке вчинено замах, не є кримінально каранним.

Проте такий висновок суду є неправильним.

Відповідно до Закону від 2 червня 2005 р. № 2635-IV «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення» (набрав чинності з 30 червня 2005 р.) ст. 51 КпАП діє в новій редакції, якою передбачено відповідальність за дрібне викрадення чужого майна. Учinenня такого правопорушення, у тому числі повторно та з проникненням у приміщення, вважається дрібним, якщо вартість майна на момент викрадення не перевищує трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Виходячи із зазначеного положення кримінальна відповідальність за викрадення чужого майна настає в тому разі, якщо вартість останнього перевищує три неоподатковувані мінімуми доходів громадян, встановлені на момент учинення цих дій.

Згідно з роз'ясненням, даним у постанові Пленуму Верховного Суду України від 28 травня 2004 р. № 9 «Про деякі питання застосування судами України адміністративного та кримінального законодавства у зв'язку з набранням чинності Законом України від 22 травня 2003 р. «Про податок з доходів фізичних осіб», суди, визнаючи діяння, вчинене після 1 січня 2004 р., таким, яке тягне кримінальну відповідальність, — у разі, коли настання відповідальності зумовлене певною кількістю неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, — повинні виходити з того, що сума такого мінімуму дорівнює розміру податкової соціальної пільги, встановленої для відповідного року.

За змістом п. 22.4 ст. 22 Закону від 22 травня 2003 р. № 889-IV «Про податок з доходів фізичних осіб» у 2005 р. розмір неоподаткованої соціальної пільги становив 50 % від суми податкової соціальної пільги, визначеної в підпункті 6.1.1 п. 6.1 ст. 6 цього Закону, тобто 131 грн.

Таким чином, суд, з'ясовуючи, чи є діяння, на яке вчинив замах К., кримінально каранним, повинен був виходити з того, що на момент учинення діяння викрадення вважалось дрібним, якщо вартість викраденого не перевищувала 393 грн.

Враховуючи наведене, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України визнала, що районний суд неправильно застосував кримінальний закон, у зв'язку з чим повернула справу на новий судовий розгляд.

Порушення правил етики судді як дисциплінарний проступок

І.Л. Самсін,
*суддя Верховного Суду України,
голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України,
заслужений юрист України*

Оновлення вітчизняного законодавства у сфері регулювання судової влади відбувається відразу за декількома напрямками. Насамперед реформа торкнулася процесу здійснення судочинства, зокрема вже прийнято нові Цивільний процесуальний кодекс України та Кодекс адміністративного судочинства України. Із набранням чинності нових процесуальних законів, які передбачають високе технічне забезпечення процесу, має бути переглянуто і підхід до формування матеріальних ресурсів судової влади.

Також важливо відповідально поставитися до вирішення кадрового питання, а саме проблеми професійного добору суддів і просування їх по службі, в тому числі проведення атестації та присвоєння кваліфікаційних класів. Чинне законодавство у цьому аспекті недосконале і потребує якісних змін.

Крім того, на наш погляд, існує ключова дилема у загальному процесі здійснення правосуддя. Йдеться, з одного боку, про важелі формування довіри громадськості до судової влади за допомогою нормативно закріплених гарантій її об'єктивності та неупередженості, які пов'язані з певними легальними обмеженнями для самих суддів, а з другого — про потребу в незалежних та впевнених у своїй професійній і фізичній безпеці суддях, які мають гарантовані їм законом соціальні права.

У цьому контексті особливого значення набуває визначення допустимих меж втручання дисциплінарних органів у професійну та позапрофесійну діяльність судді. Виникає питання і про необхідність дотримання суддею певних етичних вимог для того, щоб відповідати високому статусу арбітра, який керується виключно законом і гуманістичними принципами права.

Отже, спробуємо проаналізувати матеріально-правовий аспект судової етики і визначити, чи відповідає засадам незалежності судової влади положення про можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за порушення її норм.

Серед фахівців не існує єдиної точки зору щодо того, чи є норми кодексів професійної етики загальнообов'язковими правилами поведінки. Так, відомий німецький дослідник проблем теорії та методології права Райнгольд Циппеліус стверджує, що норми етики слід розглядати поза правовим контекстом, тобто їх можна вважати соціальними регуляторами, які не мають юридичного значення, а отже не володіють імперативною силою¹.

Подібної позиції дотримуються також сучасні відомі правознавці-експерти з Європейського Союзу, які відкидають можливість застосування до судді заходів дисциплінарної відповідальності за порушення ним правил професійної етики. Прихильники цієї концепції небезпідставно посилаються на параграф 6 Висновків першої експертної комісії Міжнародної асоціації суддів, що стосуються правил етичної поведінки суддів, їх застосування та дотримання від 2004 р. (далі — Висновки), який наголошує на важливості не плутати етичні принципи із питаннями дисципліни.

Чинний Кодекс професійної етики судді, затверджений V з'їздом суддів України 24 жовтня 2002 р. (далі — Кодекс), здавалось би, розв'язує це питання, вказуючи, що норми, які містяться у ньому, не можуть застосовуватись як підстави дисциплінарної відповідальності суддів і визначати ступінь їх провини. Проте, якщо виходити з

¹Циппеліус Райнгольд. Юридична методологія. — К., 2004. — С. 17.

реалій здійснення правосуддя та відмовитись від формального тлумачення зазначених вище положень, необхідно придивитися до проблеми уважніше і визначити, для чого було створено кодекси професійної етики суддів.

Повна та безапеляційна відповідь на це питання є в параграфі 5 Висновків, в якому зазначено, що етичні принципи існують для того, щоб поставити суддів вище будь-яких підозр, а також для того, щоб заохотити досягнення найвищих стандартів. Саме тому етичний принцип може вступати в суперечність або забороняти модель поведінки, яка не заборонена законом.

Природа соціального статусу судді відображає об'єктивну необхідність існування в державі суду як органу, який би виступав незалежним і неупередженим арбітром між законодавчою та виконавчою складовими влади. Соціальний статус судді формується роками і є вихідною передумовою для закріплення в законодавстві основних елементів правового статусу судді, зокрема щодо пенсійного забезпечення, особистої безпеки та матеріальної компенсації за виконання професійних обов'язків.

Так, коли в суспільстві (або в окремих його інститутах, скажімо, в інституті політичної влади) існує несприйняття судової влади як неодмінного атрибуту демократії, то це обов'язково позначається на соціальному і правовому статусі судді.

У висновку № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів щодо стандартів незалежності судових органів та незмінності суддів зазначається, що «судова влада забезпечує відповідальність урядів та органів державного управління за їх діяльність, а щодо законодавчої влади, судова влада бере участь у процесі виконання належним чином прийнятих законів, а також у більшій чи меншій мірі в тому, щоб забезпечити відповідність цих законів всім положенням Конституції чи права більш високого рівня як, наприклад, права Європейського Союзу. Для виконання своєї функції в цих галузях судова влада повинна бути незалежною від цих органів та впливу з їх сторони. Таким чином, незалежність використовується як гарантія неупередженості. Зрозуміло, що це впливає майже на всі аспекти кар'єри судді: від його підготовки до призначення, підвищення на посаді чи вжиття дисциплінарних заходів».

Отже, вжиття дисциплінарних заходів та дисциплінарне провадження мають бути прозорими й демократичними і не створювати загрози незалежності судової влади.

Через це вкрай актуальним і важливим є питання про конкретизацію підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Зокрема, у новій редакції законів від 15 грудня 1992 р. № 2862-XII «Про статус суддів» та від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судоустрій України» об-

ґрунтовано необхідність перегляду чинних підстав дисциплінарної відповідальності, в тому числі до списку проступків додано грубе порушення суддівської етики.

Зазначена новела підкріплюється запровадженням нормативного обов'язку судді дотримуватись правил суддівської етики, затверджених V з'їздом суддів України, а також не вчиняти дій, що можуть викликати сумнів у його незалежності й безсторонності (неупередженості), інших дій, які дискредитують його як носія судової влади.

Ці положення становлять правову основу для оцінювання діяльності судді з погляду норм професійної етики і для кваліфікації невідповідної поведінки як дисциплінарного проступку, який є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Таким чином, питання дотримання професійної етики суддею вийшло з площини теоритичного розмірковування і набуло конкретного вияву.

Численні приклади порушення правил професійної етики суддями, з якими доводиться стикатися в процесі виконання обов'язків голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, переконливо свідчать про обґрунтованість окресленого вище підходу. Вважаємо, що підвищення авторитету судової влади у суспільстві через належну поведінку кожного її носія є тим критерієм, який дає підстави виправдати необхідність втручання у професійне, а інколи, у розумних межах, і приватне життя судді. Зі статусом судді пов'язується певний стереотип поведінки, тому щодо нього суспільство висуває досить високі етичні вимоги, навіть у побутовому і міжособистісному аспектах.

Зі змісту преамбули Кодексу випливає, що судді мають прагнути дотримуватись правил професійної етики у своїй професійній, громадській діяльності та приватному житті заради утвердження незалежності й неупередженості судової влади, зміцнення її авторитету в суспільстві.

Аналіз змісту всіх 12 статей Кодексу свідчить про те, що в ньому закріплено положення, які орієнтують суддю на поведінку, що не допускає сумніву в його неупередженості і незалежності та дискредитації його як носія судової влади.

При цьому положення Кодексу в декларативній формі відображають приписи, закріплені в Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини (далі — Конвенція) та національному законодавстві України. До них належать, зокрема, зобов'язання дотримуватись присяги судді (ст. 1 Кодексу), порушення якої відповідно до ст. 126 Конституції України є підставою для звільнення судді з посади; зобов'язання дотримуватись принципу неупередженості і професійності та заборона використовувати службове становище в особистих інтересах (статті 2, 5, 7 Кодексу); правила щодо не-

сумісності суддівської посади з іншою діяльністю, як це передбачено у ст. 127 Конституції (статті 3 і 4 Кодексу); зобов'язання щодо нерозголошення таємниць, які стали йому відомі у зв'язку з професійною діяльністю (ст. 6 Кодексу); зобов'язання дотримуватись принципів публічності та відкритості судового процесу, надавати доступ до судового процесу засобом масової інформації, враховуючи при цьому особисті права учасників процесу, що є реалізацією статей 6 і 10 Конвенції, а також відповідних положень процесуальних кодексів (ст. 8 Кодексу); зобов'язання щодо уникнення будь-яких проявів дискримінації в судовому процесі, що є виконанням ст. 14 Конвенції (ст. 9 Кодексу); зобов'язання у процесуальній діяльності та діяльності на адміністративній посаді дотримуватись принципу рівного статусу всіх суддів (статті 10, 11 Кодексу), що також відображено в законі.

Завершується перелік правил суддівської етики статтею такого змісту: суддя має докладати всіх зусиль для того, щоб на думку розсудливої, законслухняної та поінформованої людини його поведінка була бездоганною. Це положення має декларативний характер та не може бути покладене в основу оцінки відповідності поведінки судді правилам професійної етики. Проте в цьому контексті варто згадати норму процесуального права, яка зобов'язує суддю оцінювати докази у справі, базуючись на внутрішньому переконанні, що, у свою чергу, вочевидь, засновується на професійному та життєвому досвіді, а також значною мірою на уявленнях морально-етичного характеру.

У практиці дисциплінарної відповідальності кваліфікаційних комісій трапляються ситуації, які відображають дві сторони проблеми дотримання суддями професійної етики. *Наприклад, суддя (чоловік) придбав дорогого kota і поселив його у суді, прикрасивши шию тварини золотим ланцюжком. На зауваження про неетичність такого вчинку суддя аргументував, що кіт заспокоює його нерви і він має право прикрашати свого улюбленця на власний смак, адже, наприклад, жінки-судді прикрашають свої кабінети дорогими квітами, що не вважається неетичним, а ланцюжок коштує набагато дешевше.*

Другий приклад докорінно відрізняється від попереднього. *Так, після розгляду цивільної справи суддя оголосив резолютивну частину рішення, роз'яснив право сторін на подання апеляційної скарги. Оскільки потерпілій-пенсіонерці було відмовлено у задоволенні моральної шкоди, вона вирішила скористатися правом на оскарження. Наступного дня позивачка зателефонувала до суду для отримання інформації щодо часу ознайомлення з повним судовим рішенням. Суддя поцікавився, для чого пенсіонерці рішення, зауваживши, що послуги адвоката дорогі. З'ясувавши її наміри, запропонував змінити рішення в частині відшкодування моральної шкоди.*

В отриманому рішенні було зазначено про відшкодування мізерної суми моральної шкоди, тобто рішення фактично було переписано.

Звичайно, розцінювати приклади як однаковою мірою небезпечні для авторитету, незалежності та неупередженості судової влади не можна. Отже, з досвіду роботи кваліфікаційних комісій можна зробити висновок, що грубе порушення професійної етики судді часом коштує державі неправосудного рішення або порушення конвенційного права на справедливий і неупереджений суд.

Іншими словами, саме недотримання професійних обов'язків внаслідок грубого чи систематичного порушення суддівської етики має бути підставою для дисциплінарної відповідальності судді, що насправді є відображенням закладеного міжнародно узгодженою позицією суддів принципу про необхідність розмежування етики та дисципліни, тобто звичайної поведінки та поведінки, пов'язаної з виконанням професійних обов'язків. Відповідно потрібно провести чітку межу між етикою в професійному та особистому житті, приватність та повага до якого гарантується Конвенцією та Конституцією.

У цьому контексті велика відповідальність покладається на дисциплінарні органи, адже саме вони мають визначити, які вчинки судді є дисциплінарним порушенням та створюють шкідливі наслідки, які виражаються в тому, що підривають авторитет судової влади, дискредитують статус судді і викликають сумнів у незалежності та неупередженості суддів, а які не виходять за межі його способу життя і тому не можуть піддаватись критиці, а тим більше — оцінці.

Чинна трирівнева система дисциплінарного провадження, за якої залежно від рівня суду, суддя якого притягається до дисциплінарної відповідальності, визначається орган, що має здійснювати дисциплінарне провадження, загалом життєздатна.

Нагадаємо, що дисциплінарне провадження щодо суддів місцевих судів здійснюють регіональні кваліфікаційні комісії суддів; щодо суддів апеляційних судів — Вища кваліфікаційна комісія суддів України; щодо суддів вищих спеціалізованих судів та суддів Верховного Суду України — Вища рада юстиції (далі — ВРЮ).

Отже, існує двовекторна проблема: з одного боку, необхідно посилити ефективність та надійність процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності шляхом запровадження відповідного рівня перевірки істинності заяв, скарг і подань щодо судді, а з другого — не можна допустити, щоб інтенсивність перевірок стала знаряддям зазіхань на незалежність судової влади та неупередженість кожного судді.

Певний компроміс у цьому сенсі вбачається в тому, щоб запровадити додаткову посаду при те-

риторіальних кваліфікомісіях — посаду судового інспектора. Це питання широко дискутується в юридичних колах, оскільки кожен опонент вкладає в поняття «судовий інспектор» свій зміст. На наш погляд, загрози для незалежності судової влади не буде, якщо судовий інспектор призначатиметься президіями з числа суддів апеляційних, вищих судів та Верховного Суду України з метою перевірки наявності підстав для притягнення суддів місцевих та апеляційних судів до дисциплінарної відповідальності та вирішення питання про порушення дисциплінарного провадження стосовно судді. Тобто судовим інспектором має бути особа, що обіймає посаду судді і не звільняється від виконання своїх основних професійних обов'язків щодо здійснення правосуддя.

Робота судового інспектора буде ефективною лише в тому разі, коли його повноваження не будуть номінальними і водночас чітко регламентуватимуться законодавчо.

Так, судовим інспекторам мають передаватись для вивчення звернення щодо допущених суддею порушень. Провівши перевірку, судовий інспектор визначає, чи є звинувачення на адресу судді лише спробою вплинути на нього, результатом образи однієї зі сторін спору, який він розглядав, чи навпаки, ґрунтуються на неправомірній поведінці судді, яка дискредитує в очах громадськості весь суддівський корпус.

Отже, навантаження на кваліфікаційні комісії зменшиться, оскільки вже на стадії перевірки матеріалів судовими інспекторами будуть відсіватись безпідставні та необґрунтовані звинувачення щодо судді, і він не матиме клопоту поставати перед кваліфікаційною комісією з дисциплінарного питання, що досить неприємно для нього. В іншому випадку, якщо судовий інспектор визнає достатніми докази, викладені в зверненні, він зможе порушити дисциплінарну справу.

Крім того, до кола осіб, які мають право порушувати дисциплінарну справу щодо судді, доцільно віднести також Голову Верховного Суду України, голів вищих спеціалізованих судів, голів апеляційних судів, членів Ради суддів України, голів відповідних рад суддів.

Чітке визначення уповноважених на порушення дисциплінарної справи осіб є вкрай важливим, адже чинне законодавство про статус суддів, зокрема стаття однойменного закону (ст. 34), може мати двозначне тлумачення. Так, серед підстав названі: 1) подання Міністерства юстиції України та його органів на місцях за наслідками перевірки заяв і по-

відомлень громадян; 2) подання голови відповідного суду, посадових осіб державних органів, установ, організацій, органів місцевого самоврядування; 3) повідомлення в засобах масової інформації.

За таких умов буде логічним питання: чи у будь-якому випадку кваліфікаційна комісія суддів або ВРЮ зобов'язана порушити дисциплінарну справу? А якщо ці подання є безпідставними? Для дисциплінарного органу це може виявитися зайвою роботою, а для чесного і професійного судді — завданням шкоди репутації та гідності. Тому необхідно зазначити, що всі звернення та подання щодо судді повинні надходити до секретаріату відповідної кваліфікаційної комісії або ВРЮ. Далі ці заяви мають бути передані судовим інспекторам на вивчення і перевірку.

Якщо головою апеляційного суду або головами вищих спеціалізованих судів чи Головою Верховного Суду України буде безпосередньо виявлено склад дисциплінарного проступку в діях конкретного судді, то вони, беручи на себе особисту відповідальність за обґрунтованість такого висновку, уповноважені порушити щодо судді місцевого або апеляційного суду дисциплінарну справу або ж направити повідомлення щодо судді вищого спеціалізованого або Верховного Суду України подання до ВРЮ.

Питання про органи, компетентні порушувати та розглядати дисциплінарні справи, необхідно вирішувати не з позицій лобювання певних корпоративних інтересів, а виходячи виключно з того, який склад дисциплінарного органу може адекватно розуміти суть процесу судочинства. На наш погляд, тільки той орган, у якому більшість становлять судді, може розібратися в суперечливих питаннях кваліфікації професійних проступків: чи це порушення суддівської етики чи лише неординарний вчинок, який не виходить за межі особистої свободи і не впливає на авторитет судової влади в цілому, чи це помилка в застосуванні закону або умисне порушення його приписів?

Тому, вдруге поставивши питання про правову природу етичних норм та їх місце в системі джерел регулювання професійної поведінки судді, вважаємо можливим відповісти більш контрверсійно. Дотримання правил суддівської етики є необхідним для здійснення правосуддя відповідно до принципів справедливості та об'єктивності, а тому етичні норми повинні мати обов'язковий характер, і їх грубе порушення може бути підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Summary

The author examines controversial issues related to the professional judicial ethics and discipline. And also adduces arguments with the purpose to understand a legal nature of the rules of judicial ethics as obligatory norms of the professional conduct, adhering to which is necessary to administrate justice in accordance with the principles of fairness and impartiality.

Державна судова адміністрація України: створення, діяльність, перспективи розвитку

А.М. Хливнюк,
аспірант Академії адвокатури України

На дієвість та рівень демократичності судової системи у різних державах визначальний вплив мають такі фактори, як досконалість чинного матеріального та процесуального законодавства, професіоналізм суддів, їхня відданість ідеалам та принципам демократії (недоторканності прав і свобод особистості, рівності усіх перед законом, верховенства права тощо), здатність у прийнятті рішень на основі закону бути незалежними від будь-яких органів влади, організацій, громадян.

Враховуючи, що суд є засобом розв'язання спорів щодо права та фактів, а також органом кримінального засудження, «органи правосуддя не можуть бути підконтрольними і підзвітними політичним структурам, оскільки, у такому разі, перестануть бути носіями судової влади»¹. Отже, тільки реальний розподіл державної влади може забезпечити існування судової влади як її складової.

На сьогодні проблема забезпечення незалежності суддів стала об'єктом активних дискусій у науковому, суддівському, громадському колах та засобах масової інформації.

Так, на думку П.П. Пилипчука, у суспільстві ще немає розуміння, що така незалежність необхідна саме для його нормального розвитку, а не лише суддям².

Історія світової цивілізації показує, що тільки там, де суд сформувався в систему, здобув необхідні елементи незалежності і почав виконувати притаманні лише йому функції, держава досягла стабільності та передбачуваності у соціально-економічній і політичній сферах³.

Говорячи про становлення правової держави, В.Є. Скомороха зазначає, що незалежність судової влади є характерною для неї ознакою, важливою у системі поділу влади. Реалізація принципу верховенства права неможлива без існування судової

влади. Рівень незалежності правосуддя визначає рівень захисту прав і свобод людини⁴.

Є.Г. Мартинчик вважає, що «шлях до незалежного суду пролягає через формування судової влади, яка має декілька розгалужень, проте складає єдине ціле, окрему систему»⁵. А також, що основи формування судової влади закладені «у класичній теорії розподілу влад, яку було відкинуто радянською правовою доктриною»⁶.

Науковці виокремлюють два рівні незалежності судової влади — зовнішній і внутрішній⁷. Зовнішній містить політичну і соціально-економічну незалежність. Політична незалежність — це відсутність будь-якого впливу політичних партій та громадських рухів (ст. 126 Конституції України). Всі державні органи, установи, організації, органи місцевого і регіонального самоврядування, громадяни та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судових органів і не посягати на неї (ст. 11 Закону від 15 грудня 1992 р. № 2862-III «Про статус суддів»; далі — Закон № 2862-III). Соціально-економічна незалежність судової влади гарантується особливим порядком фінансування суддів, їх матеріальним та побутовим забезпеченням, соціальним захистом.

Внутрішній рівень незалежності — це процес діяльності суду та статутні гарантії судів (ст. 14 Закону від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судоустрій України»; далі — Закон № 3018-III).

У контексті аналізу практики Європейського суду з прав людини (далі — Європейський суд) виокремлюють об'єктивний (інституціональний) аспект незалежності судової влади⁸, реалізація якого

¹ Організація судової влади в Україні: Перший аналіз нормативного змісту Закону «Про судоустрій України» / За ред. А.О. Селіванова. — К., 2002. — С. 6.

² Див.: Пилипчук П.П. Ще раз про незалежність суддів // Вісник Верховного Суду України. — № 9. — 2005. — С. 2.

³ Див.: Стефанюк В. Судова реформа в Україні // Право України. — 1998. — № 1. — С. 20.

⁴ Див.: Скомороха В. Судова незалежність // Вісник Конституційного Суду України. — 2001. — № 1. — С. 71.

⁵ Мартинчик Є. Про судову владу // Право України. — 1992. — № 11. — С. 11.

⁶ Див.: Там само. — С. 11.

⁷ Див.: Конституційно-правові засади становлення української державності / За ред. В.Я. Тація, Ю.М. Тодици. — Х., 2003. — С. 236; Організація судових та правоохоронних органів / За ред. І.Є. Марочкина, Н.В. Сібільової, О.М. Толочка. — Х., 2000. — С. 35; Фойницький І.Я. Курс уголовного судопроизводства. — Т. I. — СПб., 1884. — С. 233, 246.

⁸ Див.: Гом'єм Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. — М., 1998. — С. 217.

передбачає: дотримання державою принципу розподілу влади; формування самостійної, автономної і самокерованої судової системи поза структурами законодавчої і виконавчої складових влади; заборону іншим, окрім судів, державним органам здійснювати судову владу та створювати особливі і надзвичайні суди; заборону законодавцю приймати законодавчі акти, які анулюють рішення суду і мають зворотну силу⁹.

Незалежність судової влади не слід сприймати як самоціль, адже вона є лише необхідною умовою виконання судом покладених на нього функцій правосуддя¹⁰. На цьому наголошують Е. Уейд та Дж. Філіпс, на думку яких найбільша небезпека для судової влади полягає у можливості здійснення тиску на суддів при здійсненні ними правосуддя¹¹.

У літературі поняття «незалежність» ще називають ознакою судової влади¹², основоположною ідеєю судової влади¹³, умовою її існування¹⁴, засобом досягнення справедливого правосуддя¹⁵. Розглядають же її у контексті захисту прав і свобод людини¹⁶, а також європейських стандартів незалежності судової влади¹⁷.

Отже, незважаючи на особливості правових структур у різних країнах важливою ознакою ефективності судової влади є її незалежність. Підтверджується це тим, що незалежність судової влади — предмет постійної уваги міжнародного співтовариства, який закріплений у багатьох міжнародних актах.

У Загальній декларації прав людини (1948 р.) вперше було проголошено право кожного на розгляд справи щодо його прав та обов'язків або кримінального обвинувачення незалежним і безстороннім судом (ст. 10). Згодом це право було розвинуто і закріплене в таких міжнародних договорах, як Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини (1950 р.; ст. 6), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.; ст. 14).

⁹ Див.: Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів: Матеріали наук.-практ. семінару, 30—31 березня 2005 р., м. Харків / За ред. В.В. Сташиса. — К.-Х., 2006. — С. 97—98.

¹⁰ Див.: Стефанюк В. Судова влада як основна юридична гарантія захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні // Право України. — 2001. — № 1. — С. 16.

¹¹ Див.: Уейд Е., Філіпс Дж. Конституционное право. — М., 1950. — С. 288.

¹² Див.: Організація судових та правоохоронних органів / За ред. І.Є. Марочкіна, Н.В. Сібільової, О.М. Толочка. — Х., 2000. — С. 32; Организация деятельности судов: Курс лекций для вузов / Под ред. Н.А. Петухова. — М., 2005. — С. 10.

¹³ Див.: Мартинчик Є. Про судову владу // Право України. — 1992. — № 11. — С. 12.

¹⁴ Див.: Крип'як В. Судова влада і правосуддя в конституційній системі функціонування державної влади в Україні // Судострій і судочинство в Україні. — 2007. — № 3. — С. 19.

¹⁵ Див.: Алексеев С.С. Государство и право. Начальный курс. — М., 1996. — С. 152.

¹⁶ Див.: Буткевич В.Г., Маляренко В.Т. Європейський суд з прав людини та українське судочинство: питання взаємодії // Вісник Верховного Суду України. — 2004. — № 34. — С. 2—9.

¹⁷ Див.: Городовенко В.В. Європейські стандарти незалежності судової влади // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 1. — С. 40—44.

Механізм реалізації цього права закладений у нормах спеціальних міжнародних актів, серед яких Загальна декларація судової незалежності (ч. II), прийнята на Всесвітній конференції з питань незалежності судочинства в Монреалі у 1983 р., «Основні принципи незалежності судових органів», схвалені 29 листопада та 13 грудня 1985 р. резолюціями Генеральної Асамблеї ООН.

Україна як член Ради Європи ратифікувала ряд конвенцій Ради Європи. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 13 жовтня 1994 р. № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» містить положення про те, що виконавча і законодавча складові влади повинні гарантувати незалежність суддів та утримуватись від кроків, які б могли поставити її під загрозу. Європейська Хартія про Закон «Про статус суддів», яку було ухвалено 10 липня 1998 р. зібранням представників судових систем більшості європейських країн, у тому числі й України, спрямована на забезпечення формування незалежного, компетентного і неупередженого суду. Згідно з положеннями Хартії на державу покладається обов'язок забезпечувати умови і засоби, необхідні для належного виконання суддівських завдань.

Міжнародні акти через матеріальні та процесуальні норми визначають порядок призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення суддів; порядок здійснення судьями судочинства; порядок організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення суддів; правовий та соціальний захист суддів і членів їх сімей тощо. На міжнародному рівні принцип незалежності судової влади розглядають невіддільно від принципу незалежності судової системи і утверджують як загальний атрибут судів у демократичних суспільствах. Незалежність судової влади має конкретний вияв у незалежності суддів — носіїв судової влади.

Незалежність судової влади як конституційний принцип її існування закріплена у нормах Конституції (статті 126, 129) та інших законодавчих актах України і включає: 1) особливий порядок призначення, обрання, притягнення до дисциплінарної відповідальності та звільнення суддів; 2) гарантії незмінюваності суддів та їх недоторканності; 3) порядок здійснення судочинства; 4) заборону втручання у здійснення правосуддя; 5) відповідальність за неповагу до судді чи суду; 6) особливий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів; 7) гарантії належного матеріального та соціального рівня забезпечення суддів, особистої безпеки та безпеки їх сімей; 8) функціонування органів суддівського самоврядування.

Незалежність суддів виступає конституційним принципом організації та функціонування судів, га-

рантом професійної діяльності суддів та, як визначив у Рішенні від 1 грудня 2004 р. № 19рп/2004 Конституційний Суд України (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу), невід'ємною складовою їхнього статусу. У разі прийняття нових законів або внесення змін до вже чинних не допускається зниження рівня гарантій незалежності та недоторканності суддів.

У червні 2007 р. Пленум Верховного Суду України прийняв постанову № 8 «Про незалежність судової влади», в якій зазначено, що незалежність судової влади, її рівність із законодавчою та виконавчою є невід'ємними ознаками правової держави, в якій кожен має право на судовий захист своїх прав і свобод, а недоторканність суддів не є особистим привілеєм, а як один із елементів статусу суддів має публічно-правове призначення — забезпечити здійснення правосуддя незалежним, неупередженим і справедливим судом.

Актуальним нині є питання — у якій площині потрібно розглядати та закріплювати в законодавстві організаційне та матеріальне забезпечення діяльності судів та суддів?

Згідно з висновком № 1 (2001 р.) Консультативної Ради європейських суддів для Комітету Міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів — для виконання своїх функцій судова влада повинна бути незалежною від виконавчих та законодавчих органів, що означає відсутність недоцільних зв'язків із цими органами і впливу з їх сторони. Таким чином, незалежність застосовується як гарантія безсторонності.

«Кожна влада повинна визначатись певною організаційною і фінансовою самостійністю, що є необхідними чинниками її дієвості»¹⁸. Те, що належне матеріальне забезпечення судової влади є важливою гарантією її незалежності вважають Б. Футей, В.І. Німченко, П.Ф. Мартиненко, Д.М. Притика¹⁹, П.П. Пилипчук²⁰, В.В. Онопенко²¹, М.Д. Савенко²², В.В. Городовенко²³, Ю.Д. Долгов²⁴ та ін.

Як зазначає П.Ф. Карпечкін, «суддя, що перебуває у прямій чи опосередкованій залежності від інших, окрім судових органів, органів державної влади та місцевого самоврядування, не має належного організаційного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного, соціального та іншого забезпечення, не може приймати професійні, справедливі та неупереджені рішення при здійсненні правосуддя й при цьому втрачає авторитет у суспільстві та державі, сприяє формуванню правового нігілізму серед громадян України»²⁵.

Згідно зі ст. 130 Конституції держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. Одним із важливих механізмів державної влади, що забезпечує функціонування судів загальної юрисдикції, є система органів державної судової адміністрації, яка складається з Державної судової адміністрації України (далі — ДСА) і територіальних управлінь державної судової адміністрації.

Проблема організаційного забезпечення діяльності суду останнім часом привертає увагу багатьох учених та юристів-практиків, які цікавляться проблемами організації діяльності суду²⁶. Водночас, щодо вивчення правового статусу ДСА, то поки що відсутні ґрунтовні дослідження з цього питання.

До створення ДСА організаційне забезпечення діяльності судів виконувало Міністерство юстиції України та його органи на місцях. Однак, вже на початку 90-х років минулого століття почалось активне обговорення пропозиції щодо позбавлення Міністерства юстиції України цієї функції та передачі її іншому органу.

Успадкована з радянських часів система забезпечення діяльності судів будувалась, виходячи із розуміння ролі та завдань, організації судової влади і судів у той період. Суди не вважалися органами самостійної складової судової влади. Їх

²⁵ Там само. — С. 95.

²⁶ Див.: Бринцев В.Д. Організаційне забезпечення діяльності судів на регіональному рівні. Нормативна база, проблеми та шляхи їх вирішення на регіональному рівні. — К., 2003. — С. 394; Запорожець М.В. Система органів організаційного забезпечення діяльності судів України // Право України. — 2004. — № 2. — С. 12—15; Ковжарова Е. Судова система України буде мати Державну адміністрацію // Юридичний журнал. — 2002. — № 4. — С. 29; Кожухов А. Матеріальна основа нового судоустрою. Новий порядок організаційного забезпечення діяльності судів // Юридическая практика. — 2002. — № 22. — С. 5—7; Онопенко В.В. Забезпечення незалежності судової влади у сфері фінансування судів: законодавство та практика // Бюлетень Міністерства юстиції України. — № 12. — 2003. — С. 39—57; Пилипчук П.П. Належне фінансування судової влади як одна з гарантій самостійності судів і незалежності суддів // Вісник Верховного Суду України. — 2005. — № 1. — С. 4—8; Стефанюк В.С. Державна судова адміністрація — ще один крок до незалежності судової влади // Вісник Верховного Суду України. — 1999. — № 5. — С. 2—6; Стрижак А.А. Державна судова адміністрація України як орган організаційного забезпечення діяльності судової системи // Вісник Верховного Суду України. — 2005. — № 11. — С. 44—47; Запорожець М.П. Система органів організаційного забезпечення діяльності судів України // Право України. — 2004. — № 2. — С. 72—75; Стрижак А.А. Державна судова адміністрація України як орган організаційного забезпечення діяльності судової системи // Вісник Верховного Суду України. — 2005. — № 11. — С. 44—47; Стрижак А.А. Державне управління в органах судової влади // Вісник Верховного Суду України. — 2003. — № 5. — С. 53—56; Стрижак А.А. Судове управління в Україні (теоретичні основи і правове регулювання). — Ужгород, 2004. — С. 120.

¹⁸ Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів: Матеріали наук.-практ. семінару, 30—31 березня 2005 р., м. Харків / За ред. В.В. Сташиса. — Х.-К. — 2006. — С. 130—131.

¹⁹ Див.: Поleshko А. Судова система в проєкті Конституції України // Право України. — 1992. — № 11. — С. 14—16.

²⁰ Див.: Пилипчук П.П. Ще раз про незалежність суддів // Вісник Верховного Суду України. — № 9. — 2005. — С. 3—4.

²¹ Див.: Онопенко В.В. Забезпечення незалежності судової влади у сфері фінансування судів: законодавство та практика // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2003. — № 12. — С. 40.

²² Див.: Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи: Матеріали наук.-практ. конф., 18—19 квітня 2002 р., м. Харків / За ред. Сташиса В.В. та ін. — К.; Х. — 2002. — С. 35.

²³ Див.: Городовенко В.В. Європейські стандарти незалежності судової влади // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 1. — С. 43—44.

²⁴ Див.: Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів: Матеріали наук.-практ. семінару, 30—31 березня 2005 р. м. Харків / За ред. В.В. Сташиса. — Х.-К. — 2006. — С. 62—63.

відносили до правоохоронних органів. На суди покладалось не тільки завдання по боротьбі зі злочинністю, а й виконання інших, не притаманних їм, функцій²⁷. У той час не ставилось питання щодо реалізації положень про дійсну незалежність і самостійність судів. Це пояснює значний вплив у ті часи виконавчої влади на організацію та забезпечення їх діяльності, як і на інші сфери суспільного життя.

Необхідність створення нової системи органів у системі судоустрою України, які займалися б організаційним забезпеченням діяльності судів без втручання у здійснення правосуддя і вилучення цих функцій у Міністерства юстиції України, випливала з конституційних засад поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову і засад рівності сторін, незалежності та неупередженості судів.

По-перше, Міністерство юстиції України, виконуючи передбачені положенням про нього функції, мало ефективні важелі впливу на правосуддя через такі питання: фінансові, кадрові, організаційні, матеріально-технічного забезпечення судів. Так А.О. Селіванов зазначає, що «відомче організаційне керівництво судами відкривало перед місцевими виконавчими органами влади певні можливості для втручання у правосуддя через власні управління (відділи) юстиції»²⁸.

По-друге, Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади є представником держави в судах та виступає як відповідач із окремих категорій справ. «Наявність повноважень органів юстиції по забезпеченню судової діяльності породжувала небезпідставні сумніви щодо можливості здійснення об'єктивного і неупередженого правосуддя, особливо по справах, де відповідачем є юридичне відомство»²⁹. Про цю обставину, зокрема, зазначено у Зверненні від 2 грудня 2005 р. Ради суддів України до Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України³⁰.

У середині 90-х років ХХ ст. В.С. Стефанюк констатував, що «суди були і залишаються залежними від виконавчої влади». Аргументував він це тим, що саме вона здійснює добір суддівських кадрів, підвищення їх кваліфікації та перепідготовку, вирішує питання щодо змін у структурі судів та їх штату, організовує матеріально-технічне

забезпечення суддів³¹. Кінцеві результати цього організаційного забезпечення судової діяльності перебували на низькому рівні. Згодом увага акцентувалась на тому, що «деякі представники владних структур в Україні досі не хочуть зрозуміти передбаченої Конституцією ролі судів як рівноправної складової частини конституційного механізму влади. І нині ініціюється питання про відміну положень Конституції щодо гарантій незалежності суддів — зокрема, безстроковості їх обрання, а також про встановлення контролю за їх діяльністю. Так, органи виконавчої влади пропонують «організаційно забезпечувати» суди — від рекомендації кандидата на посаду до контролю за діловодством, що, звичайно ж, призведе до контрольованості всього судочинства виконавчою владою»³².

Це вимагало кардинальних змін у взаємодії між судами та органами юстиції, а отже — між судовою та виконавчою складовими влади. З метою реалізації конституційних засад поділу державної влади було створено ДСА, яка є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом. Таким чином, законодавець змінив умови цих правовідносин через функціонування ДСА як внутрішньо системної структури органів виконавчої влади з виключними повноваженнями щодо матеріально-фінансового та організаційно-методичного характеру забезпечення судової влади. Сучасний стан правового регулювання організаційного забезпечення діяльності судів вказує на те, що виник перехід зазначеної функції від Міністерства юстиції України до ДСА.

У процесі створення цього органу пропонувалось кілька варіантів його назви: Головне адміністративне управління, створюване у складі Верховного Суду України³³, Генеральна рада судової влади³⁴, Вища рада судової адміністрації³⁵. Але важливішим питанням було вирішення порядку формування зазначеного органу. Представники судової влади наполягали на тому, що новостворений орган має бути центральним у системі судів загальної юрисдикції, на який покладається організаційне забезпечення діяльності місцевих, апеляційних та спеціалізованих судів, відповідальним перед Головою Верховного Суду і підзвітним Раді суддів України³⁶. Тобто йшлося про повну незалежність органів державної судової адміністрації від впливу

²⁷ Див.: Организация деятельности судов: Курс лекций для вузов / Под ред. Н.А. Петухова. — М., 2005. — С. 240.

²⁸ Организация судебной власти в Украине: Перший аналіз нормативного змісту Закону «Про судоустрій України» / За ред. А.О. Селіванова. — К., 2002. — С. 6.

²⁹ Бойко В.Ф. Судова реформа в Україні: стан і перспективи. Навчальний посібник. — К., 2004. — С. 50.

³⁰ Див.: Звернення Ради суддів України до Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України від 2 грудня 2005 р. // Вісник Верховного Суду України. — 2005. — № 11. — С. 33.

³¹ Див.: Стефанюк В. Незалежний суд — гарант прав людини і громадянина // Право України. — 1996. — № 5. — С. 17.

³² Стефанюк В. Судова реформа в Україні // Право України. — 1998. — № 1. — С. 20.

³³ Див.: Судебная реформа: Материалы к II съезду судей Украины. — К., Вып. 1. — 1994. — С. 12; Судебная реформа: Материалы к II съезду судей Украины. — К., Вып. 2. — 1995. — С. 10.

³⁴ Див.: Придак М. До формування механізму правління судової влади // Право України. — 1994. — № 9. — С. 3.

³⁵ Див.: Шикін В. Що таке судова адміністрація // Віче. — 1994. — № 12. — С. 19.

³⁶ Див.: Стефанюк В.С. Державна судова адміністрація — це один крок до незалежності судової влади // Вісник Верховного суду України. — 1999. — № 5. — С. 3.

інших складових влади. Проте думка суддів не була врахована, внаслідок чого ДСА надали статус центрального органу виконавчої влади (ч. 2 ст. 125 Закону № 3018-III).

Основні засади правосуб'єктності ДСА закладені у ст. 119 Закону № 3018-III, відповідно до якої в Україні діє єдина система забезпечення функціонування судової влади — судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України. При цьому, як зазначено в цій статті, організаційне забезпечення діяльності судів покладається на державну судову адміністрацію. Стаття 125 Закону № 3018-III уточнює завдання ДСА, що полягають у здійсненні організаційного забезпечення діяльності не лише судів загальної юрисдикції, а й інших органів та установ судової системи відповідно до цього Закону. Такими органами та установами є Академія суддів України, органи суддівського самоврядування, кваліфікаційні комісії суддів. До організаційного забезпечення діяльності судів також віднесено заходи фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного та організаційно-технічного характеру. Крім цього, робота ДСА спрямована і на здійснення комплексу повноважень та завдань щодо матеріального і соціального забезпечення суддів, суддів у відставці, членів їх сімей та працівників апарату судів.

Організаційне забезпечення діяльності Верховного Суду України, Конституційного Суду України та вищих спеціалізованих судів здійснюється апаратами цих судів.

Згідно з прикінцевими та перехідними положеннями Закону № 3018-III ДСА розпочала здійснювати свої повноваження з 1 січня 2003 р. Указом Президента України від 29 серпня 2002 р. № 780/2002 «Про Державну судову адміністрацію України» відповідно до п. 15 ст. 106 Конституції та ст. 125 Закону № 3018-III створено центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом — ДСА.

Отже, ДСА як центральний орган виконавчої влади є функціонально-галузевим носієм виконавчої влади в державі, складовою органів державного управління і державного апарату в цілому. ДСА наділена державою специфічною компетенцією у сфері державного управління і реалізації державної виконавчої влади та в рамках цієї компетенції є самостійним органом в організаційному та функціональному відношеннях. ДСА виконує важливу функцію в системі державного управління судовою сферою, адже здійснення організаційного забезпечення судів — її основне завдання.

Спеціальний статус ДСА зумовлено тим, що центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, як зазначено в Указі Президента України від 15 грудня 1999 р. № 1572/99 «Про систему центральних органів виконавчої влади»,

має визначені Конституцією та законодавством України особливі завдання та повноваження (щодо нього може встановлюватись спеціальний порядок утворення, реорганізації, ліквідації, підконтрольності, підзвітності, а також призначення і звільнення керівників та вирішення інших питань). Центральні органи виконавчої влади діють на підставі положень, які затверджує Президент України. Таким чином, ДСА отримала правову основу своєї діяльності у вигляді затвердженого Указом Президента України від 3 березня 2003 р. №182/2003 «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» Положення про ДСА (далі — Положення про ДСА). Спеціальний статус ДСА зумовлено також тим, що всі питання її правового статусу та взаємовідносин із іншими органами врегульовано Законом № 3018-III — а саме його гл. 19.

Статус Голови ДСА визначено у Законі № 3018-III та Положенні про ДСА. Голову ДСА призначав на посаду до прийняття і набуття чинності відповідно до Закону від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV «Про внесення змін до Конституції України» — Президент України за поданням Прем'єр-міністра України, але таке подання повинно було обов'язково бути погодженим із Радою суддів України. Нині згідно з п. 92 ст. 116 Конституції Голову ДСА має призначати і звільняти Кабінет Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України. Відповідні нормативні акти, що регулюють призначення і звільнення з посади Голови ДСА, мають бути приведені у відповідність із Конституцією. Звільнення Голови ДСА України можливе лише за погодженням із Радою суддів України чи за рекомендацією або вимогою з'їзду суддів України. Для призначення та звільнення заступників Голови ДСА закон не вимагає погодження Ради суддів України.

Залучення до кадрових питань у центральному органі виконавчої влади вищих органів суддівського самоврядування є компромісним варіантом вирішення проблеми поділу і самостійності влад, а також додатковою гарантією керівника ДСА, на якого покладене повне фінансове забезпечення і створення належних умов для функціонування органів судової влади, при можливому конфлікті з інтересами органів виконавчої влади, до системи яких віднесено державну судову адміністрацію³⁷.

Як і інші центральні органи виконавчої влади, ДСА здійснює повноваження відповідно до Конституції, законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших нормативно-правових актів, але, враховуючи її особливий статус та специфіку правового регулювання ді-

³⁷ Див.: Бойко В. Ф. Судова реформа в Україні: стан і перспективи. — К., 2004. — С. 52.

яльності, керується ще й рішеннями з'їзду суддів України та Ради суддів України.

ДСА узагальнює практику застосування законодавства з питань, які належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення цього законодавства та виносить їх у встановленому порядку на розгляд Президенту України й Кабінету Міністрів України. У межах своїх повноважень ДСА організовує виконання актів законодавства, здійснює систематичний контроль за їх реалізацією.

Діяльність ДСА спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України. ДСА підконтрольна органам суддівського самоврядування щодо додержання вимог закону органами ДСА в процесі фінансування судів. За погодженням із Радою суддів України ДСА розробляє і затверджує єдині нормативи фінансового забезпечення судів загальної юрисдикції, на підставі яких затверджуються кошториси витрат на утримання судів.

Отже, результати виконання поставлених перед ДСА завдань є важливим аспектом діяльності судових органів. Вже тривалий час організаційне забезпечення перебуває в руках органів виконавчої влади і потребує кардинальних реформаторських змін. Одним із прикладів збереження в Україні залежності судової влади називають створення ДСА саме як центрального органу виконавчої влади, а не як органу судової влади³⁸.

У ході наукових дискусій багато науковців розглядають у перспективі приналежність ДСА до судової влади, наприклад: І.Є. Марочкін — «в системі судової корпорації»³⁹; М.Д. Савенко — «під контролем органів суддівського самоврядування»⁴⁰; П.П. Пилипчук — «у суддівському середовищі»⁴¹; В.В. Онопенко — «як складова судової влади»⁴²; В.Б. Яцина — «орган судової влади»⁴³; В.С. Стефанюк — «в судовій системі, підконтрольна і підзвітна органам суддівського самоврядування»⁴⁴; Д.М. Притика — «державний орган зі спеціальним статусом у складі Верховного Суду України, підконтрольним Раді суддів України»⁴⁵; В.Ф. Бойко — «ДСА має входити до судової системи»⁴⁶.

³⁸ Див.: Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів: Матеріали наук.-практ. семінару, 30—31 березня 2005 р., м. Харків / За ред. В.В. Сташиса. — К.-Х. — 2006. — С. 62—63.

³⁹ Там само. — С. 31.

⁴⁰ Там само. — С. 107.

⁴¹ Пилипчук П.П. П'ятнадцять років незалежності: крізь призму діяльності інститутів судової влади // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 8. — С. 6.

⁴² Онопенко В. Про основні тенденції здійснення правосуддя, причини кризових явищ у вітчизняному судочинстві та засади реформування судової системи України // Судуострій і судочинство в Україні. — 2007. — № 1. — С. 6.

⁴³ Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів: Матеріали наук.-практ. семінару, 30—31 березня 2005 р., м. Харків / За ред. В.В. Сташиса. — К.-Х. — 2006. — С. 136.

⁴⁴ Стефанюк В. Судова реформа в Україні // Право України. — 1998. — № 1. — С. 21.

⁴⁵ У Раді суддів України // Вісник Верховного Суду України. — 2005. — № 3. — С. 13.

⁴⁶ Концептуальні підходи щодо здійснення судово-правової реформи // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 11. — С. 5.

Суддівська спільнота у заяві Ради суддів України від 26 травня 2006 р. «Про концептуальні підходи Ради суддів України до подальшого здійснення судово-правової реформи в Україні» висловила потребу в конституційному закріпленні приналежності ДСА до системи органів судової влади⁴⁷.

Подібно до ДСА в інших країнах існують органи, що забезпечують діяльність судової системи і які досягли значних успіхів у створенні нормальних умов для функціонування судової системи⁴⁸. Так, при Верховному суді Російської Федерації функціонує Судовий департамент, перед яким поставлені такі ж завдання, як і перед ДСА. Проте він не має статусу центрального органу виконавчої влади; цей департамент є структурним підрозділом Верховного суду Російської Федерації. Як свідчить набутий досвід в Росії, існування такого органу надало змогу суттєво покращити організацію діяльності судової системи: на сьогодні вже інформатизовано суди, функціонує система органів мирової юстиції, запроваджено відеоконференцз'язок із підсудними під час слухання кримінальних справ тощо.

У США судова адміністрація відповідає за використання судами бюджетних коштів, встановлює правила апеляційної та судової процедур, організовує курси підвищення кваліфікації, вивчає продуктивність роботи суддів тощо. На думку юристів-практиків забезпечення незалежності судової влади можливе лише тоді, коли вона сама здійснюватиме адміністративне керівництво судовими інститутами⁴⁹. Всередині самої судової влади Конгрес США створив три адміністративні відомства, на які покладено певні обов'язки (Адміністративне бюро суддів США, Федеральний судовий центр, Комісія з вироків).

Адміністративне бюро суддів США — постійно діючий орган при Верховному суді США. Він відповідає за повсякденну роботу судів, включаючи завдання, які пов'язані з персоналом, системою заробітної плати, обладнанням та матеріально-технічним забезпеченням. У США успішно функціонує Федеральний судовий центр, який здійснює програми навчання суддів та інших працівників суду, вивчає діяльність судів та судової адміністрації. Комісія з вироків розробляє для федеральних судів директиви і роз'яснення щодо ухвалення вироків у кримінальних справах.

⁴⁷ Див.: Заява Ради суддів України «Про концептуальні підходи Ради суддів України до подальшого здійснення судово-правової реформи в Україні» // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 6. — С. 10.

⁴⁸ Див.: Лебедев В.М. Итоги работы судов в 1998 г. // Российский судья. — 1999. — № 1. — С. 10.

⁴⁹ Див.: Притика Д. Деякі аспекти організації діяльності та структури судової системи США // Збірник рішень та адміністративної практики Вищого арбітражного суду України. — 1995. — № 1. — С. 156.

Отже, судова влада може ефективно здійснювати організаційне забезпечення судів без участі виконавчих органів влади через спеціально створені з цією метою державні структури.

Враховуючи зазначене, можна зробити наступні висновки. У взаємодії з іншими складовими державної влади судовій владі має бути гарантована її незалежність, яка полягає у створенні та функціонуванні правового поля для діяльності судових органів. Незаперечним є факт, що «судова влада, яка здійснює правосуддя, повинна мати надійні гарантії від втручання у цей процес з боку законодавчої і особливо виконавчої сфер влади»⁵⁰, і все це в умовах побудови правової держави, яка визнає всі сфери влади рівними і відносно незалежними одна від одної.

Незалежність судів і суддів у державі прямо пов'язана із системою організаційного забезпечення їх діяльності. Це означає, що організаційне забезпечення діяльності судових органів можна розглядати як один із інститутів судової влади.

Уже довгі роки органи виконавчої влади чинять вплив на функціонування судової влади, незважаючи на намагання зробити її незалежною. Потреба у створенні ДСА була зумовлена часом і, на нашу думку, передача функцій організаційного забезпечення судів від Міністерства юстиції України до новоствореного органу була доцільним кроком у процесі судової реформи.

Створення ДСА — це один із практичних заходів щодо реалізації конституційних гарантій самостійності судів і незалежності суддів⁵¹. Ми погоджуємось із таким висновком, адже він дав змогу акцентувати увагу на організаційному забезпеченні органів та установ судової системи.

Дискусійним залишається питання щодо надання ДСА статусу центрального органу виконавчої влади. Утворення такого органу як складового елемента системи органів виконавчої влади не змінило суті підходу до забезпечення судової діяльності, що є небезпечним для незалежності судової влади в умовах її функціонування в суспільстві, в якому виконавча влада має досвід маніпулювання суддями. Конструкція, в якій незалежний суд забезпечує центральний ор-

ган виконавчої влади, має незрозумілий вигляд у контексті розподілу влади та проголошених гарантій незалежності судової влади. ДСА існує поза межами судової системи і виявляється їй протиставленою. ДСА має широкі повноваження, тому питання тиску на судові органи з боку виконавчої влади залишається актуальним.

Отже, проблеми вивчення особливостей правового статусу ДСА та виконання нею функцій щодо забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції в Україні, як особливого виду державної діяльності, актуальні в процесі проведення судово-правової реформи та потребують окремого дослідження. Необхідно з'ясувати, чи гарантує статус ДСА як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом повною мірою дотримання фундаментального принципу судової влади — її незалежності.

Основним напрямом удосконалення діяльності державної судової адміністрації як спеціалізованої системи державних органів має бути, на нашу думку, розвиток законодавства щодо правового статусу, форм і методів роботи ДСА. Питанням роботи ДСА присвячено лише чотири статті гл. 19 Закону № 3018-III, що є недостатнім для здійснення різнобічної за напрямками діяльності з організаційного забезпечення діяльності судової системи України. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне прийняття окремого закону «Про Державну судову адміністрацію України», як це зроблено щодо інших центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, а саме: Служби безпеки України, Антимонопольного комітету України, Державної податкової адміністрації України тощо. Прийняття такого закону буде доречним і в тому випадку, якщо ДСА позбавлять правового статусу центрального органу виконавчої влади із побудовою системи судової адміністрації в системі судових органів.

У цьому законі потрібно передбачити норми щодо загального правового статусу ДСА, основні поняття і принципи її діяльності з організаційного забезпечення функціонування судової системи України, завдання, права та обов'язки ДСА, її структуру, повноваження Голови, його заступників, завдання територіальних управлінь ДСА, визначити їх систему, права та обов'язки керівників цих органів, порядок взаємодії з головами місцевих судів, особливості проходження державної служби у цьому органі тощо.

⁵⁰ При тика Д. Конституційне забезпечення правосуддя у господарських відносинах // Радянське право. — 1991. — № 7. — С. 8.

⁵¹ Див.: Пилипчук П. П. Ще раз про незалежність суддів // Вісник Верховного Суду України. — 2005. — № 9. — С. 2.

S u m m a r y

The author analyses the issue of establishment of the system of state judicial administration authority as well as the problem of legal status and legal control of functioning of the State Judicial Administration of Ukraine.

Вітання керівників Верховного Суду України зі святом Перемоги отримали наші славні ветерани Аполінарій Степанович Вронський, Лідія Василівна Ганжина, Арсен Данилович Гриненко, Костянтин Петрович Гульченко, Гаврило Іванович Давиденко, Петро Миколайович Дятлов, Петро Олексійович Задорожний, Микола Григорович Костенко, Капіталіна Федорівна Кузьмічова, Василь Сергійович Ляскін, Олександра Гнатівна Мелешко, Валентина Іванівна Піскунова, Тамара Олександрівна Риковцева, Василь Олександрович Рябцев, Григорій Петрович Таран, Марія Севаст'янівна Трофімчук, Леонід Аксентійович Цвіліховський, Дмитро Петрович Цебро, Віра Софронівна Ярошенко.

Фотооб'єктив зафіксував миті їхньої зустрічі у Верховному Суді України 8 травня цього року (продовження фоторепортажу пропонуємо Вашій увазі).

Згадуючи минуле...

За доброю традицією у травневому числі «Вісника Верховного Суду України» ми розповідаємо про тих, хто в роки Великої Вітчизняної війни, ризикуючи своїм життям, визволяв нашу Вітчизну і наближав світле свято — День Перемоги, а в мирний час працював у судовій системі, зокрема у Верховному Суді України.

Іван Лукич Сірош народився 25 вересня 1904 р. у с. Стечанка Радомишльського повіту Київської губернії. Йому довелося рано пізнати складність життя. У тринадцять років хлопець залишився без матері і відтоді навчання поєднував з роботою. Допомігав батькові спочатку в сільському господарстві, а пізніше і на лісозаготівлі. Життя склалося так, що він працював у різних установах: з 1929 р. —

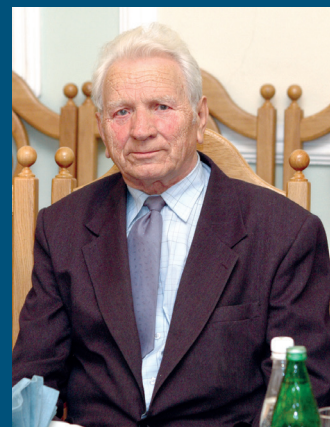
начальником бюро примусових робіт при Ново-Шепеліцькому райвідділі міліції, за рік — заступником голови Ново-Шепеліцького районного тваринницького союзу Київської області та старшим інспектором Переяслав-Хмельницького райзерносоюзу Київської області, два роки — на посаді голови Хацьківської сільради Переяслав-Хмельницького району Київської області.

Однак Іван Лукич Сірош відчував потяг до правознавчих наук. Коли йому виповнився 31 рік, вступив до

Київської юридичної школи на заочне відділення. Здобути знання Іван Лукич застосовував, працюючи спочатку народним суддею у м. Києві, потім — суддею Київського обласного суду. Пізніше, у 1938 р., був призначений членом Верховного Суду УРСР.

Велика Вітчизняна війна змінила долі багатьох людей. У своїх спогадах І.Л. Сірош писав: «У зв'язку з початком Великої Вітчизняної війни 28 червня 1941 р. мене було мобілізовано до лав Червоної Армії. У вересні 1941 р., після відступу радянських військ з Києва, був направлений у підпорядкування Вищого трибуналу Південно-Західного фронту, де мене призначили на посаду члена Вищого трибуналу 27 залізничної бригади». Колеги Івана Лукича відзначали його стійкість, сміливість та рішучість у вирішенні справ. Він мав заслужений авторитет та повагу особового складу (про це дізнаємося з характеристик в особовій справі).

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 22 грудня 1942 р. І.Л. Сіроша нагороджено медаллю «За оборону Сталінграда». Командуванням Залізничних військ 1-го Українського фронту за самовіддану роботу в військах його удостоєно урядової нагороди — ордена

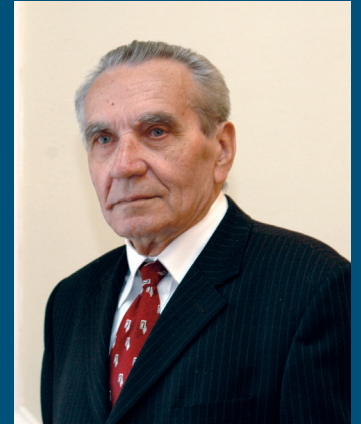
Червоної Зірки. У 1942—1943 рр. Іван Сірош очолював Військовий трибунал Залізничних військ Воронежського, а потім 1-го Українського фронтів. У травні 1944 р. за наказом наркома юстиції УРСР був відкликаний з лав збройних сил для подальшої роботи в органах юстиції. З того часу і до червня 1947 р. він знову член Верховного Суду УРСР (цивільна колегія). За рішенням ЦК КП(б)У як досвідченого працівника органів юстиції для зміцнення органів юстиції Львівської області його відкликали з роботи у Верховному Суді УРСР та призначили на посаду начальника управління юстиції Львівської області. «Уміло організовуючи і своєчасно проводячи судові процеси, він одночасно вміло використовував час і можливості для проведення бесід з особовим складом частин і працюючим населенням щодо питань закріплення військової дисципліни, радянської законності, високого обов'язку перед Батьківщиною і т. д. Подібні доповіді та бесіди неабияк впливали як на особовий склад, так і на простий люд. Як наслідок діяльність майора юстиції т. Сіроша сприяла укріпленню та підвищенню військової дисципліни, а відтак і підвищенню продуктивності праці, темпів та якості робіт», — йдеться у наказі про переведення Івана Лукича до Львівської області. За час роботи на цій посаді проявив себе досвідченим організатором, значно поліпшив якість роботи судів та органів юстиції області.

Пізніше І.Л. Сірош працював на керівних посадах у Міністерстві юстиції. За сумлінну працю в юриспруденції у 1969 р. його удостоєно почесного звання «Заслужений юрист УРСР».

Іван Лукич із дружиною Зінаїдою Аврамівною Гончарук виховав сина Юрія, який пішов стежкою батьків. Закінчивши юридичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, працював на керівних посадах у Міністерстві внутрішніх справ УРСР. Вийшов у відставку в 1992 р. у званні полковника міліції. Онучка Івана Сіроша — Олена Костюченко (Сірош) продовжила династію юристів. Багато років працювала у Верховному Суді України, згодом перейшла на викладацьку роботу. Вона кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Протягом 34 років у Верховному Суді України працював ветеран Великої Вітчизняної війни **Арсен Данилович Гриненко** (народився 25 грудня 1920 р. в м. Каневі Черкаської області). Вісімнадцятирічним юнаком він був призваний до лав Радянської Армії. Брав участь у Великій Вітчизняній війні як моторист-дизеліст танкерів Тихоокеанського флоту. У 1957 р. закінчив юридичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка і в цьому ж році був обраний народним суддею Подільського районного народного суду м. Києва, а вже за три роки очолив Шевченківський районний суд столиці.

У 1969 р. А.Д. Гриненка обрали суддею Верховного Суду УРСР. На цій посаді він залишався до виходу на пенсію у 1986 р. З того часу працював головним консультантом управління узагальнення судової практики Верховного Суду України. Як спеціаліст цього структурного підрозділу з питань цивільного права передавав свої багаті знання молодшим колегам. Арсен Данилович Гриненко нагороджений медалями «За бойові заслуги», «За перемогу над Японією», «Ветеран праці», «За доблесну працю. На ознаменування 100-річчя з дня народження Володимира Ілліча Леніна», Почесними грамотами Верховного Суду УРСР, Верховного Суду України.

Євген Корнійович Коваленко майже все свідоме життя присвятив Верховному Суду України. Народився він 19 лютого 1922 р. в м. Чорнобилі Київської області у сім'ї робітника. Після закінчення десяти класів був призваний до лав Радянської Армії. Там його і захопив вир воєнних подій. З 1942 по серпень 1943 р. Євген Корнійович навчався

в Полтавському танковому училищі. Після цього молодий офіцер став командиром танкового взводу 1-го Українського фронту. Під час війни був двічі поранений.

А вже з 1947 р. перед Євгеном Корнійовичем відчинилися двері Міністерства юстиції УРСР. Спочатку його призначили інспектором відділу кадрів, пізніше — ревізором Міністерства юстиції УРСР. Згодом він став народним суддею. З березня 1957 р. Євген Корнійович був обраний членом Верховного Суду УРСР. «Т. Коваленко юридично грамотний, сумлінний судовий працівник. Уважно вивчає кримінальні справи і скарги. Розгорнуто і юридично обґрунтовано складає судові документи. У роботі старанний та принциповий. Правильно сприймає критичні зауваження і своєчасно вживає заходів до усунення недоліків», — йдеться у його характеристиці. Неодноразово його направляли до обласних судів для перевірок і надання допомоги працівникам судів. Є.К. Коваленко старанно ставився і до підвищення власної ділової кваліфікації. Він постійно виступав на конференціях та семінарах, присвячених проблемам судочинства, зустрічався з населенням для роз'яснення радянського законодавства. У пам'яті колег Євген Корнійович назавжди залишився сумлінним та дисциплінованим працівником.

Чверть століття у Верховному Суді пропрацював **Петро Миколайович Дятлов** (на фронтовому фото — другий ліворуч). Він народився 19 жовтня 1920 р. в с. Козаках Євецького району Липецької області. З дев'ятнадцяти років розпочав свій трудовий шлях. Коли почалася Велика Вітчизняна війна, Петро Миколайович брав участь у боях Південно-Західного і Во-

ронезького фронтів як командир роти 14-ї танкової бригади. У ході одного з боїв був тяжко поранений. Після тривалого лікування у 1948 р. вступив до Київської юридичної школи, а в 1954 р. отримав вищу освіту в Київському філіалі Всесоюзного юридичного заочного інституту. Ще за чотири роки закінчив аспірантуру при Київському державному університеті

ім. Т.Г. Шевченка.

Після цього Петро Дятлов розпочав свою трудову діяльність як суддя, потім — заступник голови Вінницького обласного суду. З липня 1962 р. і протягом наступних 25 років його обирали членом Верховного Суду Української РСР. За сумлінну працю Петро Миколайович має кілька державних нагород. Зокрема, він є кавалером орденів Леніна, Вітчизняної війни 1-го ступеня, нагороджений десятима медаля-

ми, має почесне звання «Заслужений юрист УРСР».

Колегою Петра Миколайовича був **Микола Григорович Костенко**, який народився 31 серпня 1919 р. в с. Літках Броварського району Київської області. У 1939 р. він призваний до лав Радянської Армії. Під час Великої Вітчизняної війни як військовий комісар батареї, заступник командира батареї з політчастини, командир взводу зенітників брав участь у боях на Сталінградському, Західному, Ленінградському фронтах.

У 1950 р. після закінчення Київської юридичної школи його обрали народним суддею Броварського району Київської області, а через чотири роки — суддею Жовтневого району м. Києва. Отримавши вищу освіту в Київському філіалі Всесоюзного юридичного заочного інституту, у 1956 р. М. Костенко став суддею Київського обласного суду, а шість років потому — суддею Верховного Суду України, де працював до 1985 р. Микола Григорович нагороджений орденом Червоної Зірки, дев'ятьма медалями.

Минають роки, минають віки, та нащадки завжди згадуватимуть, якою дорогою ціною було здобуто Перемогу у Великій Вітчизняній.

Верховний Суд України та видавництво «Істина» пропонують офіційні видання Верховного Суду України:

ВЕРХОВНОГО ВІСНИК СУДУ України

Матеріали розширеного спільного засідання Президії Верховного Суду України, Президії Ради суддів України та колегії Державної судової адміністрації України

Про стан здійснення судочинства у 2007 році та завдання на 2008 рік

У Раді суддів України

Порушення правил етики судді як дисциплінарний проступок

№ 5(93) '2008

Вісник Верховного Суду України

Періодичність 12 номерів на рік.

Передплатний індекс 40358.

Ілюстрований журнал публікує нові роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, добірки витягів із судових рішень у цивільних, адміністративних, господарських, кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення, практику Європейського Суду з прав людини, науково-практичні коментарі чинного законодавства, аналізи судової статистики та узагальнення судової практики, матеріали на допомогу судді з найбільш складних питань здійснення судочинства, дискусійні статті щодо проблем судово-правової реформи і правотворчості.

Рішення Верховного Суду України

Періодичність 2 випуски на рік.

Передплатний індекс 40646.

РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

У збірнику публікуються судові рішення у цивільних, адміністративних, господарських, кримінальних справах та у справах про адміністративні правопорушення, розглянуті Верховним Судом України протягом певного періоду.

Кожне рішення супроводжується правовою позицією, в якій стисло викладено його основний зміст. Рішення систематизовані за формами судочинства, галузями законодавства та категоріями справ.

Докладніше про ці видання, їх тематику можна дізнатися у видавництві «Істина» за адресою: 04136 Київ 136, вул. Маршала Гречка, 13.

Передплату можна оформити у відділеннях зв'язку протягом року.

Телефони: (044) 502-0306, 434-8406, 449-9455.

E-mail: istina_bk@ukr.net

ВИПУСК 1(16)
2008